

*Η Προστασία των Γυναικών από τη Σεξουαλική
Κακοποίηση και Εκμετάλλευση: Σύγχρονη Προσέγγιση στη
Διεθνή και Ευρωπαϊκή Δικαιοταξία*

της
Σιμοπούλου Παρθένας
(ΑΜ:1208 Μ 081)

Διπλωματική Εργασία που Υποβάλλεται
για τη Μερική Εκπλήρωση των Υποχρεώσεων
για την Απόκτηση του Μεταπτυχιακού Τίτλου
του Π.Μ.Σ. «Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών»
του Παντείου Πανεπιστημίου
στην κατεύθυνση,
«Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές».

Αθήνα,
Μάιος 2011

Επιβλέπων Καθηγητής : Στέλιος Περράκης

MET
SIM

"It starts with screams... It should not end in silence"

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Στ. Περράκη, για την καθοδήγηση και συμβολή του στην εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας, όπως επίσης και καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

*Στη γιαγιά μου,
Τον πρώτο άνθρωπο που μου έμαθε
τον σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	v
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
 ΜΕΡΟΣ Ι: Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Γυναικών σε Περιόδους Ειρήνης 	
Τμήμα Πρώτο: Η Εμπορία Γυναικών	6
Κεφάλαιο Ι: Το Νομικό Πλαίσιο Προστασίας	6
για την Εμπορία Γυναικών	8
Α. Οι Πρώτες Διεθνείς Προσπάθειες Ελέγχου του Φαινομένου	8
Β. Το Ισχύον Νομικό Πλαίσιο Προστασίας	10
α. Σε Οικουμενικό Επίπεδο	10
i. Η Σύμβαση για τη Καταστολή της Εμπορίας Προσώπων και της Εκμετάλλευσης της Πορνείας Άλλων: Η Αδυναμία Προσαρμογής στις Σύγχρονες Διαστάσεις	10
ii. Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο: Οι Σύγχρονες Διατάξεις Αντιμετώπισης της Εμπορίας Ανθρώπων	14
β. Σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο	20
i. Το Κοινοτικό Πλαίσιο Προστασίας	20
1. Η Απόφαση Πλαίσιο	22
2. Η Οδηγία του 2004	25
ii. Η Προστασία στο Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης	26

1. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων	28
Κεφάλαιο II: Μέθοδοι Ελέγχου: Σύγχρονη Ανθρωποκεντρική Προσέγγιση.....	34
A. Η Συμβολή των Συμβατικών Οργάνων Ελέγχου	34
α. Ο Ελεγκτικός Μηχανισμός της Σύμβασης του ΣτΕ	34
β. Η Επιτροπή της Σύμβασης για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Διακρίσεων Κατά των Γυναικών.....	36
B. Η Νομολογιακή Αναγωγή του Φαινομένου σε Σύγχρονη Μορφή Δουλείας.....	40
α. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η Υπόθεση <i>Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας</i>	40
β. Δικαστήριο Δυτικοαφρικανικής Οικονομικής Κοινότητας: Η Υπόθεση <i>Hadijatu Mani Koraou κατά Νίγηρα</i>	43
Τμήμα Δεύτερο: Η Παραβίαση της Γενετήσιας Ελευθερίας με τη Μορφή Βασανιστηρίων.....	45
Κεφάλαιο IV: Βία κατά των Γυναικών και Βασανιστήρια: Το Κανονιστικό Καθεστώς Προστασίας	46
A. Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων στα Διεθνή Κείμενα Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	46
B. Βασανιστήρια και άλλοι Τρόποι Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας: Οι Ειδικές Συμβάσεις Προστασίας.....	49

α. Ζητήματα Ορισμού και Εφαρμογής	52
β. Ζητήματα Υποχρεώσεων των Κρατών	55
Γ. Βία κατά των Γυναικών: Η Συμβολή του Δια-Αμερικανικού Συστήματος Προστασίας.....	58
Κεφάλαιο V: Ελεγκτικοί Μηχανισμοί: Η Προστασία των Θυμάτων Γυναικών υπό το φώς της Νομολογίας και της Πρακτικής.....	60
A. Στο Πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών	61
α. Οι Μηχανισμοί Προστασίας.....	61
β. Η Επιτροπή της Σύμβασης Κατά των Βασανιστηρίων	63
B. Σε Περιφερειακό Επίπεδο	67
α. Το Σύστημα Επισκέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων	67
β. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	70
i. Η Υπόθεση <i>Aydin κατά Τουρκίας</i> : Η Απαρχή της Αναγνώρισης του Βιασμού ως Πρακτική Βασανιστηρίων	71
ii. Η Υπόθεση <i>Maslova και Nalbandov κατά Ρωσίας</i> : Σεξουαλική Κακοποίηση από Αστυνομικές Αρχές	74
γ. Δια-Αμερικανική Επιτροπή και Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η Πλούσια Νομολογία	75

**ΜΕΡΟΣ II: Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Γυναικών
σε Περιόδους Πολέμου**

Κεφάλαιο VI: Η Προστασία των Γυναικών στο Διεθνές

Ανθρωπιστικό Δίκαιο	79
Α. Το Δίκαιο της Γενεύης	80
α. Οι Συμβάσεις και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα τους	80
β. Η Ειδική Προστασία των Γυναικών.....	81
Β. Η Σεξουαλική Βία στο Πλαίσιο των Διεθνών Ποινικών Δικαιοδοτικών Οργάνων	83
α. Η Γενοκτονία	84
β. Τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας	84
γ. Τα Εγκλήματα Πολέμου	85

Κεφάλαιο VII: Σεξουαλικά Εγκλήματα κατά των Γυναικών:

Νομολογία και Πρακτική.....	87
Α. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα: <i>Η Υπόθεση Jean- Paul Akayesu</i>	87
Β. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρ. Γιουγκοσλαβία	90
α. <i>Η Υπόθεση Furundžija</i>	90
β. <i>Η Υπόθεση Kunarac, Kovać and Vuković</i>	92
Γ. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο: Οι Αναμενόμενες Αποφάσεις.....	93

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	95
VIII. Βιβλιογραφία	100
IX. Αρθρογραφία.....	102
X. Εκθέσεις- Μελέτες	109

Εισαγωγή

Η επιλογή του ως άνω θέματος σχετίζεται άμεσα με την αυξημένη σημασία και παράλληλα την ξεχωριστή θέση που κατέχει ο κλάδος των δικαιωμάτων των γυναικών στο σύστημα της προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς δικαίου γενικότερα. Η θεμελίωση των δικαιωμάτων των γυναικών, δίνεται πρωτίστως και με τρόπο καθολικό, μέσα από τις αρχές της μη διάκρισης και του σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αρχές οι οποίες έχουν κατοχυρωθεί στις πλέον σημαντικές διεθνείς πράξεις δικαιωμάτων του ανθρώπου. Προσέτι δε, το σύστημα των δικαιωμάτων των γυναικών εδράζεται σε μία εκτεταμένη σειρά πράξεων, ειδικά σχεδιασμένων για τη περαιτέρω προστασίας τους.

Η έννοια του όρου “βία κατά των γυναικών” ή διαφορετικά βία βάση φύλου (*gender-based violence*) όπως έχει καθιερωθεί, έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό την επιστημονική και διεθνή κοινότητα, χωρίς παρόλα αυτά να έχει υπάρξει ένας νομικά αποδεκτός ορισμός. Η Διακήρυξη των Η.Ε για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, αποτελεί σήμερα το μοναδικό διεθνές κείμενο που απευθύνεται στο ζήτημα, σύμφωνα με την οποία ως “βία κατά των γυναικών” νοείται “..οποιαδήποτε πράξη βίας βάση φύλου η οποία οδηγεί ή είναι πιθανό να οδηγήσει στην φυσική, σεξουαλική ή ψυχολογική ζημία ή πόνο των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε απαντώνται στην δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή”.¹

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, συνιστά παράμετρο της βίας κατά των γυναικών και θέτει

---

1. Declaration on the Elimination of Violence Against Women, UN Doc. GA Res.48/104, 23 February, 1994

σε κίνδυνο τόσο τη ζωή όσο και τη πλήρη απόλαυση των οικουμενικά θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Η πρακτική της σεξουαλικής βίας αποτυπώνεται παγκοσμίως, στο πλαίσιο κάθε κοινωνίας και υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, λαμβάνοντας στις μέρες μας διάφορες μορφές. Ειδικότερα, συναντάται στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας, της εμπορίας, των βλαβερών παραδοσιακών πρακτικών όπως ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, του βιασμού, της υποδούλωσης και των βασανιστηρίων. Σε πολλές περιπτώσεις, ορισμένες τις παραπάνω πρακτικές παρατηρούνται τόσο σε περίοδο ειρήνης, όσο και σε περίοδο πολέμου.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να δοθούν οι ορισμοί της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των γυναικών. Αντίστοιχα με την περίπτωση της έννοιας της βίας κατά των γυναικών, οι πρώτοι και μοναδικοί ορισμοί αναφορικά με τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, δόθηκαν το 2003 από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Έτσι “..ο όρος “σεξουαλική εκμετάλλευση” συνιστά κάθε πραγματική ή αποπειραθείσα κατάχρηση μιας ευάλωτης θέσης, διαφορικής δύναμης ή εμπιστοσύνης, για σεξουαλικούς σκοπούς, περιλαμβάνοντας, αλλά όχι περιορίζοντας, το χρηματικό, κοινωνικό ή πολιτικό όφελος από την σεξουαλική εκμετάλλευση κάποιου”. Αναλόγως, “..ο όρος “σεξουαλική κακοποίηση” συνιστά την πραγματική ή απειλητική φυσική διείσδυση σεξουαλικής φύσης, είτε δια της βίας, είτε υπό άνισους ή καταναγκαστικούς όρους”.²

Η προβληματική της παρούσας εργασίας κινείται γύρω από την εξέταση ορισμένων μόνο μορφών σεξουαλικής βίας, όπως η εμπορία των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, τα σεξουαλικά βασανιστήρια και ο βιασμός καθώς επίσης και οι μορφές που μπορεί να λάβει η σεξουαλική βία σε περιόδους ενόπλων συρράξεων. Κατά συνέπεια, ζητήματα όπως η ενδοοικογενειακή βία, οι παραδοσιακές πρακτικές και η σεξουαλική

---

2. “*Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse*”, Secretary-General’s Bulletin, UN Doc. ST/SGB/2003/13, 19 October 2003, Section 1

παρενόχληση, δεν αποτελούν μέρος της ανάλυσης που ακολουθεί, δεδομένης της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνει το φαινόμενο και κυρίως της εξέτασης από άποψη διεθνούς δικαίου.

Κύριο στόχο της εκπόνησης της εργασίας αυτής, συνιστά η ανεύρεση των παραμέτρων εκείνων, για τις οποίες οι γυναίκες -με τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση που υφίστανται- κατατάσσονται ακόμα στη κατηγορία των «ευάλωτων ομάδων», παρά την σημαντική εξέλιξη και συμβολή του διεθνούς δικαίου στο πεδίο της προστασίας τους.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της διπλωματικής εργασίας γίνεται κυρίως μέσω της ερμηνείας πρωτογενών κειμένων, συμβάσεων, πράξεων αλλά και αποφάσεων που έχουν υιοθετηθεί για το καθένα από τα ζητήματα ξεχωριστά, σε διεθνές και σε ευρύτερο περιφερειακό επίπεδο. Στο μεγαλύτερο μέρος της, η ερμηνεία δίνεται συγκριτικά, με σκοπό την πληρέστερη εικόνα των ουσιαστικών διατάξεων και μεθόδων ελέγχου. Σε δεύτερο επίπεδο, επιχειρείται ανά περίπτωση, η ερμηνεία της διεθνούς προστασίας των γυναικών μέσω της συμβολής των νομολογιακών αποφάσεων -όπως αυτές έχουν καθιερωθεί από διάφορα διεθνή και περιφερειακά δικαιοδοτικά όργανα- όπως επίσης και των αποφάσεων των συμβατικών οργάνων ελέγχου.

Η παρούσα εργασία επιχειρήθηκε να χωριστεί σε δύο μέρη, ώστε να εξεταστούν ξεχωριστά τα ζητήματα σε περιόδους ειρήνης και σε περιόδους πολέμου. Εν προκειμένω, στο πρώτο μέρος, η ανάλυση αφορά στη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των γυναικών σε περιόδους ειρήνης. Το πρώτο τμήμα, εξετάζει αρχικά το ζήτημα της εμπορίας των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Πιο αναλυτικά, στο τμήμα αυτό δίνεται το συμβατικό πλαίσιο προστασίας και οι μέθοδοι ελέγχου του σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο ίδιο πλαίσιο δίνονται επιπρόσθετα οι πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις και η νέα προσέγγιση που δίνουν στο ζήτημα της εμπορίας των γυναικών. Το δεύτερο τμήμα του πρώτου μέρους, εξετάζει την παραβίαση της γενετήσιας ελευθερίας των γυναικών με τη μορφή των βασανιστηρίων ή/και βιασμού. Όπως και στο

πρώτο τμήμα, έτσι και εδώ, αναλύονται πρώτα οι σχετικές διατάξεις των νομικών εργαλείων που απαγορεύουν τα βασανιστήρια και τη βία κατά των γυναικών και εν συνεχεία αποτυπώνεται η νομολογιακή συμβολή των δικαστικών οργάνων και των συμβατικών επιτροπών. Σε αντίθεση με το πρώτο τμήμα, εδώ δίνεται επιπλέον η εξέταση της προβληματικής στη βάση του Δια-Αμερικανικού συστήματος προστασίας, δοθέντος του σημαντικού συμβατικού πλαισίου και της πλούσιας νομολογίας του.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας, πραγματεύεται με την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση που υφίστανται οι γυναίκες σε περιόδους πολέμου. Σε ένα πρώτο επίπεδο εξετάζονται οι διατάξεις του ανθρωπιστικού δικαίου σύμφωνα με τις Συμβάσεις της Γενεύης όπως επίσης και με τα Καταστατικά των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, ήτοι, του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και των *ad hoc* Δικαστηρίων που συστάθηκαν για την Πρ. Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. Ειδικότερα, δίνεται συγκριτικά, η καταγραφή των πράξεων που αντιστοιχούν στο πλαίσιο της γενοκτονίας, των εγκλημάτων πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Σε δεύτερο επίπεδο, επιχειρείται η ανάλυση των αποφάσεων των Δικαστηρίων, η αποτελεσματικότητά τους και ο τρόπος με τον οποίο οι αποφάσεις αυτές συνέβαλλαν στην προαγωγή του δικαίου και την απονομή δικαιοσύνης στα θύματα.

Μέρος I:

***Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Γυναικών
σε Περίόδους Ειρήνης***

Τμήμα Πρώτο: Η Εμπορία Γυναικών

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί αντικείμενο αξιοσημείωτης προσοχής από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Μολονότι δεν πρόκειται για νέο φαινόμενο, η ένταση της σύγχρονης εκδήλωσης του, η προφανής σύνδεση του με τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος και η θέση του στις διάφορες πολιτικές ελέγχου της μετανάστευσης, το έχουν αναγάγει σε βασική προτεραιότητα των κρατών. Δι' ον λόγον, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έχει αναπτυχθεί στο εσωτερικό των περισσότερων κρατών, πλήθος εργαλείων –νομικών και ποινικών- για την καταστολή του εγκλήματος και για τον αποτελεσματικό έλεγχο των συνόρων.

Από την άλλη πλευρά, η εμπορία ανθρώπων αποτελεί σοβαρή και πολλαπλή παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καταπατώντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ελευθερία, την ελευθερία κίνησης, την ασφάλεια, την αυτοδιάθεση και την σεξουαλική αυτονομία. Επιπρόσθετα, παραβιάζει την απαγόρευση δουλείας, καθώς τα θύματα της γίνονται αποδέκτες σκληρής και στις περισσότερες των περιπτώσεων, απάνθρωπης μεταχείρισης. Αποδέκτες των παραβιάσεων αυτών είναι πρόσωπα και των δύο φύλων, ωστόσο η ευπαθής ομάδα των γυναικών συνιστά παγκοσμίως το μεγαλύτερο ποσοστό θυμάτων.

Η διεγκυστίδα ασφάλειας του κράτους και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χαρακτηρίζει την διεθνή έννομη τάξη, ακόμα και μετά την δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών και είναι έκδηλη στο ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων. Οι πολιτικές της διεθνούς κοινότητας για την προστασία των γυναικών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση ξεκινούν πολύ πριν τη δημιουργία του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ως προσπάθειες αντιμετώπισης της

πορνείας και του εμπορίου λευκής σαρκός, ζητήματα που συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την σύγχρονη μορφή της εμπορίας. Η καταστολή και η προστασία -στοιχεία που από τη φύση τους απαιτούν θυσίες για να συνυπάρξουν- χαρακτηρίζουν από τότε μέχρι σήμερα τις διεθνείς προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου, με τα κράτη συνήθως να δυσκολεύονται να συναινέσουν σε ένα αποτελεσματικό σύνολο κανόνων προστασίας προς τα θύματα. Στην ανάλυση που ακολουθεί, δίνεται μία πλήρης εικόνα της εμπορίας των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση και των δράσεων που συντέλεσαν στην υιοθέτηση του σύγχρονου πλαισίου προστασίας.

Κεφάλαιο Ι

Το Νομικό Πλαίσιο Προστασίας για την εμπορία γυναικών

Α. Οι πρώτες διεθνείς προσπάθειες ελέγχου του φαινομένου

Η αναγνώριση και η προσοχή των κυβερνήσεων προς τη σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών χρονολογείται πολύ πριν την δημιουργία τόσο της Κοινωνίας των Εθνών (εφεξής ΚτΕ), όσο και του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (εφεξής ΟΗΕ), ως αποτέλεσμα της προσπάθειας κατάργησης της πορνείας και των διαφόρων μεθόδων και πράξεων ρύθμισης αυτής που ξεκίνησε η Βρετανίδα Josephine Butler το 1866. Ιδρύοντας την Διεθνή Ομοσπονδία Κατάργησης της Δουλείας, η Josephine Butler αγωνίστηκε μέχρι το τέλος της ζωής της (1906) για την εξάλειψη της κοινωνικής αδικίας και των σεξουαλικών διακρίσεων που προωθούσαν οι εν λόγω ρυθμίσεις έναντι των γυναικών.³ Ειδικότερα, μέσω των εκστρατειών που ξεκίνησε, η πολιτική συνείδηση προστασίας των γυναικών

---

3. Το πρώτο πλαίσιο ρύθμισης δημιουργήθηκε στη Γαλλία από τον Ναπολέοντα τον Γ' και σύντομα καθιερώθηκε ως "Γαλλική μέθοδος" ρύθμισης της πορνείας. Οι ρυθμίσεις που περιείχε ενσωματώθηκαν σε διάφορες σχετικές πράξεις από πολλά Ευρωπαϊκά κράτη για τη προστασία της δημόσιας υγιεινής από μεταδιδόμενα αφροδισιακά νοσήματα. Στη πραγματικότητα, η μέθοδοι στο σύνολο τους αντιμετώπιζαν τις γυναίκες ως υποχείρια της ανδρικής ευχαρίστησης και τις ανάγκαζαν σε περιορισμούς και ελέγχους που χαρακτηρίστηκαν ως σεξουαλικά βασανιστήρια. Βλ. ενδεικτικά, Christine Machiels, "Dealing with the Issue of Prostitution; Mobilizing Feminisms in France, Switzerland and Belgium", *Women's History Review*, Vol.17, issue 2 (2008), σελ. 195-205, Janet Murray, *The Contagious Diseases Acts in Strong-Minded Women*, Pantheon Books, New York, 1982, σελ. 425-431. Για το έργο και τη δράση της Josephine Butler βλ. <<http://www.josephinebutler.org.uk/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

από τη πορνεία και την εμπορία εξαπλώθηκε στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, με αποτέλεσμα την υιοθέτηση της πρώτης Διεθνούς Συμφωνίας ενάντια στο εμπόριο λευκής σαρκός το 1904 στο Παρίσι, η πρώτη εν προκειμένω διεθνή συνθήκη για την εμπορία των γυναικών. Η συνθήκη του 1904 κατευθύνθηκε κυρίως στη προστασία των θυμάτων και όχι στη τιμωρία των εμπόρων, έλλειψη η οποία καλύφθηκε το 1910 στη Διεθνή Σύμβαση για τη Καταστολή του Εμπορίου Λευκής Σαρκός.⁴ Παράλληλα, την ίδια περίοδο και οι Η.Π.Α ενσωμάτωσαν στη νομοθεσία τους ποινικές διατάξεις για το εμπόριο λευκής σαρκός και την εκμετάλλευση γυναικών και κοριτσιών.⁵

Με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η Κοινωνία των Εθνών σύστησε το 1919 μία επιτροπή ελέγχου για τα δικαιώματα των γυναικών και την εμπορία αυτών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Η επιτροπή αυτή, καθώς και δύο επόμενες που δημιουργήθηκαν το 1927 και το 1932 επιφορτιζόμενες με το ίδιο ζήτημα, ύστερα από συνεργασία με τις κυβερνήσεις και με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (εφεξής ΜΚΟ), συμπέραναν ότι τα ήδη υπάρχοντα κείμενα δεν καθιστούσαν επαρκής την προστασία των γυναικών. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι τα χρόνια που ακολούθησαν τη πορεία της ΚτΕ, χαρακτηρίζονται από τον σχεδιασμό και την υιοθέτηση επιπρόσθετων συνθηκών για την εμπορία γυναικών με πιο σημαντική προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου να αποτελεί το

---

4. International Agreement for the suppression of the "White Slave Traffic", Paris, 18 May, 1904, LNTS, International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, Paris, 4 May, 1910, LNTS amended by the Protocol signed at Lake Success, New York, 4 May 1949, Protocol amending the International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 18 May 1904, and the International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, signed at Paris on 4 May 1910, Lake Success, New York, 4 May 1949. Πηγή: <<http://treaties.un.org>>

5. E. F. Defeis, "Draft Convention Against Sexual Exploitation", in K. D. Askin- D. M. Koenig (eds.), *Women and International Human Rights Law*, vol.2, , Transnational Publishers Inc., 2000, σελ.324-325

Σχέδιο Σύμβασης του 1937 για τη Καταστολή της Εμπορίας Προσώπων και της Εκμετάλλευσης της Πορνείας Άλλων.⁶ Ωστόσο, το ξέσπασμα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου δεν κατέστησε δυνατή την ολοκλήρωση της Σύμβασης, το κείμενο της οποίας υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 1949 στο πλαίσιο του ΟΗΕ.

Β. Το Ισχύον Νομικό Πλαίσιο Προστασίας

α. Οικουμενικό Επίπεδο

ι. Η Σύμβαση για τη Καταστολή της Εμπορίας Προσώπων και της Εκμετάλλευσης της Πορνείας Άλλων: Η αδυναμία προσαρμογής στις σύγχρονες διαστάσεις.

Η ίδρυση του ΟΗΕ, το 1945, ώθησε τη διεθνή κοινότητα στη λήψη περισσότερων αποφάσεων και μέτρων σχετικών με τη σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών. Η Σύμβαση για τη Καταστολή της Εμπορίας Προσώπων και της Εκμετάλλευσης της Πορνείας Άλλων (εφεξής Σύμβαση του 1949). αποτελεί αφενός ένα από τα πρώτα δεσμευτικά κείμενα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση των Η.Ε. και αφετέρου τη πρώτη Σύμβαση που υιοθετείται στα πλαίσια του Οργανισμού για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.⁷ Επιπρόσθετα, για πρώτη φορά το θύμα εμπορίας χαρακτηρίζεται ως άτομο⁸ (person) και όπως αναφέρουν οι Knaus, Kartusch και Reiter “η εμπορία ανθρώπων δίνεται με αναφορές ανεξάρτητες από το γένος και η

6. E. F. Defeis, “Draft Convention Against Sexual Exploitation”, (υπ.5), σελ.327-328

7. Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, UNTS, vol.96, p.271, Πηγή: <<http://treaties.un.org>> UN Res. 317 (IV), 2 December, 1949

8. Οι Συμβάσεις του 1904, 1910, 1921 και 1933 απευθύνουν ως θύματα εμπορίας γυναίκες και κορίτσια ενώ μόνο αυτή του 1921 εφαρμόστηκε για παιδιά και των δύο φύλων.

εκμετάλλευση των γυναικών αντιλαμβάνεται ως ζήτημα διεθνούς δικαίου, και όχι ως ζήτημα που άπτεται αυστηρά και περιορισμένα στην εσωτερική δικαιοδοσία των κρατών”.⁹

Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί πως, παρά την επιτυχία της υιοθέτησης της, η Σύμβαση χαρακτηρίστηκε από διάφορους μελετητές ως αδύναμη να προσαρμοστεί στις σύγχρονες απαιτήσεις του φαινομένου, λόγω των αδυναμιών και των ελλείψεων που παρατηρούνται στο κείμενο της.¹⁰

Αρχικά, και, ενώ στο Προοίμιο της χαρακτηρίζει την εμπορία ανθρώπων “ασυμβίβαστη με την αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου”¹¹, η Σύμβαση δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη που να την απαγορεύει ρητά, καθιστώντας κατά συνέπεια το νομικό εργαλείο μη αποτελεσματικό στην καταπολέμηση του φαινομένου και ειδικότερα στη προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων γυναικών. Εν συνεχεία, η Σύμβαση δεν παρέχει με ακρίβεια έναν ορισμό για την εμπορία ανθρώπων, θεωρώντας κατά κάποιο τρόπο την πορνεία ως μοναδική έκφραση της εμπορίας ανθρώπων.¹²

Την άποψη αυτή στήριξε το 2000 η Ειδική Εισηγήτρια των Η.Ε. για τη Βία κατά των Γυναικών, Radhika Coomaraswamy, η οποία τόνισε -μεταξύ άλλων- ότι η Σύμβαση δεν αντιμετωπίζει το ζήτημα με προσέγγιση ανθρωποκεντρική και δεν αναγνωρίζει τα δικαιώματα των γυναικών τις

---

9. K. Knaus, A. Kartusch, G. Reiter, *Combat of trafficking in Women for the Purpose of Forced Prostitution*, Institute for Human Rights (Ludwig Boltzmann), Vienna, 2000, σελ. 19.

10. A.T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, Cambridge University Press, 2010, σελ.61, L. Feher, “International Efforts Against Trafficking in Human Beings”, *Acta Juridica Hungarica*, vol.41, No.3-4, σελ.185-186

11. “Whereas prostitution and the accompanying evil of the traffic in persons for the purpose of prostitution are incompatible with the dignity and worth of the human person and endanger the welfare of the individual, the family and the community..” Preamble, §1

12. Τ. Κυριαζή, *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σελ. 29

αντιλαμβάνεται απλά ως ευπαθή όντα που χρήζουν προστασίας “από τους δαίμονες της πορνείας”. Επιπρόσθετα, η Ειδική Εισηγήτρια επισήμανε την περιθωριοποίηση των θυμάτων γυναικών και την –σε μεγαλύτερο βαθμό– ευάλωτη θέση στην οποία καθίστανται γενικότερα οι γυναίκες ως φυσικά ακόλουθα της έλλειψης νομικών επανορθώσεων των εν λόγω παραβιάσεων των στη Σύμβαση.¹³

Πέραν όμως των παραπάνω, η αδυναμία ιδιαίτερα του ελέγχου της εφαρμογής της Σύμβασης, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο μειονέκτημα της. Η εν προκειμένω έλλειψη ανεξάρτητου ελεγκτικού οργάνου, έθετε σε κίνδυνο την εφαρμογή, την αποτελεσματικότητα και κατ’ επέκταση την προστασία των θυμάτων.¹⁴ Παρά την ύπαρξη διατάξεων οι οποίες υποχρέωναν αφενός τα κράτη να κοινοποιούν στον Γενικό Γραμματέα (εφεξής Γ.Γ.) των Η.Ε. τους σχετικούς νόμους και τα μέτρα που λαμβάνουν στο εσωτερικό τους σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης και αφετέρου τον Γ.Γ. να δημοσιεύει περιοδικά τις πληροφορίες που λαμβάνει, στη πραγματικότητα οι πολιτικές αυτές δεν λειτούργησαν ποτέ επαρκώς.¹⁵ Από το 1974 -με απόφαση¹⁶ του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (εφεξής ECOSOC) του ΟΗΕ- τα κράτη-μέρη στη Σύμβαση υποχρεούνται να στέλνουν τις εκθέσεις αυτές στην Υπό- Επιτροπή για την Πρόληψη των Διακρίσεων και τη Προστασία των Μειονοτήτων, τις οποίες τελικώς δέχονταν η Ομάδα Εργασίας για τις Σύγχρονες Μορφές Δουλείας, χωρίς ωστόσο να είναι αρμόδια να λάβει περαιτέρω δράση. Αντιστοίχως, η πολιτική αυτή χαρακτηρίστηκε ανεπαρκής.¹⁷

---

13. Coomaraswamy Report, UN Doc. E/CN4/2000/68 §22

14. Report of the Secretary General, Trafficking in Women and Girls, UN. Doc. A/51/309, 1996, §55-57

15. Άρθρο 21 και 23 της Σύμβασης L. Feher, “International Efforts Against Trafficking in Human Beings”, (υπ.10), σελ.186

16. ECOSOC Dec.16 (LVI), UN Doc. E/5514, May 17, 1974

17. Το 2007, η Ομάδα Εργασίας αντικαταστάθηκε από τον Ειδικό Εισηγητή για τις Σύγχρονες Μορφές Δουλείας. Κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί πως η εντολή που

Από την άλλη πλευρά, κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του '90, η εμπορία των γυναικών αρχίζει να αποτελεί όλο και συχνότερα, βασική θεματική -τόσο σε επίπεδο κυβερνητικό όσο και διεθνές- με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι αντιδράσεις και οι προβληματισμοί σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Σύμβασης και την πιθανότητα αναθεώρησης ή αντικατάστασης της.¹⁸ Σήμερα, τα περισσότερα κράτη-μέρη της Σύμβασης έχουν “αποδεσμευτεί” από αυτήν επικυρώνοντας το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών (εφεξής Πρωτόκολλο του Παλέρμο).¹⁹

Από την ανάλυση που προηγήθηκε και δεδομένης της υιοθέτησης του Πρωτοκόλλου, της απουσίας σύνδεσης του με τη Σύμβαση καθώς και της απουσίας αναφοράς στη Σύμβαση από τις σύγχρονες διεθνείς νομικές εξελίξεις²⁰, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι τόσο τα Κράτη όσο και η

του δόθηκε από τον Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν αναφέρει σε καμία διάταξη της την Σύμβαση του 1949. Βλ. Human Rights Council, UN Doc. A/HRC/Res/614, September 28, 2007

18. Βλ. Σχετικά “Report of the Secretary General”, (υπ.12), §56 και επιπλέον “Beijing Declaration and Platform for Action”, Fourth World Conference on Women: Action on Equality, Development and Peace, Beijing, 1995, §122, Πηγή: <www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/index.html> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]
19. Από τα αρχικώς 81 κράτη-μέρη, σήμερα μόνο 13 παραμένουν νομικώς δεσμευμένα απέναντι στη Σύμβαση: Αιθιοπία, Ακτή Ελεφαντοστού, Αφγανιστάν, Ζιμπάμπουε, Ιαπωνία, Ιράν, Κορέα, Κούβα, Μπαγκλαντές, Πακιστάν, Σιγκαπούρη, Σρι Λάνκα και Υεμένη. Πηγή: <<http://treaties.un.org/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]
20. Εκτός από την εντολή του Ειδικού Εισηγητή που αναφέρθηκε παραπάνω (υπ.16), η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εμπορία ανθρώπων δεν περιλαμβάνει την Σύμβαση του 1949 στο Προοίμιο της παρά το γεγονός ότι απαριθμεί όλα τα νομικώς δεσμευτικά κείμενα σχετικά με το ζήτημα της εμπορίας. Για περαιτέρω ανάλυση βλ. A.T Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ. 10), σελ.63.

διεθνής κοινότητα θεωρούν το περιεχόμενο της Σύμβασης του 1949 ξεπερασμένο^{21, 22}.

ii. Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο: οι σύγχρονες διατάξεις αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων.

Με το πέρασμα των ετών από την υιοθέτηση της Σύμβασης του 1949, η εμπορία γυναικών λαμβάνει νέες διαστάσεις, διευρύνοντας την έννοια της σεξουαλικής εκμετάλλευσης πέρα από τα στενά όρια της πορνείας και το πεδίο εφαρμογής των παραβιάσεων εκτός των εθνικών συνόρων των κρατών. Αναγνωρίζοντας τον διασυνοριακό χαρακτήρα της εμπορίας ανθρώπων καθώς επίσης και άλλων μορφών εγκλημάτων, η Γενική Συνέλευση ιδρύει το 1998 μία επιτροπή ανοιχτή σε όλα τα κράτη των Η.Ε. με αρμοδιότητα την διαπραγμάτευση και τον σχεδιασμό ενός νέου διεθνούς πλαισίου για τη καταπολέμηση του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος²³. Έτσι, η περίοδος εκείνη και η “σύνδεση” της εμπορίας

---

21. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι σύμφωνα με τις διεθνείς διατάξεις της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, ακόμα δεν μπορεί να γίνει λόγος για διαδοχή της Σύμβασης από το Πρωτόκολλο, για τερματισμό ή αναστολή της ισχύος της. Αναλυτικά βλ. Vienna Convention on the Law of Treaties, UNTS vol.1155 p.331, Άρ. 30, 55 και 59.

22. Για αντίθετη άποψη βλ. M. Marcovitch, *Guide to the UN Convention of 2 December 1949 for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, Movement for the Abolition of Prostitution and Pornography and All Forms of Sexual Violence and Sexist Discrimination (MAPP)*, 2002, σελ. 19-22

23. UN Doc. G.A. Res. 53/111, 9 December, 1998, Η ανάγκη υιοθέτησης νέας σύμβασης για την εμπορία ανθρώπων στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος, συζητήθηκε για πρώτη φορά το 1997 στην σύνοδο της Επιτροπής των Η.Ε. για τη Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη (CCPC) ύστερα από ενδιαφέρον της Αργεντινής. Βλ. αναλυτικά A. Gallagher, “Human Rights and the UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis”, *Human Rights Quarterly*, vol.23, No.4, 2001, σελ.982-983

ανθρώπων με νέες διεθνείς απειλές, σηματοδότησε μία σημαντική αλλαγή του διεθνούς νομικού πλαισίου σχετικά με την εμπορία ειδικότερα των γυναικών, καθώς το ζήτημα μελετάται πλέον και υπό μία άλλη οπτική γωνία, πέραν αυτής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²⁴ Δύο χρόνια αργότερα και ύστερα από έντεκα συνεδρίες, η “διαδικασία της Βιέννης”²⁵ κατέληξε στις τελικές διατάξεις του “κύριου δεσμευτικού κειμένου για τη καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων”²⁶. Τον Νοέμβριο του 2000, υιοθετείται στο Παλέρμο η Σύμβαση των Η.Ε. Κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (εφεξής Σύμβαση του Παλέρμο) και τα δύο προαιρετικά της Πρωτόκολλα για την εμπορία προσώπων και την παράνομη διακίνηση των μεταναστών.²⁷

Δεδομένου ότι οι διατάξεις για την εμπορία ανθρώπων δεν αποτέλεσαν αυτοτελής συνθήκη αλλά αντιθέτως προστέθηκαν με τη δημιουργία

---

24. Βλ. A. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ. 10) σελ. 68

25. Η διαδικασία καθιερώθηκε με την ονομασία αυτήν από τις συνεδριάσεις της επιτροπής που έλαβαν χώρα στη Βιέννη από τον Γενάρη του 1999 έως τον Οκτώβρη του 2000. Στις συνεδριάσεις αυτές συμμετείχαν περίπου 120 κράτη καθώς επίσης και μεγάλο μέρος διεθνών ΜΚΟ η συμβολή των οποίων θεωρείται ζωτικής σημασίας κυρίως ως προς τις επιφυλάξεις στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Βλ. J.G. Raymond, *Guide to the new UN Trafficking Protocol*, MAPP, 2004, σελ. 3-4. Για το σύνολο της διαδικασίας της Βιέννης βλ. A. Gallagher *Human Rights and the UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis*, (υπ.23), σελ. 983-986 και D. McClean, “Transnational Organized Crime, A Commentary on the UN Convention and its Protocols”, *Oxford Commentaries on International Law*, 2007, σελ. 10-15

26. Report of the Conference of Parties to the UN Convention on Transnational Organized Crime, UN Doc CTOC/COP/2008/19, December 2008, §d-e

27. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, UN Doc. A/RES/55/25, 15 Νοεμβρίου 2000, Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών και Πρωτόκολλο κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον Αέρα, UN Doc. A/55/383. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση και τα δύο Πρωτόκολλα τον Σεπτέμβριο του 2010, Νόμος Υπ’ Αριθ. 3875 (ΦΕΚ Α’ 158).

πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Παλέρμο, καθίσταται σαφής η άρρηκτη σχέση των δύο αυτών κειμένων. Όπως αναφέρει η Gallagher, “μελετώντας συνθετικά τα δύο κείμενα, μπορεί κανείς να προσδιορίσει τέσσερις βασικές αρχές”²⁸ σύνδεσης:

- a. Για να γίνει ένα κράτος, Μέρος σε πρωτόκολλο, πρέπει επίσης να είναι Μέρος της Σύμβασης αυτής.²⁹
- b. Κανένα Κράτος-Μέρος της Σύμβασης δεν δεσμεύεται από πρωτόκολλο εκτός αν καταστεί Μέρος του πρωτοκόλλου σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού.³⁰
- c. Οι διατάξεις της Σύμβασης εφαρμόζονται *mutatis mutandis* στο Πρωτόκολλο, αν δεν προβλέπεται διαφορετικά σ' αυτό.³¹
- d. Τα αδικήματα που θεσπίζονται στο Πρωτόκολλο, θεωρούνται ως αδικήματα που θεσπίζονται σύμφωνα με τη Σύμβαση.³²

Περνώντας σε δεύτερο επίπεδο στην ανάλυση των διατάξεων του Πρωτοκόλλου, αναμφισβήτητα, ένα από τα βασικά στοιχεία του -και ταυτόχρονα βασική προβληματική κατά την διαδικασία σχεδιασμού του- αποτελεί ο ορισμός της εμπορίας ανθρώπων. Σύμφωνα με το Αρ.3(α):

“«εμπορία ανθρώπων» νοείται η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, παροχή καταλύματος ή η υποδοχή προσώπων, με την απειλή ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, εξαπάτηση, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή ωφελημάτων για να επιτευχθεί η συγκατάθεση προσώπου που έχει τον έλεγχο άλλου προσώπου, με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την εκμετάλλευση της πορνείας άλλων ή άλλες μορφές γενετήσιας εκμετάλλευσης, την αναγκαστική εργασία ή παροχή

---

28. A.T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ.10) σελ.73

29. Αρ. 37(2) της Σύμβασης

30. Αρ. 37(3) της Σύμβασης

31. Αρ. 1(2) του Πρωτοκόλλου

32. Αρ. 1(3) του Πρωτοκόλλου

υπηρεσιών, τη δουλειά ή πρακτικές παρόμοιες με τη δουλειά, την υποτέλεια ή την αφαίρεση οργάνων.»

Με τον τρόπο αυτό, για πρώτη φορά το φαινόμενο της εμπορίας περιλαμβάνει πλέον όλες τις μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης και δεν περιορίζεται μόνο στην εκμετάλλευση της πορνείας.³³ Όπως επεξηγείται στο κείμενο των προπαρασκευαστικών εργασιών του Πρωτοκόλλου, *travaux préparatoires*, κατά τρόπο εσκεμμένο, τόσο η έννοια της εκμετάλλευσης της πορνείας όσο και των άλλων μορφών γενετήσιας εκμετάλλευσης, δεν ορίζονται από το Πρωτόκολλο, ούτως ώστε να μην δημιουργείται ζημία στις αντίστοιχες εσωτερικές διατάξεις των κρατών σχετικές με τη πορνεία.³⁴ Περαιτέρω δε, η χρήση της λέξης “τουλάχιστον-at a minimum (eng.)”, λειτουργεί θα λέγαμε ως δικλίδα ασφαλείας για τις μορφές εκμετάλλευσης που δεν αναφέρονται στον ορισμό. Με άλλα λόγια εξασφαλίζει αντιστοίχως ότι υπόκεινται στο πεδίο εφαρμογής του παρά την μη καταγραφή τους.³⁵

Ο ορισμός που δίνεται στο Πρωτόκολλο βοήθησε στο να ξεπεραστούν δύο βασικά εμπόδια που παρουσίαζε η δίωξη της εμπορίας ανθρώπων. Σε πρώτο επίπεδο, διεύρυνε την έννοια του εξαναγκασμού, προσθέτοντας πως όχι μόνο η βία αλλά και η απειλή της βίας (*thread of force*) για την επίτευξη

---

33. B. McSherry- S. Kneebone, “Trafficking in Women and Forced Migration: Moving Victims Across Border of Crime into the Domain of Human Rights”, *The International Journal of Human Rights*, vol.12, No.1, 2008, σελ.69

34. “Interpretative notes for the official records (*travaux préparatoires*) of the negotiation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto (Addendum)”, UN Doc. A/55/383/Add1, 3 November 2000, Interpretative Note Article 3, §64, σελ. 12. Η εσκεμμένη αυτή παράλειψη έγινε για την επίτευξη ομοφωνίας κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία του Πρωτοκόλλου μεταξύ των κρατών που απαγορεύουν τη πορνεία στο εσωτερικό τους και αυτών που περιέχουν νομικούς κανόνες ρύθμισης τους.

35. Τ. Κυριαζή, *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* (υπ.12), σελ.36

της συγκατάθεσης αποτελεί επίσης εξαναγκασμό.³⁶ Σε δεύτερο επίπεδο, η συγκατάθεση πλέον του θύματος δεν λαμβάνεται υπόψη στις περιπτώσεις εκείνες που έχει χρησιμοποιηθεί ένα από τα μέσα που ορίζονται παραπάνω.³⁷ Ωστόσο, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως η απόδειξη των ισχυρισμών επιβαρύνει καθαρά και μόνο τα Κράτη και δεν επιβάλλει στα θύματα σχετική ούτε δημιουργεί περιορισμούς στα δικαιώματα των κατηγορούμενων.³⁸

Οι υποχρεώσεις των κρατών απέναντι στο Πρωτόκολλο δίνονται στο τόσο στο Κεφάλαιο II για τη προστασία των θυμάτων όσο και στο Κεφάλαιο III για τη πρόληψη και τη συνεργασία. Πιο αναλυτικά, τα κράτη-μέρη πέραν της σαφούς, προαπαιτούμενης υποχρέωσης για τη ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων³⁹, θα πρέπει να διασφαλίζουν στα θύματα το ζήτημα του απορρήτου, πληροφορίες κατά τις δικαστικές και διοικητικές πληροφορίες καθώς επίσης και το δικαίωμα αποκατάστασης των ζημιών που υπέστησαν.⁴⁰ Αυστηρές διατάξεις προς τα κράτη αφορούν επιπλέον στη λήψη: προληπτικών μέτρων για την απάλειψη των παραγόντων που καθιστούν τα πρόσωπα, ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα παιδιά, ευάλωτα στην εμπορία, συνοριακών μέτρων για τον αποτελεσματικό έλεγχο του φαινομένου και τέλος μέτρων για την ασφάλεια και τον έλεγχο των εγγράφων⁴¹. Αντίθετα, η δυνατότητα λήψης μέτρων μέριμνας, ασφάλειας,

---

36. D. K. Androff, “The Problem of Contemporary Slavery: An International Human Rights Challenge for Social Work”, *International Social Work*, vol.54, 2010, σελ. 213

37. Αρ. 3 §β του Πρωτοκόλλου Να σημειωθεί πως οι περιπτώσεις στρατολόγησης, μεταφοράς, μετακίνησης, παροχής καταλύματος ή υποδοχής παιδιού (κάτω των 18 ετών) με σκοπό την εκμετάλλευση θεωρούνται ως εμπορία ακόμα κι αν δεν έχει χρησιμοποιηθεί κανένα από τα μέσα που αναφέρονται στον ορισμό, Αρ. 3§γ και δ

38. Interpretative Notes, (υπ.34), Interpretative Note Article 3, §68, σελ.13

39. Αρ. 5 του Πρωτοκόλλου

40. Αρ. 6 §1, 2 και 6 του Πρωτοκόλλου

41. Αρ. 10, 11 και 12 του Πρωτοκόλλου

σωματικής, ψυχολογικής και κοινωνικής αποκατάστασης των θυμάτων καθώς επίσης και το καθεστώς που θα απολαμβάνουν αυτά στις χώρες υποδοχής, αφήνεται στην εξέταση των ίδιων των κρατών^{42, 43}

Από τα παραπάνω -και λαμβάνοντας περαιτέρω υπόψη την επιλογή των λέξεων που έγινε στα δύο αυτά Κεφάλαια του Πρωτοκόλλου- μπορεί κανείς να συναγάγει τόσο τον σκοπό όσο και τον χαρακτήρα του κειμένου. Πιο αναλυτικά, μελετώντας συνδυαστικά τις διατάξεις τους, παρατηρείται η απουσία υποχρεωτικής γλώσσας στα άρθρα που αφορούν στην προστασία και επικουρία των θυμάτων. Στη περίπτωση αυτή, η χρήση όρων, όπως “στις περιπτώσεις που ενδείκνυται” και “στο πλαίσιο των δυνατοτήτων κάθε κράτους”, όροι που από τη φύση τους εμπεριέχουν αδυναμία επιβολής, σε αντιδιαστολή με τις διατάξεις του Κεφαλαίου III όπου τα κράτη οφείλουν να εφαρμόσουν, “states shall..”, προσδίδει στο Πρωτόκολλο τον χαρακτήρα κυρίως της επιβολής του νόμου και λιγότερο αυτόν της προστασίας των δικαιωμάτων των θυμάτων γυναικών.⁴⁴

Συνολικά θα λέγαμε, ότι το Πρωτόκολλο του Πατέρμο, αν και αποτελεί αναμφισβήτητα σημαντικό επίτευγμα, αποτυγχάνει στο να αντιληφθεί πλήρως την έννοια του εγκλήματος. Εν προκειμένω, η εμπορία αντιλαμβάνεται και διαχειρίζεται ως ένα ακόμα στοιχείο της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος παρά σαν ξεχωριστό έγκλημα που παραβιάζει την αξιοπρέπεια και την αυτονομία των ανθρώπων και δη των γυναικών.⁴⁵

---

42. Αρ. Αρ 6 §3-5 και Αρ.7

43. Για περαιτέρω ανάλυση βλ. “*Legislative Guide for the Implementation of United Nations Convention against Transnational Organized Crime*”, UN Office on Drugs and Crime, 2004, σελ. 49-81

44. “*The Annotated Guide to the Complete UN Trafficking Protocol*”, International Human Rights Law Group, 2002, σελ. 4

45. N. Tavecchi, “A Crime that Offends the Conscience of Humanity: A Proposal to Reclassify Trafficking in Women as an International Crime”, *International Criminal Law Review*, vol.9, 2009, σελ.83.

β. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

i. Το κοινοτικό πλαίσιο προστασίας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής Ε.Ε.) ασχολείται ενεργά με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Σταθμός στην πορεία των ετών αυτών αποτελεί αναντίρρητα, η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη της Βιέννης το 1996 για την εμπορία των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση⁴⁶. Το τελικό κείμενο της Διάσκεψης αναφέρεται στον εκφοβισμό και την βία που υπόκεινται οι γυναίκες μέσω της εμπορίας καθώς και στην αποστέρηση των βασικών τους δικαιωμάτων, ανεξάρτητα με την ύπαρξη της συναίνεσης.⁴⁷ Από τη Διάσκεψη θα “γεννηθούν” επίσης τα προγράμματα STOP I και II⁴⁸ για την καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών από τρίτες χώρες, τα οποία είχαν κυρίως ενημερωτικό και επιμορφωτικό σκοπό μέσω ερευνών, σεμιναρίων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων⁴⁹. Από τότε, η εμπορία γυναικών αποτελεί βασική θεματική

---

46. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τη Σωματεμπορία Γυναικών με σκοπό τη Σεξουαλική Εκμετάλλευση, 20 Νοεμβρίου 1996, COM(96) 567, τελικό

47. G. Lazaridis, “Trafficking and Prostitution: The Growing Exploitation of Migrant Women in Greece”, *European Journal of Women's Studies*, vol.8, No.1, 2001, σελ.70

48. Κοινή δράση της 29ης Νοεμβρίου 1996 που θέσπισε το Συμβούλιο βάσει του άρθρου Κ.3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την κατάρτιση προγράμματος ενθάρρυνσης και ανταλλαγών μεταξύ των υπευθύνων για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών, (96/700/ΔΕΥ), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 322 της 12/12/1996 σ. 0007 – 0010, Απόφαση του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2001, για τη θέσπιση της δεύτερης φάσης του προγράμματος ενθάρρυνσης, ανταλλαγών, κατάρτισης και συνεργασίας που απευθύνεται στα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών (STOP II), (2001/514/ΔΕΥ), Επίσημη Εφημερίδα, αριθ. L 186 της 07/07/2001 σ. 0007 - 0010

49. J. Outshoorn, “The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women”, *International Studies in Gender, State and Society*, vol.12, No.1, 2005, σελ.151

της ευρωπαϊκής ατζέντας και τα όργανα της Ε.Ε. έχουν εκδώσει πλήθος ψηφισμάτων και συστάσεων επί του θέματος⁵⁰.

Ανάλογη προσοχή επί του ζητήματος δίνεται επιπλέον στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ε.Ε. στο πλαίσιο της οποίας, η πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων –ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών- και η ενισχυμένη καταπολέμηση της, αποτελούν μέρος της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης.⁵¹ Επιπρόσθετα, τόσο η εμπορία όσο και η σεξουαλική εκμετάλλευση αναγνωρίζονται στη Συνθήκη ως τομείς ιδιαίτερης “σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση”⁵². Πέραν της Συνθήκης, ρητή απαγόρευση της εμπορίας υπάρχει και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. που τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2009.⁵³

Σήμερα, ο βασικός άξονας του πλαισίου προστασίας της Ε.Ε. για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων είναι η Απόφαση Πλαίσιο του 2002 και σε δεύτερο επίπεδο, η Οδηγία του 2004 για την χορήγηση τίτλου παραμονής στα θύματα εμπορίας υπηκόων τρίτων χωρών.⁵⁴

---

50. “Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων: Σύνοψη Νομοθεσίας”, Πηγή: <http://europa.eu/legislation_summaries/index_el.htm> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]

51. Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα C 83/01 της 30/03/2010, Αρ. 79 §1 και §2δ, Πηγή: <<http://eur-lex.europa.eu/el/index.htm>>

52. Αρ. 83 §1 της Συνθήκης

53. Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα C 83/02, της 30/03/2010, Αρ.5 §3

54. Περαιτέρω ανάλυση για την εμπορία γυναικών στην Ε.Ε. βλ. Η. Ascola, *Legal Responses to Trafficking in Women for Sexual Exploitation in the European Union*, Oxford: Hart Publishing, 2007

1. Η Απόφαση Πλαίσιο

Τον Ιούλιο του 2002, το Συμβούλιο της Ε.Ε. υιοθετεί την Απόφαση Πλαίσιο για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων⁵⁵, η οποία αποτελεί το πρωταρχικό κοινοτικό κείμενο προστασίας επί του ζητήματος. Παρά το γεγονός ότι δεν αποτέλεσε κοινοτική οδηγία, η Απόφαση Πλαίσιο, θέτει συγκεκριμένες υποχρεώσεις –νομικά δεσμευτικές- προς τα κράτη με σκοπό να διασφαλίσει ότι οι πολιτικές και οι νόμοι στο εσωτερικό τους συμμορφώνονται με τις διατάξεις της.⁵⁶

Εξετάζοντας συγκριτικά την Απόφαση Πλαίσιο με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, μπορεί κανείς να διακρίνει στη μεταξύ τους σχέση κοινά σημεία αλλά και διαφορές.⁵⁷ Σε πρώτο επίπεδο, η Ε.Ε., έχοντας ήδη υπογράψει⁵⁸ το Πρωτόκολλο κινήθηκε στο ίδιο πλαίσιο αναφορικά με τον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων που δίνεται σε αυτό, διαφοροποιώντας μόνο ορισμένα μικρά στοιχεία του αναφορικά με τον “σκοπό”. Πιο αναλυτικά, ο ορισμός

---

55. Απόφαση Πλαίσιο του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, (2002/629/ΔΕΥ), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 203 της 01/08/2002 σ. 0001 – 0004. Η Απόφαση Πλαίσιο αντικατέστησε την Κοινή Δράση του 1997 του Συμβουλίου για την εμπορία ανθρώπων, (97/154/ΔΕΥ), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 063 της 04/03/1997 σ. 0002 - 0006

56. Αρ.10 §1 της Απόφασης Πλαίσιο. Τα κράτη ήταν υποχρεωμένα να τις μεταφέρουν στο εσωτερικό τους δίκαιο έως την 31η Ιουλίου του 2004. Η νομική φύση των Αποφάσεων Πλαίσιο επηρεάστηκε από τις εξελίξεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και συγκεκριμένα με την Απόφαση Pupino του 2005. Το ΔΕΚ θεμελίωσε τόσο την νομική δεσμευτικότητα όσο και το άμεσο αποτέλεσμα τους. Βλ. αναλυτικά S. H. Krieg, Trafficking in Human Beings: The EU Approach between Border Control, Law Enforcement and Human Rights, *European Law Journal*, vol.15, No.6, 2009, σελ.781

57. H. Askola, “Violence Against Women, Trafficking and Migration in the European Union”, *European Law Journal*, vol.13, No.2, 2007, σελ.209

58. Η υπογραφή του Πρωτοκόλλου από την Ε.Ε., έγινε τον Δεκέμβριο του 2000 και η επικύρωση του τον Σεπτέμβριο του 2006, Πηγή: <<http://treaties.un.org>>

της Απόφασης Πλαίσιο προσθέτει την καταναγκαστική εργασία και τη πορνεία ενώ αντίθετα παραλείπει την αφαίρεση οργάνων.⁵⁹

Σε δεύτερο επίπεδο, η Απόφαση Πλαίσιο διατηρεί και διευρύνει τη σφαίρα των ποινικών διατάξεων σε σχέση με αυτές του Πρωτοκόλλου. Έτσι, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. -θεμελιώνοντας τη δικαιοδοσία τους επί του αδικήματος- οφείλουν να ποινικοποιήσουν σειρά αδικημάτων (απόπειρα, συμμετοχή και ηθική αυτουργία) που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων, είτε αυτά διαπράττονται από φυσικά είτε από νομικά πρόσωπα, ενδυναμώνοντας με τον τρόπο αυτό τις ποινικές διατάξεις του Πρωτοκόλλου.⁶⁰ Αντιθέτως όμως, η Απόφαση περιλαμβάνει μόνο ένα άρθρο σχετικά με τη προστασία των θυμάτων και συγκεκριμένα αναφορικά μόνο με την διεξαγωγή ανακρίσεων και την άσκηση δίωξης⁶¹, παραλείποντας τις “προαιρετικές” διατάξεις προστασίας του Πρωτοκόλλου καθώς και τα μέτρα πρόληψης του.⁶²

Συμπερασματικά και όπως καθίσταται σαφές και από το Προοίμιο της, η Απόφαση Πλαίσιο χαρακτηρίζεται κυρίως ως κατασταλακτικό κείμενο με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη της δικαστικής συνεργασίας των δικαστικών αρχών και των αρχών επιβολής νόμου, τη καταστολή και τη δίωξη της εμπορίας ανθρώπων.⁶³ Η εναρμόνιση της νομοθεσίας των κρατών μελών της Ε.Ε. ωστόσο αμφισβητείται και επικρίνεται επίσης ο βαθμός προόδου του κειμένου αναφορικά με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο.⁶⁴

---

59. Αρ. 1 της Απόφασης Πλαίσιο.

60. Αρ.1-5 της Απόφασης Πλαίσιο

61. Αρ.7 της Απόφασης Πλαίσιο. Να σημειωθεί ότι οι δύο από τις τρεις διατάξεις του συγκεκριμένου άρθρου (§2-3), εφαρμόζονται αποκλειστικά και μόνο στα θύματα παιδιά.

62. Η. Askola, “Violence Against Women, Trafficking and Migration in the European Union”, (υπ.58), σελ.209

63. Προοίμιο Απόφασης Πλαίσιο §2-4

64. Τ. Κυριαζή, *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, (υπ.12), σελ. 44

2. Η Οδηγία του 2004

Οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση τίτλων διαμονής περιορισμένης διάρκειας, στα θύματα εμπορίας -τα οποία αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο απέλασης από τη στιγμή που βρίσκονται υπό αντικανονική παραμονή- καθορίστηκαν από την Οδηγία 2004/81/ΕΚ⁶⁵. Η Οδηγία λειτουργώντας συμπληρωματικά με την Απόφαση-πλαίσιο, αποσκοπεί στην ανάπτυξη κοινών πολιτικών στα κράτη-μέλη όσον αφορά τους τίτλους διαμονής των θυμάτων. Πιο αναλυτικά, στην Οδηγία προβλέπεται η παροχή προθεσμίας περίσκεψης, κατά την διάρκεια της οποίας ο υπήκοος τρίτου κράτους, δεν μπορεί να απομακρυνθεί από το κράτος-μέλος και έχει πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη, στέγαση, νομική αρωγή και υπηρεσίες μετάφρασης ή διερμηνείας⁶⁶. Με την πάροδο της προθεσμίας αυτής, και εφόσον το θύμα συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές και αποδεδειγμένα έχει διακόψει κάθε σχέση με τους δράστες, μπορεί αν το επιθυμεί να του δοθεί τίτλος παραμονής⁶⁷.

Η Οδηγία του 2004, κάλυψε σε μεγάλο βαθμό το προϋπάρχον κενό στη προστασία των θυμάτων που δημιούργησε η Απόφαση-Πλαίσιο. Από την νομική της φύση, η Οδηγία είναι δεσμευτική προς τα κράτη μέλη της Ε.Ε. τα οποία κλήθηκαν να μεταφέρουν τις διατάξεις της στο εσωτερικό τους έως την 6^η Αυγούστου 2006⁶⁸. Αναμφισβήτητα, η Οδηγία αποτελεί το πιο σημαντικό κείμενο δικαστικού ελέγχου σε ευρωπαϊκό επίπεδο και συνιστά

---

65. Οδηγία του Συμβουλίου σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, (2004/81/ΕΚ) Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε., L 261 της 06/08/2004 σ. 0019 - 0023

66. Αρ.6 και 7 της Οδηγίας

67. Αρ.8 της Οδηγίας. Βάσει του Αρ.14 επιπλέον, ο τίτλος διαμονής μπορεί να ανακληθεί σε περίπτωση που οι προϋποθέσεις έκδοσης του θύματος πάψουν να υφίστανται.

68. Αρ.17 της Οδηγίας

“το μόνο κανονιστικό κείμενο ως προς την εμπορία ανθρώπων που μπορεί να υποβάλλει το κράτος στο δικαστικό έλεγχο του υπερεθνικού δικαστή”.⁶⁹

ii. Η προστασία στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

Έχοντας ως πρωταρχικό στόχο τη προστασία και τη προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το ΣτΕ, αποτέλεσε πηγή δραστηριοτήτων για τη καταπολέμηση του φαινομένου, το οποίο συνιστά παραβίαση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και ακεραιότητας, της ελευθερίας της κίνησης, καθώς και σε πολλές περιπτώσεις, του δικαιώματος στη ζωή.⁷⁰ Η δράση για τη καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, συνιστά βασική ενασχόληση του Συμβουλίου της Ευρώπης (εφεξής ΣτΕ), από τα τέλη της δεκαετίας του '80. Οι αρχικές πρωτοβουλίες του Οργανισμού είχαν σκοπό την ενημέρωση των κρατών-μελών επί του φαινομένου και την ενθάρρυνση προς την ανάληψη δράσεων για τη καταπολέμηση του⁷¹.

---

69. Τ. Κυριαζή, *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, (υπ.12) σελ.45

70. “*Action Against Trafficking in Human Beings*”, Council of Europe Publications, 2009, σελ.1 Πηγή: <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/default>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

71. Το 1991 ιδρύεται Ομάδα Ειδικών για τη καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, επιφορτιζόμενη -από την Επιτροπή Διαχείρισης της Ισότητας μεταξύ Ανδρών και Γυναικών- με τον σχεδιασμό προτάσεων δράσης. Το 1996, η Ομάδα Ειδικών δημιουργεί το σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών και της αναγκαστικής πορνείας {Plan of Action against traffic in women and forced prostitution, EG (96)2}, το οποίο αποτέλεσε την πρώτη πλατφόρμα έρευνας για μελλοντικές συστάσεις προς τα κράτη, σε νομικό και δικαστικό πλαίσιο καθώς επίσης και σε πλαίσιο προστασίας των θυμάτων. Περαιτέρω μελέτες, συνέδρια και διασκέψεις πραγματοποιήθηκαν υπό την αιγίδα του ΣτΕ για την σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών στην εμπορία αυτών, στις οποίες γινόταν έκκληση σε κοινές δράσεις και πολιτικές από τα κράτη μέλη. Πιο αναλυτικά βλ. “*Action against*

Στη Σύνοδο Κορυφής του Στρασβούργου το 1997, η εμπορία γυναικών και η σεξουαλική εκμετάλλευση ορίζονται πλέον κατά τρόπον σαφή, ως απειλή για την ασφάλεια και την δημοκρατία στην Ευρώπη⁷². Η Σύνοδος σηματοδότησε την έναρξη υιοθέτησης διαφόρων συστάσεων⁷³ της Επιτροπής Υπουργών του ΣτΕ, με πιο σημαντική την Σύσταση Νο.11 του 2000⁷⁴. Η στρατηγική των προτάσεων της σύστασης Νο.11 περιελάμβανε στοιχεία ορισμού της εμπορίας των γυναικών, μέτρα δράσης, πρόληψης, προστασίας των θυμάτων όπως επίσης και μέτρα για την ποινική και δικαστική συνεργασία σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.⁷⁵

Οι πολιτικές αυτές, συντέλεσαν σε μεγάλο βαθμό, στην συνειδητοποίηση της ανάγκης ύπαρξης μιας συντονισμένης προσέγγισης, μέσω της δημιουργίας νομικών -δεσμευτικών πλέον- κειμένων για την αντιμετώπιση της εμπορίας των γυναικών. Τόσο η Κοινοβουλευτική Συνέλευση, όσο και η Επιτροπή Διαχείρισης της Ισότητας μεταξύ Ανδρών και Γυναικών του ΣτΕ, μέσω των συστάσεων και των εκθέσεων τους, επιβεβαίωσαν την προστιθέμενη αξία μιας μελλοντικής σύμβασης -στο ήδη υπάρχον νομικό

Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation", COE Equality Division Directorate of Human Rights, 2004, σελ.20-21

72. A.T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ.10), σελ. 110
73. Recommendation 1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member States, Recommendation 1450 (2000): Violence against women in Europe, Recommendation 1526 (2001): A campaign against trafficking in minors to put a stop to the east European route: the example of Moldova, Recommendation 1545 (2002): Campaign against trafficking in women, Recommendation 1610 (2003): Migration connected with trafficking in women and prostitution.
74. Recommendation No. R(2000)11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation, May 19, 2000
75. Για εκτενέστερη ανάλυση βλ. "Appendix to the Recommendation", in *Action against Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation*, (υπ.74), σελ. 24-43

πλαίσιο προστασίας- στην οποία η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου θα βρίσκεται σε πλήρη ισορροπία με την δίωξη του αδικήματος⁷⁶. Έτσι, τον Μάιο του 2005, υιοθετείται η πρώτη ευρωπαϊκή Σύμβαση στο πεδίο της εμπορίας ανθρώπων, με θεμελιώδεις διατάξεις στο πεδίο προστασίας των θυμάτων.

1. Η Σύμβαση του ΣτΕ για την Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων

Η Σύμβαση για την Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων⁷⁷ (εφεξής Σύμβαση του ΣτΕ), υιοθετήθηκε με πρωταρχικό σκοπό την προστασία των θυμάτων της εμπορίας και την διασφάλιση των δικαιωμάτων τους- στοιχείο που χαρακτηρίζεται ως ελλιπές στα υπάρχοντα εργαλεία που αναφέρονται στο ζήτημα- και εν συνεχεία την πρόληψη και την δίωξη των εμπόρων⁷⁸. Ωστόσο, η Σύμβαση αναγνωρίζοντας το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, δεν αντικαθιστά τις αρχές που απορρέουν από αυτό αλλά επιχειρεί την ενίσχυση του επιπέδου προστασίας του καθώς επίσης και την εναρμόνιση με τα υπόλοιπα διεθνή κείμενα που αναφέρονται στο φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων.⁷⁹ Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση που χαρακτηρίζει

76. Βλ. Συνολικά: Recommendation 1610 (2003) on Migration connected with trafficking in women and prostitution, COE Parliamentary Assembly, June 25, 2003, “*Feasibility Study for a Convention of Council of Europe on trafficking in Human Beings*”, CEDG, Doc. DG 11, 2002

77. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS no.197, May 16, 2005. Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 1/2/2008 και έως σήμερα την έχουν κυρώσει 34 κράτη μέλη του ΣτΕ. Η Ελλάδα υπέγραψε την Σύμβαση στις 17 Νοεμβρίου του 2005 αλλά δεν την έχει κυρώσει. Η Σύμβαση είναι επίσης ανοιχτή και σε κράτη μη μέλη του ΣτΕ καθώς και στην Ε.Ε.

78. Όπως χρησιμοποιείται ευρέως πλέον, η Σύμβαση στοχεύει στην διασφάλιση των τριών “P” (in eng. 3Ps): Prevent, Protect, Prosecute. Βλ. “Convention in Action Against Trafficking in Human Beings”, *Council of Europe Publications*, σελ.2 Πηγή: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/default_en.asp>, [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

79. Αρ.39 και 40 της Σύμβασης

την Σύμβαση, γίνεται αντιληπτή τόσο στο Προοίμιο της όσο και στο σύνολο της Αιτιολογικής της Έκθεσης, όπου η εμπορία ανθρώπων δίνεται ως κατάφορη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην οποία απαιτείται υποχρεωτική και όχι προαιρετική προστασία⁸⁰. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη-μέλη οφείλουν να λάβουν μέτρα για την καταπολέμηση της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων εμπορίας, μέσω της ανάληψης στρατηγικών, πολιτικών και της ενημέρωσης των πολιτών τους.⁸¹ Περαιτέρω δε, η προστιθέμενη αξία που προσφέρει η Σύμβαση στη διεθνή δικαιοταξία, σε σύγκριση με τα παραπάνω νομικά εργαλεία που αναλύθηκαν- συνοψίζεται στα εξής σημεία:

Ορισμός⁸²: Όπως και στην περίπτωση του σχεδιασμού του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, η διαδικασία σχεδιασμού της Σύμβασης αφιέρωσε μεγάλο μέρος της στον ορισμό της έννοιας. Παρά το γεγονός ότι οι Συστάσεις -των προηγούμενων ετών- της Επιτροπής των Υπουργών αναφέρονταν στην εμπορία των γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία, η επίτευξη ομοφωνίας κατέστη αδύνατη⁸³. Για τον λόγο αυτό, στη Σύμβαση υιοθετείται επακριβώς ο ορισμός που δόθηκε στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο. Ωστόσο, στην Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης, δίνονται ορισμένες επεξηγήσεις που αναπτύσσουν την έννοια της εμπορίας:

---

80. Προοίμιο §3 και Αιτιολογική Έκθεση §41-42. Explanatory Report, CM32, Addendum, Final, 2005. Να σημειωθεί ότι η αναφορά στη παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου, προϋπήρχε στις Συστάσεις Νο.11 και Νο.5 του 2000 και του 2002 αντίστοιχα

81 Αρ.6 της Σύμβασης. Βλ. επιπλέον στο Αρ.19 όπου η ποινικοποίηση του αδικήματος αφήνεται στην ευχέρεια των κρατών-μελών. Αναλυτικά, Τ. Κυριαζή, *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, (υπ.12), σελ.253-255

82. Αρ. 4 της Σύμβασης.

83. Πιο αναλυτικά για το σύνολο της διαδικασίας σχεδιασμού της Σύμβασης βλ. Α.Τ. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ.10), σελ.112-115

- ✓ Η εμπορία ανθρώπων συμπεριλαμβάνει και τις περιπτώσεις στις οποίες τα σύνορα διασχίστηκαν νόμιμα και η παρουσία στο εθνικό έδαφος είναι νόμιμη.⁸⁴
- ✓ Η κατάχρηση της ευάλωτης θέσης νοείται ως κατάχρηση οποιασδήποτε κατάστασης στην οποία το πρόσωπο δεν έχει καμία άλλη πραγματική και αποδεκτή εναλλακτική λύση από την υποταγή στην εκμετάλλευση. Η ευάλωτη θέση μπορεί να είναι οποιουδήποτε είδους, σωματική, ψυχολογική, συναισθηματική, οικογενειακή, κοινωνική ή οικονομική.⁸⁵
- ✓ Εμπορία ανθρώπων μπορεί να υφίσταται ακόμα και όταν δεν προϋπάρχει το στοιχείο της εκμετάλλευσης, εφόσον ισχύουν τα υπόλοιπα στοιχεία του ορισμού.⁸⁶
- ✓ Η παράνομη υιοθέτηση η οποία ανέρχεται σε πρακτική παρόμοια της δουλείας, εμπίπτει στο πεδίο της Συνθήκης.⁸⁷

Η Συνθήκη ορίζει επιπλέον την έννοια του θύματος σύμφωνα με την οποία θύμα θεωρείται κάθε φυσικό πρόσωπο που υπόκεινται στις μορφές εκμετάλλευσης, χωρίς την συγκατάθεση του, όπως δίνεται από τον ορισμό⁸⁸. Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι είναι πολύ δύσκολο να εξακριβωθεί, η ύπαρξη συγκατάθεσης και ιδιαίτερα αναφορικά με την απασχόληση στην πορνεία. Για την αποτελεσματική προστασία λοιπόν των θυμάτων, η Αιτιολογική Έκθεση ορίζει πως το γεγονός ότι ένας ενήλικας

---

84. Αιτιολογική Έκθεση §80. Δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει ακόμα την Σύμβαση, η μετάφραση που δίνεται είναι μη επίσημη.

85. Αιτιολογική Έκθεση §83

86. Αιτιολογική Έκθεση §87

87. Αιτιολογική Έκθεση §94, βλ. επίσης Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της Δουλείας, της εμπορίας των δούλων και παρεμφερών προς την δουλεία θεσμών και πράξεων ή συνθηκών, ECOSOC UN Doc.608 (XXI), 7 Σεπτεμβρίου 1956, Αρ.1(δ)

88. Άρθρο 4(e) της Συνθήκης

απασχολείται στην πορνεία με τη θέληση του, δεν σημαίνει ότι έχει συναινέσει στην εκμετάλλευσή⁸⁹.

Πεδίο εφαρμογής⁹⁰: Η Σύμβαση διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της συγκριτικά με το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, διατάσσοντας ότι εφαρμόζεται στις περιπτώσεις όπου η εμπορία διεξάγεται τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο -ακόμα και όταν δεν συνδέεται με το οργανωμένο έγκλημα- είτε τα θύματα εισήρθαν νόμιμα είτε παράνομα στο έδαφος του κράτους.

Προστασία προς τα θύματα εμπορίας: Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το καθεστώς των θυμάτων αποτέλεσε βασικό άξονα της Σύμβασης του ΣτΕ, με σκοπό να περιλαμβάνονται οι ελάχιστες τουλάχιστον προδιαγραφές όσον αφορά στη προστασία τους. Ιδιαίτερη μνεία στο σημείο αυτό, πρέπει να γίνει στον ρόλο που διαδραμάτισαν οι ΜΚΟ προκειμένου να συμπεριληφθούν και να ενισχυθούν πολλές από τις διατάξεις προστασίας που συναντώνται στη Σύμβαση⁹¹. Πιο αναλυτικά, βασική διάταξη προστασίας αποτελεί η αναγνώριση του θύματος ως θύμα εμπορίας για την αποφυγή της μεταχείρισης τους από τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές ως παράνομους μετανάστες ή εγκληματίες. Δοθέντος ότι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, τα θύματα στερούνται των προσωπικών τους εγγράφων, η αναγνώριση του θύματος είναι κρίσιμη και η αποτυχία αυτής συναγάγει, επιπρόσθετα, αποτυχία απόλαυσης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Για τον σκοπό αυτό, κάθε κράτος-μέλος οφείλει να εφοδιάσει τις αρμόδιες αρχές του με προσωπικό εκπαιδευμένο κατάλληλα για την πρόληψη και τη καταπολέμηση του εμπορίου καθώς και την αρωγή στα θύματα.⁹²

Σε δεύτερο επίπεδο, στα θύματα της εμπορίας χορηγείται σωματική και ψυχολογική βοήθεια και υποστήριξη για την επανένταξη τους στην

---

89. Αιτιολογική Έκθεση §97

90. Αρ. 2 της Σύμβασης και §60-62 της Αιτιολογικής της Έκθεσης

91. Πιο αναλυτικά βλ. (υπ.84) για την διαδικασία σχεδίασης της Σύμβασης

92. Βλ. συνθετικά, Αρ.10 §1 και 2 της Σύμβασης και §127-131 της Αιτιολογικής Έκθεσης

κοινωνία. Μέρος των παρεχόμενων μέτρων συνιστούν επιπλέον, η ιατρική περίθαλψη, η παροχή συμβουλών και οι πληροφορίες, καθώς επίσης η στέγαση, η ασφάλεια και η αποζημίωση, συνιστούν. Τα παραπάνω παρέχονται ανεξαρτήτως σε όλα τα θύματα, είτε αυτά συμφωνήσουν να συνεργαστούν ως μάρτυρες στην έρευνα ή στην ποινική διαδικασία, είτε όχι.⁹³ Εν συνεχεία, άξια αναφοράς κρίνεται η αποφυγή επιβολής ποινών στα θύματα εμπορίας για την συμμετοχή τους σε παράνομες δραστηριότητες όπως αυτές δίνονται στον ορισμό. Ωστόσο, η διάταξη χαρακτηρίζεται περιορισμένης εφαρμογής και δεσμευτικότητας. Με άλλα λόγια αφενός τα κράτη δεσμεύονται στην “δυνατότητα- possibility(eng)” απλά της διάταξης αυτής και αφετέρου περιορίζονται στην επιβολή ποινών και όχι περαιτέρω στη κράτηση και δίωξη των θυμάτων.⁹⁴

Συνδυαστικά με τα παραπάνω, και κυρίως αναφορικά με την επιβολή ποινών και την σωστή αναγνώριση των θυμάτων, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί το νομικό καθεστώς που διέπει τα θύματα στην εν λόγω Σύμβαση. Δεδομένης της συχνής μεταχείρισης τους ως παράνομους μετανάστες καθώς επίσης και της προβληματικής των μεταναστευτικών ροών στην Ε.Ε., η Σύμβαση προβλέπει την αρχική ανάρρωση 30 ημερών των θυμάτων και εν συνεχεία την έκδοση ανανεώσιμων αδειών διαμονής, όταν αυτή κρίνεται απαραίτητη είτε λόγω της προσωπικής τους κατάστασης είτε λόγω της συνεργασίας τους με τις αρμόδιες αρχές. Σε επόμενο στάδιο, ο επαναπατρισμός τους οφείλει να ακολουθεί ομαλή διαδικασία -ύστερα από κοινή συνεργασία μεταξύ κρατών και ΜΚΟ- και μέριμνα για την ένταξη των θυμάτων στο κοινωνικό σύνολο.⁹⁵ Η εντολή αυτή υποδηλώνει την ανθρωποκεντρική προσέγγιση που ακολουθεί η Σύμβαση, συγκριτικά με το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο και την Οδηγία της Ε.Ε. Εντούτοις, η

---

93. Βλ. συνθετικά, Αρ.12 §1-7 και Αρ.15 §3 της Σύμβασης και §146-171 της Αιτιολογικής Έκθεσης

94. Βλ. συνθετικά, Αρ.26 της Σύμβασης, §272-274 της Αιτιολογικής Έκθεσης και Α.Τ. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*, (υπ.10), σελ117-118

95. Αρ.13-14 και 16 της Σύμβασης

αποτελεσματικότητα της Σύμβασης υπονομεύεται κατά κάποιον τρόπο, δεδομένου ότι ο καθορισμός των ανωτέρω αφήνεται ξεχωριστά στα κράτη.⁹⁶

Δυνάμει των ανωτέρω, γίνεται κατανοητό πως η Σύμβαση επιχειρεί να προχωρήσει το ήδη υπάρχων νομικό καθεστώς αναφορικά κυρίως με την προστασία των θυμάτων. Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση που ακολουθεί, χαρακτηρίζεται αξιοσημείωτης συμβολής για την εμπορία των γυναικών, συγκριτικά με το Πρωτόκολλο του Παλέρμιο και το κεκτημένο της Ε.Ε. Όπως θα εξεταστεί παρακάτω, η καινοτομία που εισάγει και διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της, συνίσταται στην ύπαρξη μηχανισμού ελέγχου για την επίβλεψη της σωστής συμμόρφωσης των κρατών απέναντι στις διατάξεις που καθορίζει.

---

96. Εκτενέστερη ανάλυση βλ. A. L. Seaman, “Permanent Residency, for Human Trafficking Victims in Europe: The Potential Use of Article 3 of the European Convention as a Means of Protection”, *Columbia Journal of Transnational Law*, vol.48. No.2, Notes, 2010, σελ.301-302

Κεφάλαιο II

Μέθοδοι Ελέγχου: Σύγχρονη Ανθρωποκεντρική Προσέγγιση

A. Η Συμβολή των Συμβατικών Οργάνων Ελέγχου

α. Ο ελεγκτικός μηχανισμός της Σύμβασης του ΣτΕ

Στο προηγούμενο Κεφάλαιο εξετάστηκε το ισχύον νομικό πλαίσιο προστασίας για την εμπορία των γυναικών. Όπως έγινε κατανοητό από την ανάλυση που προηγήθηκε, σε Οικουμενικό επίπεδο, δεν έχει δημιουργηθεί ελεγκτικός μηχανισμός στο πλαίσιο τόσο της Σύμβασης του 1949 όσο και της Σύμβασης του Παλέρμο. Η έλλειψη αυτή καλύφθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο με την υιοθέτηση της Σύμβασης του ΣτΕ και τη δημιουργία της Ομάδας Ειδικών επιφορτιζόμενη με την επίβλεψη της Συνθήκης. Η εισαγωγή μηχανισμού ελέγχου στην Σύμβαση του ΣτΕ χαρακτηρίζεται διαρρήδην ως σημαντική πρόοδο στην εμπορία ανθρώπων.

Η Ομάδα Ειδικών για την Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (εφεξής GRETA), αποτελείται σήμερα από δεκατέσσερα ανεξάρτητα μέλη, τα οποία -πέραν των αναγνωρισμένων δυνατοτήτων τους στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων- κατέχουν εξειδικευμένη γνώση αναφορικά με την εμπορία ανθρώπων.⁹⁷ Σύμφωνα με τη Σύμβαση και τους Κανόνες Διαδικασίας της, η GRETA εκτιμά την εφαρμογή της Συνθήκης από τα κράτη-μέλη μέσω διαδικασίας η οποία θα διενεργείται σε δύο κύκλους.⁹⁸ Αρχικά τα κράτη

---

97. Άρ.36 της Σύμβασης. Τα μέλη της Επιτροπής (ανώτατο όριο 15) είναι υπήκοοι των κρατών-μερών της Σύμβασης και η εκλογή τους γίνεται από την Επιτροπή των Μερών τηρουμένης της φυλετικής ισορροπίας και του γεωγραφικού κριτηρίου.

98. Rules of procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties, THB-GRETA(2009)3, 17 June, 2009, Καν. 1 και 2, Σύμβαση Άρ.38. Οι διατάξεις του

οφείλουν να στείλουν τις απαντήσεις τους σε ένα ερωτηματολόγιο⁹⁹ που τους στέλνεται προς συμπλήρωση. Η GRETA, αξιολογώντας τις αναφορές των κρατών και ύστερα από περαιτέρω πληροφορίες που λαμβάνει μέσω των επισκέψεων στα κράτη, διαμορφώνει την τελική της έκθεση στην οποία τα κράτη μπορούν να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους με την μορφή σχολίων. Η τελική έκθεση εξετάζεται από την Επιτροπή των Μερών¹⁰⁰, η οποία τελικώς θα δημοσιεύει τις ενδεχόμενες συστάσεις της προς τα εξεταζόμενα κράτη.¹⁰¹ Η έναρξη της πρώτου κύκλου ξεκίνησε τον Φλεβάρη του 2010 και έως τώρα είκοσι κράτη έχουν δεχτεί τα σχετικά ερωτηματολόγια ενώ η GRETA διενήργησε επισκέψεις σε εννέα από αυτά¹⁰².

Συμπερασματικά, κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί η απουσία δυνατότητας υιοθέτησης συστάσεων από την GRETA, παρά μόνο εκθέσεων και αναφορών. Οι συστάσεις αποτελούν αρμοδιότητα του πολιτικού οργάνου του μηχανισμού, ήτοι, της Επιτροπής των Μερών. Ωστόσο, η ύπαρξη της επιτροπής αποτελεί σημαντικό στοιχείο της προστασίας της

δεύτερου κύκλου και το περιεχόμενο του θα οριστεί από το ίδιο το όργανο κατά την έναρξη του.

99. Questionnaire for the evaluation of the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties, GRETA(2010)1, 1 February, 2010

100. Η Επιτροπή των Μερών προβλεπόταν επίσης στον μηχανισμό ελέγχου της Σύμβασης. Είναι καθαρά πολιτικό όργανο και αποτελείται από αντιπροσώπους των κρατών-μελών της Επιτροπής των Υπουργών του ΣτΕ. Αρ.37 της Σύμβασης

101. Rules of procedure, Καν.5-14

102. Η πρώτη ομάδα περιελάμβανε τα κράτη: Αυστρία, Αλβανία, Βουλγαρία, Γεωργία, Δανία, Κροατία, Κύπρος, Μολδαβία, Ρουμανία και Σλοβακία. Πλην της Ρουμανίας, τα υπόλοιπα έχουν δεχτεί επίσκεψη από αντιπροσωπεία των μελών της GRETA. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τα κράτη: Γαλλία, Βοσνία, Νορβηγία, Μάλτα, Πορτογαλία, Λετονία, Αρμενία, Μαυροβούνιο, Πολωνία και Ην. Βασίλειο, τα οποία οφείλουν να στείλουν τις απαντήσεις τους έως την 1η Σεπτεμβρίου 2011. Η εξέταση των εναπομείναντων κρατών θα ξεκινήσει τον Φλεβάρη του 2012.

αποτελεσματικότητας της Σύμβασης και συνεπώς της προστασίας των θυμάτων από τις παραβιάσεις. Η πλήρης συμβολή της GRETA θα μπορέσει να αποτιμηθεί και εν συνεχεία να αποτυπωθεί, με το πέρας του πρώτου κύκλου εξέτασης ο οποίος αναμένεται να ολοκληρωθεί στα τέλη του 2013¹⁰³, διάστημα στο οποίο όλα τα κράτη μέρη της Σύμβασης θα έχουν περάσει από την διαδικασία αξιολόγησης της.

β. Η Επιτροπή της Σύμβασης για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών

Στο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών, εξέχουσα θέση λαμβάνει η Σύμβαση για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών η οποία υιοθετήθηκε το 1979 από τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε.¹⁰⁴ Η Σύμβαση των Γυναικών, όπως καθιερώθηκε να λέγεται, εσωκλείει στο κείμενο της όλες τις διατάξεις άλλων διεθνών νομικών κειμένων αναφορικά με τις φυλετικές διακρίσεις.¹⁰⁵ Ο έλεγχος της εφαρμογής της Σύμβασης στο εσωτερικό των κρατών γίνεται από την Επιτροπή της, η οποία εξετάζει τις εκθέσεις των κρατών και μπορεί εν συνεχεία να

---

103. Για το χρονοδιάγραμμα εξέτασης της GRETA βλ. αναλυτικά Επίσημη ιστοσελίδα: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/default_en.asp> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

104. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, UN Doc. GA 34/180, 18 December, 1979. Σήμερα η Σύμβαση αριθμεί 186 κράτη μέλη του ΟΗΕ, γεγονός που αναγνωρίζει την συμβολή της στο διεθνές πλαίσιο προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου

105. “CEDAW Made Easy”, UNIFEM Caribbean Office, UN House, 2004, Πηγή: <www.unifem.org>, [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011] Για περαιτέρω ανάλυση βλ. “The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. Handbook for Parliamentarians”, Division for the Advancement of Women and the Inter-Parliamentary Union, 2003, Πηγή: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

προχωρήσει σε συστάσεις.¹⁰⁶ Προς επίρρωση του ελέγχου της εφαρμογής της, το Πρόσθετο Πρωτόκολλο που υιοθετήθηκε το 1999, επιφορτίζει την επιτροπή με το δικαίωμα να δέχεται ατομικές αναφορές σχετικά με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων που προστατεύει η Σύμβαση και επιπρόσθετα να διενεργεί έρευνες σε περιπτώσεις κατάφορων και συστηματικών παραβιάσεων. Ωστόσο, οι διαδικασίες αυτές είναι προαιρετικές και δεσμεύουν μόνο τα κράτη που επικυρώνουν το Πρωτόκολλο.¹⁰⁷

Η Επιτροπή κλήθηκε -για πρώτη και μόνη φορά έως σήμερα- να εξετάσει ατομική αναφορά σχετικά με την εμπορία γυναικών το 2007 στην υπόθεση Zhen Zhen Zheng κατά Ολλανδίας.¹⁰⁸ Η προσφεύγουσα, κινεζικής καταγωγής, μεταφέρθηκε ακούσια το 2002, από την Κίνα στην Ολλανδία, με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση και κρατούνταν κλειδωμένη σε ένα σπίτι, από όπου κατάφερε λίγο αργότερα να δραπετεύσει. Τον Ιούνιο του 2003 και ενώ ήταν άστεγη, προχώρησε σε αίτηση ασύλου για αυτήν και για το παιδί που κυοφορούσε. Το αίτημα της απορρίφθηκε από τις ολλανδικές αρχές καθώς η προσφεύγουσα δεν κατείχε τα απαραίτητα έγγραφα και δεν έδωσε επαρκής πληροφορίες για το ταξίδι της στην Ολλανδία. Περαιτέρω, το

---

106. “Rules of procedure of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women”, Annex I, Report of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (A/56/38), Καν.48-53 σύμφωνα με το Αρ.18 της Σύμβασης. Τα κράτη οφείλουν να στέλνουν τις εκθέσεις τους στην Επιτροπή κάθε 4 χρόνια.

107. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, UN Doc. A/RES/54/4, 15 October, 1999. Σήμερα, 102 κράτη έχουν κυρώσει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα. Πηγή: <<http://treaties.un.org/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011], Για περαιτέρω ανάλυση βλ. B. Sokhi-Bulley, “The Optional Protocol to CEDAW: First Steps”, *Human Rights Law Review*, vol.6, No.1, 2006, σελ.143-159

108. *Ms. Zhen Zhen Zheng v. The Netherlands*, Communication No. 15/2007, Decision of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women under the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, UN Doc. CEDAW C/42/D/15/2007

Περιφερειακό Δικαστήριο έκρινε πως η επιστροφή της αιτούσας στη Κίνα δεν έθετε την ζωή της σε κίνδυνο. Στο διάστημα 2003-2007, ακολούθησαν δύο προσπάθειες αίτησης άδειας παραμονής οι οποίες κρίθηκαν και αυτές απορριπτέες.¹⁰⁹ Η προσφεύγουσα, στην αναφορά της προς την Επιτροπή, επικαλέστηκε την παραβίαση του Αρ.6 της Σύμβασης από την Ολλανδία.¹¹⁰

Σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο, τα κράτη καλούνται να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την καταστολή της εμπορίας και της εκμετάλλευσης των γυναικών. Η ισχύ της διάταξης αυτής διευρύνθηκε και ενδυναμώθηκε με τη Γενική Σύσταση Νο 19 το 1992 για τη βία κατά των γυναικών¹¹¹. Πιο αναλυτικά, η Επιτροπή, αναγνωρίζοντας τις επιπτώσεις της εμπορίας γυναικών και τις νέες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης που έχουν ανακύψει, καθώς επίσης και την ανάγκη λήψης συγκεκριμένων προληπτικών και ποινικών μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου, καλεί τα κράτη να ενημερώσουν μέσω των αναφορών τους για κάθε μέτρο που έλαβαν στο εσωτερικό τους με σκοπό την αποτελεσματική προστασία των γυναικών.¹¹²

Γυρνώντας στην εξεταζόμενη υπόθεση, η Επιτροπή μελετώντας τα στοιχεία και τις δηλώσεις των δύο μερών, έκρινε το αίτημα μη αποδεκτό, δοθέντος ότι δεν είχαν πρώτα εξαντληθεί τα εσωτερικά ένδικα μέσα (η έφεση της προσφεύγουσας στο εθνικό δικαστήριο, εκκρεμούσε).¹¹³ Αξιοσημείωτο

109. Στη πρώτη η αιτούσα προέβαλε την ανάγκη παραμονής της όντας ανήλικη, ανύπαντρη μητέρα, ενώ στη δεύτερη βασίστηκε στην προσαρμογή της όλα αυτά τα χρόνια στον ολλανδικό τρόπο ζωής. Το Δικαστήριο απέρριψε τις αιτήσεις αναφέροντας στη πρώτη περίπτωση το επαρκές σύστημα φροντίδας στη Κίνα απέναντι στις ανήλικες μητέρες. *Ms. Zhen Zhen Zheng v. The Netherlands*, Communication No. 15/2007, (υπ.109), §2.1-2.6

110. Το Άρθρο 6 της Σύμβασης αποτελεί το μόνο άρθρο που σχετίζεται με τον σκοπό της παρούσας εργασίας

111. CEDAW, General Recommendation No. 19 (11th session, 1992)

112. General Recommendation No. 19, Αρ.6 και 16

113. Αρ.4 §1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου

εντούτοις της απόφασης αυτής, αποτελεί η διαφωνία μικρής μειοψηφίας της επιτροπής, η οποία υποστήριξε το παραδεκτό της αναφοράς. Τα μέλη υποστηρίζοντας ότι η προσφυγή περιστρέφεται γύρω από το ζήτημα της εμπορίας, θεώρησαν άσχετη την διαδικασία ασύλου και άδεια παραμονής που εκκρεμούσε και αναγνώρισαν την παραβίαση του Αρ.6 από την Ολλανδία. Ενίσχυσαν δε την άποψη τους περί ανεπάρκειας και αμέλειας των ολλανδικών αρχών να ερευνήσουν και να αναγνωρίσουν την προσφεύγουσα ως θύμα εμπορίας βάση του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο – στο οποίο η Ολλανδία αποτελεί μέρος- θέτοντας μια σειρά από στοιχεία τα οποία οδηγούν στην αναγνώριση και αντικρούοντας με τον τρόπο αυτόν τις αρχικές δηλώσεις του κράτους περί ελλείψεως στοιχείων. Αν και σε μειοψηφία, τα μέλη προχώρησαν σε συστάσεις προς το κράτος, τόσο στην εξέταση της προσφεύγουσας για το αν αποτελεί θύμα εμπορίας, όσο και στην γενική διαδικασία αναγνώρισης και επικουρίας των θυμάτων από εξειδικευμένο προσωπικό.¹¹⁴

Συνοψίζοντας την ανάλυση, η συμβολή της Επιτροπής κρίνεται βαρύνουσας σημασίας, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη την έλλειψη ελεγκτικού οργάνου για το ζήτημα της εμπορίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο και σε διεθνές επίπεδο γενικότερα. Η Σύσταση Νο19 σε συνδυασμό με το άρθρο, αναγνωρίζει τις υποχρεώσεις των κρατών απέναντι στην εμπορία γυναικών με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση και αποτελεί την πιο διαδεδομένη Σύσταση -σε διεθνές και εθνικό επίπεδο- στο πλαίσιο επίκλησης της.¹¹⁵

---

114. Individual opinion by Committee members Mary Shanthi Dairiam, Violeta Neubauer and Silvia Pimentel (dissenting), *Ms. Zhen Zhen Zheng v. The Netherlands*, Communication No. 15/2007, (υπ.109), §8.1, 8.6 και 9.1

115. A. Byrnes- E. Bath, “Violence Against Women, the Obligation of Due Diligence and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women- Recent Developments”, *Human Rights Law Review*, vol.8, No.3, 2008, σελ.519-521

B. Η Νομολογιακή Αναγωγή του Φαινομένου σε Σύγχρονη Μορφή Δουλείας

1. Δικαστήριο Δυτικοαφρικανικής Οικονομικής Κοινότητας: Η υπόθεση *Hadijatou Mani Koraou κατά Νίγηρα*¹¹⁶

Το 2008, το Δικαστήριο Δυτικοαφρικανικής Οικονομικής Κοινότητας (εφεξής ECOWAS), έκρινε το κράτος του Νίγηρα να έχει παραβιάσει την υποχρέωση να προστατεύσει υπήκοο του από την πρακτική της δουλείας. Η *Hadijatou Mani* γεννήθηκε το 1984 και καθώς η μητέρα της ήταν σκλάβα, “κληρονόμησε” το καθεστώς αυτό και η ίδια. Σε ηλικία 12 ετών πωλείται έναντι χρηματικού ανταλλάγματος σε νέο “αφέντη” ο οποίος την κακοποιούσε σεξουαλικά από την ηλικία των 13. Ο βιασμός που υπέστη έφερε ως αποτέλεσμα τη γέννηση τριών παιδιών. Πλην της σεξουαλικής βίας, ο ιδιοκτήτης της την χτυπούσε και την επέβαλε να εργάζεται σκληρά όλες τις ημέρες της εβδομάδας, θυμίζοντας την συνεχώς το καθεστώς της σκλάβας που είχε.¹¹⁷ Η *Hadijatou Mani* προσπάθησε πολλές φορές να δραπετεύσει, χωρίς όμως επιτυχία, και δέχονταν έπειτα σκληρή τιμωρία για αυτή της την κίνηση. Το 2005, ο αφέντης της αποφασίζει να την ελευθερώσει από το καθεστώς της σκλάβας, και να τη παντρευτεί. Η πράξη αυτή απαιτούσε πιστοποιητικό ελευθερίας –χρησιμοποιείται μάλιστα η πρόταση ότι πλέον δεν είναι σκλάβα κανενός- το οποίο υπέγραψε ο ίδιος και της το παρέδωσε.¹¹⁸ Με την απόκτηση του πιστοποιητικού, η προσφεύγουσα αρνήθηκε να τον παντρευτεί και επιχείρησε να φύγει, ωστόσο ο κύριος της το απαγόρευσε με τον ισχυρισμό ότι είναι ήδη παντρεμένοι. Η προσφεύγουσα κινήθηκε δικαστικά και ενώ αρχικά το

---

116. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, ECOWAS No. ECW/CCJ/JUD/06/08, 27 October, 2008

117. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, §9-11

118. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, §16

Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν τους συνδέει γάμος, το Πρωτοδικείο ανατρέποντας την πρωτοβάθμια κρίση του Δικαστηρίου, κατέληξε ότι από την στιγμή της απελευθέρωσης της από την δουλεία, θεωρείτε de facto σύζυγος του κυρίου. Περιμένοντας να εκδικαστεί εκ νέου η υπόθεση η Hadijatou Mani παντρεύτηκε το 2006 άλλον άνδρα και για τον λόγο αυτό καταδικάστηκε σε 6 μήνες φυλάκιση για διαγαμία.

Η υπόθεση ήλθε ενώπιον του Δικαστηρίου από την ίδια την Hadijatou Mani, για παραβίαση του Νίγηρα του Αρ.5 του Αφρικανικού Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών.¹¹⁹ Να σημειωθεί επιπλέον ότι το Σύνταγμα και ο Ποινικός Κώδικας του Νίγηρα απαγορεύουν τη δουλεία, εντούτοις τα περιστατικά διώξεων σπανίζουν.¹²⁰ Σημαντικό στοιχείο της υπόθεσης κρίνεται η απόφαση του Δικαστηρίου στον ισχυρισμό του Νίγηρα για την μη εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων και συνεπώς την απόσυρση της υπόθεσης. Το ECOWAS έκρινε το παραδεκτό της υπόθεσης στη βάση της άποψης ότι τα διεθνή δικαστήρια κρίνουν την αποτελεσματικότητα των εθνικών δικαστηρίων και μάλιστα τα εθνικά είναι επικουρικής προστασίας στα διεθνή.¹²¹

Περνώντας στην απόφαση του Δικαστηρίου, η εξέταση βασίστηκε κυρίως στη πρακτική της δουλείας που υφίσταται ακόμα, απλά με λιγότερο διακριτές μορφές. Το Δικαστήριο αναγνώρισε το καθεστώς δουλείας της προσφεύγουσας και την παραβίαση του Νίγηρα, αιτιολογώντας περαιτέρω την απόφαση του αυτή στηριζόμενο στις αποφάσεις των δικαστηρίων της Νυρεμβέργης και της Πρ. Γιουγκοσλαβίας, για το ποινικό έγκλημα της υποδούλωσης, το οποίο συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.¹²²

---

119. African [Banjul] Charter on Human and Peoples' Rights, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58, 27 June, 1981. Το Αρ.5 απαγορεύει τη δουλεία και κάθε μορφή εκμετάλλευση του ανθρώπου

120. Πιο αναλυτικά βλ. H. Duffy "HadijatouMani Koroua v Niger: Slavery Unveiled by the ECOWAS Court", Human Rights Law Review, vol.9, No 1, 2009

121. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, §35-39

122. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, §89

Επιπρόσθετα, επιβεβαίωσε τον ορισμό της υποδούλωσης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την Πρ. Γιουγκοσλαβία στην απόφαση Kunarac¹²³ και παραθέτοντας επιπλέον την άποψη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στην απόφαση Barcelona Traction, σημείωσε ότι η επικήρυξη της δουλείας είναι υποχρέωση *erga omnes* σε όλα τα όργανα του κράτους.¹²⁴ Δι' ον λόγον, ο Νίγηρας καταδικάστηκε από το Δικαστήριο για την απουσία προστασίας στο θύμα σύμφωνα με τις θετικές υποχρεώσεις που δημιουργούνται μέσω της απαγόρευσης.

Η απόφαση χαρακτηρίζεται ιστορική από πολλές απόψεις. Σε πρώτο επίπεδο αποτελεί την πρώτη υπόθεση που καταδικάζει τη δουλεία σε διεθνές επίπεδο¹²⁵ και τη πρώτη που καταδικάζει την πρακτική της δουλείας στον Νίγηρα. Σε δεύτερο επίπεδο, η απόφαση συνιστά μία από τις ελάχιστες φορές στην οποία υπήρξε δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επί ζητήματος δικαιωμάτων του ανθρώπου.¹²⁶

---

123. *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković* (υπ.253)

124. *Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger*, §81, "la mise hors la loi de l'esclavage est une obligation erga omnes qui s'impose ? tous les organes de l'Etat."

125. Εξαιρώντας τα Ποινικά Δικαστήρια τα οποία εξέδωσαν ποινικές αποφάσεις για την σεξουαλική δουλεία, το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Siliadin κατά Γαλλίας απεφάνθη για ζητήματα αναφορικά με την υποταγή (*servitude*) και την αναγκαστική εργασία. Βλ. *Siliadin v. France*, ECHR 43, 16.

126. Αναλυτική εξέταση βλ. H. Duffy "HadijatouMani Koroua v Niger: Slavery Unveiled by the ECOWAS Court", (υπ...), σελ.147-159

2. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η υπόθεση *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*¹²⁷

Τον Ιανουάριο του 2010, το ΕΔΔΑ, απεφάνθη επί της προσφυγής *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, με μία απόφαση που αποτελεί ορόσημο για την εμπορία γυναικών. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η Oxana Rantseva, 21 ετών, φτάνει το 2001 στη Κύπρο και εργάζεται ως χορεύτρια σε νυχτερινό μαγαζί. Ένα μήνα περίπου μετά, μη θέλοντας να συνεχίσει τη δουλειά αυτή, εγκαταλείπει την εργασία της. Ωστόσο, ο πρώην εργοδότης της, την εντοπίζει και την οδηγεί στις αστυνομικές αρχές της Κύπρου. Ο εργοδότης προέβαλλε το αίτημα της απέλασης της Rantseva ούτως ώστε να θεωρηθεί δικαιούχος με την κένωση της θέσης της στη πρόσληψη άλλης κοπέλας αντ' αυτής. Οι κυπριακές αρχές θεώρησαν το αίτημα του εργοδότη χωρίς βάση καθώς υπήρχε άδεια παραμονής και εργασίας και συνεπώς η κοπέλα θα έπρεπε να ακολουθήσει τον εργοδότη στην προηγούμενη εργασία της. Το διάστημα των επόμενων ημερών, κρατήθηκε απομονωμένη παρά τη θέληση της σε ένα σπίτι, έξω από το οποίο βρέθηκε νεκρή στη προσπάθεια της να ξεφύγει από το μπαλκόνι του σπιτιού.

Ο πατέρας της αποθανούσας το 2004, κίνησε τις διαδικασίες ενώπιον του Δικαστηρίου, στη βάση του Αρ. 4 της ΕΣΔΑ το οποίο απαγορεύει τη δουλειά, την ειλωτεία και την καταναγκαστική εργασία.¹²⁸ Το Δικαστήριο στην απόφαση του εξέτασε αναλυτικά το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης και προέβει περαιτέρω στην ανάλυση του πλαισίου των υποχρεώσεων που τα κράτη οφείλουν να ακολουθήσουν.

---

127. *Case of Rantsev v. Cyprus and Russia*, ECHR No 25965/04, 7 January 2010

128. Εκτός του Αρ.4, προβλήθηκαν παραβιάσεις του Αρ.2 (το δικαίωμα στη ζωή), του Αρ. 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων) και του Αρ.5 (το δικαίωμα στην ελευθερία. Βλ. αναλυτικά J. Allain, “*Rantsev v. Cyprus and Russia: The European Court of Human Rights and Trafficking as Slavery*”, *Human Rights Law Review*, vol.10, No 3, 2010

Πιο αναλυτικά, το ΕΔΔΑ έκρινε τη παραβίαση της Κύπρου και της Ρωσίας του Αρ.4, προβαίνοντας με τον τρόπο αυτό σε ευρεία ερμηνεία της σχετικής διάταξης. Σύμφωνα με το Δικαστήριο τα δύο κράτη είναι από κοινού υπεύθυνα. Σε πρώτο επίπεδο, η Κύπρος κρίθηκε υπεύθυνη δεδομένης της απουσίας προστασίας αποτελεσματικών μέτρων για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και εν συνεχεία της απουσίας προστασίας απέναντι στο θύμα από τις αστυνομικές της αρχές. Αντιστοίχως, στη βάση της απουσίας αποτελεσματικής εξέτασης της υπόθεσης από τις αρχές της κρίθηκε ένοχη για παραβίαση η Ρωσία.¹²⁹

Το ΕΔΔΑ όρισε επιπλέον ότι η απαγόρευση που θέτει το Αρ.4 αποτελεί βασική αξία των δημοκρατιών κοινωνιών και δεν δέχεται καμία παρέκκλιση.¹³⁰ Η απόφαση συμβάλει στη περαιτέρω προστασία των θυμάτων της εμπορίας καθώς εντάσσοντας την εμπορία των γυναικών στο πλαίσιο του Αρ.4, την αναγνωρίζει ως σύγχρονη μορφή δουλείας και συνεπώς δίνεται δικαιοδοσία για εξέταση παρόμοιων υποθέσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

---

129. *Case of Rantsev v. Cyprus and Russia*, §286-307

130 *Case of Rantsev v. Cyprus and Russia*, §279

Τμήμα Δεύτερο

Η παραβίαση της γενετήσιας ελευθερίας με τη μορφή βασανιστηρίων

Η παραβίαση της γενετήσιας ελευθερίας λαμβάνει τη μορφή του βιασμού είτε από άγνωστο άτομο, είτε από τις δημόσιες αρχές κάποιου κράτους, στο πλαίσιο της ανακριτικής διαδικασίας, της κράτησης ή της φυλάκισης μιας γυναίκας. Ο βιασμός παρόλα αυτά, αν και η πλέον σύνηθες μορφή σεξουαλικής βίας, δεν αποτελεί την αποκλειστική μορφή που μπορεί να λάβει η παραβίαση. Από την ανάλυση που ακολουθεί, επιχειρείται να γίνει μία καταγραφή των κειμένων που απευθύνουν την σεξουαλική βία εν μέρει ή εν όλω, και εν συνεχεία να δοθεί η προστασία των θυμάτων στο πλαίσιο των δικαιοδοτικών οργάνων.

Κεφάλαιο IV

Το Κανονιστικό Καθεστώς Προστασίας κατά της Βίας και των Βασανιστηρίων

A. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων στα διεθνή κείμενα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί θεμελιώδη κανόνα του διεθνούς δικαίου και χαρακτηρίζεται από ένα ιδιαίτερο καθεστώς, νοουμένου αυτού του *jus cogens*. Κατά συνέπεια, η προστασία κατά των βασανιστηρίων εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις εκείνες που τα κράτη δεν δεσμεύονται από την συγκεκριμένη συνθήκη και επιπλέον, το περιεχόμενο της έννοιας του δεν υπόκεινται σε αντίκρουση με το δίκαιο άλλων

συνθηκών ή με άλλους κανόνες διεθνούς δικαίου.¹³¹ Προσέτι δε, οι αναφερόμενες διατάξεις στα βασανιστήρια και την κακομεταχείριση δεν επιδέχονται αποκλίσεων (non-derogable clause), γεγονός που ενισχύει την ρητή απαγόρευση τους.¹³² Με άλλα λόγια, η απαγόρευση των βασανιστηρίων δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ακυρωθεί ή εν μέρει να περιοριστεί, ακόμα και όταν γίνεται αναφορά σε περιόδους πολέμου ή έκτακτης ανάγκης.¹³³

Το πρώτο κείμενο στη διεθνή έννομη τάξη που ορίζει την απαγόρευση των βασανιστηρίων είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΟΔΔΑ), σύμφωνα με την οποία, “..κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική”¹³⁴. Η ΟΔΔΑ, παρότι κείμενο που στερείται δεσμευτικής ισχύς, έχει ενσωματωθεί σήμερα στο Σύνταγμα 43 κρατών και περιληφθεί περαιτέρω στο Προοίμιο όλων των Διεθνών πράξεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθιστώντας με τον τρόπο αυτόν

---

131. Πιο αναλυτικά E. de Wet, “The Prohibition of Torture as an International Norm of Jus Cogens and its Implications for National and Customary Law”, *European Journal of International Law*, vol.15, No.1, 2004. Βλ. επίσης, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, *Prosecutor v Delalic and Others*, Judgment 16 November 1998, §452, 454; *Prosecutor v Furundzija*, Judgment 10 December 1998, §139, 143 και *Prosecutor v Kunarac and Others*, §466

132. Όπως ορίζεται από τη Σύμβαση της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών, (υπ.21), Αρ.53

133. Βλ. παρακάτω στα κείμενα που αναφέρονται: Αρ.4 του Συμφώνου, Αρ.15 της ΕΣΔΑ και Αρ.27 της Αμερικανικής Σύμβασης. Στα Άρθρα αυτά, δίνεται η δυνατότητα παρέκκλισης των κρατών από ορισμένες διατάξεις των κειμένων, σε περιπτώσεις πολέμου ή δημόσιου κινδύνου. Ωστόσο η παρέκκλιση από τις σχετικές διατάξεις της απαγόρευση των βασανιστηρίων, απαγορεύεται ρητά. Εξάιρεση αποτελεί ο Αφρικανικός Χάρτης, στον οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται γενικά διάταξη ρήτρας παρεκκλίσεως.

134. Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, UN Doc. GA/217(III), 10 November, 1948, Αρ.5

αποδεκτό ότι περιλαμβάνει κανόνες διεθνούς εθιμικού δικαίου¹³⁵. Σε κοινό πλαίσιο με την ΟΔΔΑ, κινείται επιπρόσθετα το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα όπως επίσης και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΣΔΑ).¹³⁶ Ιδιαίτερα δε, το Σύμφωνο, πέραν της σαφούς απαγόρευσης, διατάσει επιπρόσθετα τον σεβασμό της εγγενούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας στα πρόσωπα που στερούνται της ελευθερίας τους.¹³⁷

Ανάλογες διατάξεις συμπεριλαμβάνονται στο Αμερικανικό και Αφρικανικό σύστημα προστασίας. Πιο αναλυτικά, η Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αναγνωρίζοντας την αξιοπρέπεια και τον σεβασμό της φυσικής, διανοητικής και ηθικής ακεραιότητας κάθε πρόσωπου, απαγορεύει τα βασανιστήρια καθώς και κάθε άλλη μορφή ταπεινωτικής μεταχείρισης, προσθέτοντας μεταξύ άλλων ότι η τιμωρία δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να παίρνει άλλη μορφή από αυτήν της ποινικής.¹³⁸ Τέλος, ο Αφρικανικός Χάρτης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών, περιλαμβάνει ρητή απαγόρευση των βασανιστηρίων και της

---

135. Περαιτέρω Ανάλυση βλ. Στ. Περράκης, *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ηνωμένα Έθνη- Περιφερειακά Συστήματα*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2009, σελ. 54-56

136. Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, UN Doc. GA/2200(XXI), 23 March, 1976, Αρ.7 και 10. Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, CETS No.005, Αρ.3 Η Ελλάδα κύρωσε τα ανωτέρω με τον Ν.2462/1997, ΦΕΚ Α΄ 25 και Ν.Δ. 53/1974, ΦΕΚ Α΄ 256 αντίστοιχα.

137. Αρ.10 του Συμφώνου. Βλ. επιπλέον “General Comment No 20, Replaces general comment 7 concerning prohibition of torture and cruel treatment or punishment, CCPR, 44th Session, 1992

138. American Convention on Human Rights, “Pact of San Jose, Costa Rica”, OAS, Treaty Series, No. 36, 18 July, 1978, Αρ.5

εκμετάλλευσης ορίζοντας το δικαίωμα όλων στον σεβασμό της έμφυτης αξιοπρέπειας και στην αναγνώριση του νομικού τους καθεστώτος.¹³⁹

Όπως γίνεται αντιληπτό, η απαγόρευση των βασανιστηρίων, ορίζεται σε όλα τα συστήματα, στο πλαίσιο κάθε βασικού κειμένου προστασίας που έχει υιοθετηθεί στο καθένα από αυτά αντιστοίχως. Η απαγόρευση των διακρίσεων σε δεύτερο επίπεδο, αποτελεί επίσης κυρίαρχη διάταξη στα ανωτέρω νομικά εργαλεία, όπως επίσης και σε πολλά ακόμη κείμενα διεθνούς προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εντούτοις, η πολιτική των βασανιστηρίων και ειδικότερα η σεξουαλική βία κατά των γυναικών, αποτελεί συνήθης πρακτική. Για τον λόγο αυτό, η διεθνής κοινότητα, προχώρησε στην υιοθέτηση συμβάσεων, ειδικά σχεδιασμένων για την καταπολέμηση των βασανιστηρίων. Στην ενότητα που θα ακολουθήσει, θα εξεταστεί η Σύμβαση των Η.Ε., Η Σύμβαση του ΣτΕ και η Διαμερικανική Σύμβαση, ήτοι, τα τρία ειδικά κείμενα που ισχύουν σήμερα για την πρόληψη και την τιμωρία των βασανιστηρίων.

---

139. African Charter on Human and Peoples' Rights, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58, 27 June, 1981, Ap.5

Β. Βασανιστήρια και άλλοι Τρόποι Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας: Οι Ειδικές Συμβάσεις Προστασίας

Η υιοθέτηση ειδικού πλαισίου προστασίας κατά των βασανιστηρίων στο πλαίσιο του ΟΗΕ, χρονολογείται από το 1974, όπου για πρώτη φορά η Γενική Συνέλευση αναγνωρίζει την ανάγκη ύπαρξης περαιτέρω μέτρων, για τη προστασία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα βασανιστήρια και άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή υποτιμητικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, υιοθετώντας ένα χρόνο αργότερα, σχετική Διακήρυξη για τη προστασία των ατόμων που υπόκεινται στις παραπάνω παραβιάσεις.¹⁴⁰ Τα χρόνια που ακολούθησαν της υιοθέτησης της Διακήρυξης, χαρακτηρίζονται από πληθώρα ψηφισμάτων και εργασιών, τόσο από τη Γενική Συνέλευση και την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσο και από ομάδων εργασίας καθώς και ΜΚΟ, για τον σχεδιασμό ειδικού πλαισίου με δεσμευτική ισχύ προς τα κράτη.¹⁴¹ Το 1984, ύστερα από εξέταση πέντε ετών, υιοθετείται από τη Γενική Συνέλευση η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (εφεξής Σύμβαση των Η.Ε.).¹⁴²

---

140. UN Doc. GA Res.3218 (XXIX), 7 November, 1974, “Declaration on the Protection of all Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment”, UN Doc. GA Res.3452 (XXX), 9 December, 1975

141. Στη προσπάθεια αυτή χαρακτηριστική είναι η συμβολή της Διεθνούς Αμνηστίας και της Ελβετικής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων. Πιο αναλυτικά για την συνολική προσπάθεια της υιοθέτησης της Σύμβασης βλ. J. H. Burgers- H. Danelius, *The United Nations Convention against Torture: a handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment*, M. Nijhoff Publishers, USA, 1988, σελ. 18-31

142. Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, UNTS, vol.1465, p.85, 10 December, 1984. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το Ν.1782/1988, ΦΕΚ Α΄ 116. Σήμερα, 147 κράτη αποτελούν μέρος της Σύμβασης. Πηγή: <<http://treaties.un.org>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

Η Σύμβαση των Η.Ε. αποτελεί αναντίρρητα σημαντικό επίτευγμα στη προστασία των δικαιωμάτων των ανθρώπων που υποβάλλονται σε μορφές βασανιστηρίων, ως το πρώτο δεσμευτικό κείμενο που πραγματεύεται αναφερόμενες πρακτικές. Όπως γίνεται αντιληπτό, από το Προοίμιο της, η Σύμβαση στοχεύει στην περαιτέρω αποτελεσματικότητα των ήδη υπάρχοντων διατάξεων για την απαγόρευση των βασανιστηρίων, ήτοι, των άρθρων της ΟΔΔΑ και του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, όπως επίσης και της σχετικής με τα βασανιστήρια Διακήρυξης του 1975.¹⁴³ Με τον τρόπο αυτό καθίσταται σαφές ότι αναγνωρίζεται η υπάρχουσα επικήρυξη των βασανιστηρίων, προχωρώντας στη λήψη πλέον μέτρων για την ενδυνάμωση της.

Παράλληλα, σε περιφερειακό επίπεδο, γίνεται επιπλέον αντιληπτή η ανάγκη υιοθέτησης ειδικού πλαισίου προστασίας για την απαγόρευση των βασανιστηρίων. Ένα χρόνο μετά την υιοθέτηση της Σύμβασης των Η.Ε., υιοθετείται στα πλαίσια του Δι- Αμερικανικού συστήματος η Σύμβαση για την Πρόληψη και Τιμωρία των Βασανιστηρίων.¹⁴⁴ Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί πως το τελικό κείμενο της Σύμβασης διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από αυτό του σχεδίου της. Ειδικότερα, τόσο από τον τίτλο όσο και από το σύνολο του κειμένου της Σύμβασης, απουσιάζει η αναγνώριση της πρακτικής των βασανιστηρίων ως διεθνές έγκλημα, χαρακτηρισμό για τον οποίο είχαν συμφωνήσει όλα τα μέλη της Δι-Αμερικανικής Νομικής Επιτροπής κατά τον Σχεδιασμό της.¹⁴⁵

Αντιστοίχως, στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, υιοθετείται το 1987 η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της

---

143. Προοίμιο Σύμβασης, §3-5

144. Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture, OAS, Treaty Series, N° 67, 9 December, 1985. Η Σύμβαση έχει επικυρωθεί έως και σήμερα από 18 κράτη. Πηγή: <<http://cidh.oas.org/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

145. J. H. Burgers- H. Danelius, *The United Nations Convention against Torture: a handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment*, (υπ.142), σελ.29

Απάνθρωπος ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας¹⁴⁶, ο σχεδιασμός της οποίας οφείλεται –όπως και αυτής των Η.Ε.- σε μεγάλο βαθμό στον Jean-Jacques Gautier, ιδρυτή της ελβετικής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων.¹⁴⁷ Στο σημείο αυτό, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει σε δύο σημεία, αντλούμενα από την Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης. Αρχικά, η Σύμβαση λειτουργεί θα λέγαμε συμπληρωματικά -και υπό καθοδήγηση- με το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και τις υποθέσεις που έχουν εξεταστεί στο πλαίσιο του από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΔΔΑ). Προσέτι δε, αντικειμενικός σκοπός της Σύμβασης αποτελεί, όχι η καταδίκηση του κράτους, αλλά η βελτίωση του επιπέδου προστασίας αυτών που στερούνται της ελευθερίας τους, μέσω της συνεργασίας και πληροφόρησης.¹⁴⁸ Με τον τρόπο αυτό, η Σύμβαση δίνει μια νέα προσέγγιση στη προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και όπως αναφέρει ο δικαστής Antonio Cassese, “..η Αιτιολογική της Έκθεση θεωρείται ως αυθεντική ερμηνεία της Σύμβασης και αποκτά κατά τρόπον δεσμευτική ισχύ από μόνη της”.¹⁴⁹

Συνολικά συμπεραίνουμε ότι, η δεκαετία του '80 υπήρξε καταλυτική, με το ζήτημα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων να λαμβάνει πλέον μία πιο στέρεα μορφή και βάση στη διεθνή δικαιοταξία. Οι τρεις Συμβάσεις που αναφέρθηκαν, αν και πραγματεύονται ουσιαστικά την ίδια θεματική, διαφέρουν σε ορισμένα στοιχεία. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, οι διαφορές

---

146. Σύμβαση για τη Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπος ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, CETS No. 126. Όλα τα κράτη μέλη του ΣτΕ έχουν κυρώσει τη Σύμβαση. Στην Ελλάδα η κύρωση έγινε το 1991 με το Ν.1948 ΦΕΚ Α'83

147. Πιο αναλυτικά για την διαδικασία σχεδιασμού βλ. M.D. Evans- R. Morgan, *Preventing torture: the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, Oxford University Press, 1998, σελ.112-123

148. Explanatory Report of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, §20, 22, 26-27

149. A. Cassese, “A New Approach to Human Rights: The European Convention for the Prevention of Torture”, *American Journal of International Law*, vol.83, No.1 1989, σελ.128.

που συναντάμε είναι σε πολλά σημεία λεπτές και χωρίς προβληματική ενώ σε κάποια άλλα δημιουργούν αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις στο μεταξύ τους περιεχόμενο. Ωστόσο, δοθέντος ότι η κατηγορία που περιλαμβάνεται στις διατάξεις τους είναι κοινή, η ταύτιση ζητημάτων αποτελεί επίσης συχνό φαινόμενο. Κατά συνέπεια, η ανάλυση των κειμένων θα γίνει συνδυαστικά.

α. Ζητήματα Ορισμού και Εφαρμογής¹⁵⁰

Η πρώτη Σύμβαση που επιχείρησε να δώσει τον ορισμό των βασανιστηρίων ήταν η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας των Η.Ε. Σύμφωνα με το Αρ.1 της Σύμβασης:

“..ο όρος «βασανιστήρια» σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σε ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν από αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο

---

150. Δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων δεν περιλαμβάνει ορισμό στο κείμενο της, αλλά κινείται στην εφαρμογή του Αρ.3 της ΕΣΔΑ, η ανάλυση που ακολουθεί εξετάζεται στο πλαίσιο των άλλων δύο ειδικών συμβάσεων. Το ΕΔΔΑ έχει δημιουργήσει σύνθετο πλαίσιο ορισμού, διασαφηνίζοντας την έννοια των βασανιστηρίων και των άλλων πράξεων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης μέσω της νομολογίας του. Οι καθοδηγητικές αποφάσεις στο ζήτημα αυτό είναι αυτές της Ελληνικής υπόθεσης καθώς και η υπόθεση Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου. Βλ. αναλυτικά, *The Greek Case*, no. 3321/67, 3322/67, 3323/67 και 3344/67, 1969, *Ireland v UK*, no. 5310/71, ECHR, judgement of 18 January 1978, M. Addo- N. Grief, “*Does Article 3 of The European Convention on Human Rights Enshrine Absolute Rights?*”, *European Journal of International Law*, vol.9, 1998, A. Reidy, “*The prohibition of torture: A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights*”, COE Human rights handbooks, No. 6, 2003, Πηγή: <<http://www.coe.int/>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]

ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή να εξαναγκαστεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφόσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε άλλο πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή συναίνεση ή ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή οδύνη που προέρχονται μόνο από πράξεις συμφυείς ή παρεμπίπτουσες προς νομικές κυρώσεις”.

Ο ορισμός της Σύμβασης θα πρέπει να διαβαστεί συνδυαστικά με το Άρθρο 16 αυτής, σύμφωνα με το οποίο τα κράτη αναλαμβάνουν να εμποδίσουν “άλλες πράξεις σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, που δεν συνιστούν βασανιστήρια όπως καθορίζεται στο άρθρο 1. Από τη συνδυαστική ανάγνωση συνεπάγεται το συμπέρασμα ότι τα βασανιστήρια αποτελούν είδος των υπόλοιπων μορφών του Άρθρου 16.¹⁵¹ Ωστόσο, η Σύμβαση δεν περιλαμβάνει την υποχρέωση των κρατών να συμπεριλάβουν τις μορφές αυτές ως εγκλήματα στο ποινικό τους δίκαιο, όπως στη περίπτωση των πράξεων του Άρθρου 1, σε αντιδιαστολή επίσης και με το Άρθρο 7 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.¹⁵²

Βάση του ανωτέρου ορισμού, για να θεωρηθεί μία πράξη ως βασανιστήριο θα πρέπει να πρόκειται για σκόπιμη επιβολή έντονης οδύνης ή πόνου, για τους λόγους που περιγράφονται στο Άρθρο ή για άλλους λόγους. Επιπρόσθετα, για να εμπίπτει στην εφαρμογή της Σύμβασης θα πρέπει απαραίτητα να ικανοποιείται το κριτήριο της επιβολής ή της συναίνεσης ή υποκίνησης της πράξης από δημόσιο λειτουργό ή άλλο πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα. Το σημείο αυτό δέχτηκε σφοδρή κριτική από προασπιστές των δικαιωμάτων του ανθρώπου κυρίως στο κομμάτι που αφορά τη προστασία των γυναικών, καθώς αποκλείστηκε από το πεδίο της

---

151. M. Nowak- E. McArthur, “The distinction between torture and cruel, inhuman or degrading treatment”, *Torture*, vol.16, No.3, 2006, σελ.2

152. Άρθρο 3 της Σύμβασης και Άρθρο 7 του Συμφώνου

Σύμβασης η βία κατά των γυναικών στο πλαίσιο της κοινωνίας ή της οικογένειας, όταν το κράτος δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενο.¹⁵³ Παρά την αρχική προσέγγιση κατά τον σχεδιασμό της Σύμβασης, στην οποία οι πράξεις που δίνονται στον άρθρο θα πρέπει να θεωρούνται βασανιστήρια ανεξάρτητα με την ιδιότητα του δράστη, η τελική διατύπωση περιορίστηκε στις πράξεις για τις οποίες το κράτος θα ήταν κατ' ουσία άμεσα υπεύθυνο.

Προς επίρρωση της διάταξης αυτής, κινείται και η νομολογία της Επιτροπής της Σύμβασης, όπου μόνο στις περιπτώσεις ολοκληρωτικής έλλειψης de jure κυβερνητικού ελέγχου αναγνωρίζονται άτομα που κατέχουν de facto έλεγχο ως δημόσιοι λειτουργοί. Έτσι, στην υπόθεση *G.R.B. κατά Σουηδίας* η Επιτροπή έκρινε πως η κακομεταχείριση που επέβαλε η στρατιωτική ομάδα Sendeero Luminoso δεν ενέπιπτε στον ορισμό της Σύμβασης καθώς ο έλεγχος που εξασκούσε σε συγκεκριμένες περιοχές του Περού δεν είχε την υποστήριξη της εθνικής κυβέρνησης.¹⁵⁴ Ωστόσο, στην υπόθεση *Elmi κατά Αυστραλίας*, η Επιτροπή έκρινε ότι οι πράξεις των ομάδων που ασκούσαν κυβερνητική εξουσία μπορούν να εξεταστούν στη βάση του Αρ.1 της Σύμβασης, δεδομένου ολοκληρωτικής ελλείψεως κυβερνητικής αρχής την περίοδο εκείνη στη Σομαλία.¹⁵⁵

Στο ίδιο σχεδόν πλαίσιο ορισμού με την Σύμβαση των Η.Ε. κινείται και η Δια-Αμερικανική Σύμβαση για τη Πρόληψη και Τιμωρία των Βασανιστηρίων. Περαιτέρω δε, η Δια-Αμερικανική Σύμβαση, δεν απαιτεί τον έντονο βαθμό του πόνου και της οδύνης και συμπεριλαμβάνει επιπλέον ως βασανιστήρια τις μεθόδους που στοχεύουν στη μείωση της

---

153. A. Byrnes, "The Convention Against Torture", in *Women and International Human Rights Law*, K.D. Askin- D.M. Koenig (eds.), vol.2, Transnational Publishers Inc., New York, 2000, σελ.190-194

154. *G.R.B. v Sweden*, CAT Communication No. 83/1997, 15 May 1998, §6.5. Βλ. επιπλέον, *M.P.S. v Australia*, CAT Communication No. 138/1999, 30 April 2002, §7.4, *S.V. and Others v Canada*, CAT Communication No. 49/1996, 15 May 2001, §9.5.

155. *Elmi v Australia*, CAT Communication No.120/1998, 14 May 1999, § 6.5.

προσωπικότητας του θύματος ή των δυνατοτήτων του, ανεξάρτητα με το αν προκαλούν πόνο ή οδύνη.¹⁵⁶ Με τον τρόπο αυτό, ο σκοπός του ορισμού διευρύνθηκε περιλαμβάνοντας έτσι περισσότερες περιπτώσεις παραβιάσεων. Για τον καθορισμό των πράξεων που συνιστούν βασανιστήρια, η Δια-Αμερικανική Επιτροπή και το Δικαστήριο λαμβάνουν υπόψη αντικειμενικά στοιχεία όπως η διάρκεια, η μέθοδος, οι πολιτική κατάσταση που επικρατεί, η αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας καθώς επίσης και υποκειμενικά στοιχεία όπως η ηλικία, το φύλο και η ευάλωτη θέση του θύματος.¹⁵⁷ Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί πως σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα παραπάνω στοιχεία μπορούν να φέρουν μία πράξη από το πλαίσιο των μορφών σκληρής και απάνθρωπης μεταχείρισης στο πλαίσιο των βασανιστηρίων. Αν και οι μορφές αυτές δίνονται χωρίς ορισμό στη Σύμβαση, τόσο η Επιτροπή όσο και το Δικαστήριο θεωρούν πως τα όρια και οι μορφές που μπορούν να λάβουν δεν είναι αυστηρά και συνεπώς θα πρέπει να εξετάζονται κάθε φορά κατά περίπτωση.¹⁵⁸

β. Ζητήματα Υποχρεώσεων

Για την αποτελεσματική καταπολέμηση των βασανιστηρίων τα κράτη οφείλουν να λάβουν μέτρα πρόληψης και καταστολής όπως επίσης μέτρα προστασίας απέναντι στα θύματα, ήτοι αποκατάσταση και αποζημίωση. Πιο αναλυτικά, τα κράτη πρέπει να αποτρέψουν την πρακτική των βασανιστηρίων και να λάβουν για το σκοπό αυτό κατάλληλα μέτρα, ειδικά στη νομοθεσία, τη διοίκηση, το δικαστικό σύστημα, την εκπαίδευση και

---

156. Αρ. 2.1 της Σύμβασης

157. "*Torture in International Law: A guide to jurisprudence*", Association for the Prevention of Torture, Center for Justice and International Law, 2008, σελ.111

158. Αρ. 6 της Σύμβασης. Βλ.επιπλέον *Gomez-Paquiyaury Brothers v Peru*, IACHR (Series C) No. 110, judgment of 8 July 2004, §113, *Cantoral-Benavides v Peru*, IACHR (Series C) No. 69, judgment of 18 August 2000, §104.

την ενημέρωση.¹⁵⁹ Επιπρόσθετα, κάθε κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εκπαίδευσης του πολιτικού και στρατιωτικού προσωπικού και όλων των άλλων προσώπων που μπορεί να συμμετέχουν στην επιτήρηση, τη μεταχείριση ή την ανάκριση των κρατουμένων.¹⁶⁰ Οι σχετικές αυτές διαδικασίες θα πρέπει επίσης να υπόκεινται σε συνεχή επιθεώρηση από τα κράτη.¹⁶¹ Σημαντική διάταξη που συναντάται στο σύνολο των κειμένων αποτελεί η απαγόρευση της απέλασης ή της έκδοσης ατόμου σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί πρακτική βασανιστηρίων.¹⁶²

Εν συνεχεία, αναφορικά με τη καταστολή της πρακτικής των βασανιστηρίων, το ποινικό δίκαιο κάθε κράτους πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι πράξεις αυτές είναι παραβάσεις τιμωρητέες υιοθετώντας τις κατάλληλες ποινικές ρήτρες. Ιδιαίτερα δε, τόσο η Σύμβαση των Η.Ε. όσο και η Δια-Αμερικανική Σύμβαση θεμελιώνουν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας των κρατών επί του εγκλήματος των βασανιστηρίων ποινικοποιώντας έτσι το έγκλημα στο διεθνές δίκαιο.¹⁶³ Εν προκειμένω, τα κράτη οφείλουν να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο δράστης βρίσκεται στο έδαφος τους και εφόσον δεν τον εκδίδουν σε κάποιο άλλο κράτος που μπορεί να επικαλεστεί άλλου είδους δικαιοδοσία.¹⁶⁴ Θα πρέπει στο σημείο αυτό να διευκρινιστεί ότι σύμφωνα

---

159. Άρθρο 2 της Σύμβασης των Η.Ε.,

160. Άρ. 10 της Σύμβασης των Η.Ε., Άρ. 7 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης

161. Άρ.11 της Σύμβασης των Η.Ε.

162. Άρ.3 της Σύμβασης των Η.Ε., Άρ.15 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το ΕΔΔΑ για πρώτη φορά έκρινε τη παραβίαση του Άρ.3 σε περίπτωση έκδοσης του προσφεύγοντα στην υπόθεση *Soering* κατά Ην. Βασιλείου, βλ. αναλυτικά, *Soering v. United Kingdom*, no. 14038/88, judgement of 07 July 1989

163. Άρ.5 της Σύμβασης

164. Άρ.4,5,7 και 8 της Σύμβασης των Η.Ε., Άρ.11-14 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης

με τα παραπάνω δεν γίνεται λόγος για πλήρη οικουμενική δικαιοδοσία αλλά για περιορισμένη –*aut dedere aut judicare*-.¹⁶⁵¹⁶⁶

Τέλος, σημαντικές είναι περαιτέρω οι διατάξεις για τη προστασία των θυμάτων. Αρχικά, οι Συμβάσεις ορίζουν πως οι καταθέσεις που είναι αποτέλεσμα βασανιστηρίων, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικό στοιχείο σε καμία διαδικασία, παρά μόνο εναντίον του προσώπου που κατηγορείται για βασανιστήρια, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό τη ορθή δικαιοσύνη προς τα θύματα.¹⁶⁷ Ειδικότερα, κάθε κράτος πρέπει να διεξάγει, άμεση και αμερόληπτη εξέταση όταν κρίνεται απαραίτητο για την εξέταση μιας πράξης ως πρακτική βασανιστηρίων. Οφείλει επιπλέον, να εξασφαλίσει στο θύμα το δικαίωμα υποβολής αναφοράς της πράξης και τη μετέπειτα προστασία τόσο του ενάγοντα όσο και των μαρτύρων.¹⁶⁸ Κυρίως δε, τα κράτη οφείλουν να αποζημιώσουν τα θύματα των βασανιστηρίων για τη ζημία στην οποία επεβλήθησαν και να χορηγούν σε αυτά τα απαραίτητα μέσα για την πληρέστερη και συνεπώς αποτελεσματική αποκατάστασή τους.¹⁶⁹

---

165. Πιο αναλυτικά βλ. C.E. Brown- A. Fried, *Universal Crime, Jurisdiction and Duty: The Obligation of aut dedere aut judicare in International Law*, *McJill Law Journal*, vol.43, No.3, 1998

166. Η πρώτη καταδίκη στο πλαίσιο της οικουμενικής δικαιοδοσίας της Σύμβασης, έγινε το 2004 στην Ολλανδία. Το Περιφερειακό Δικαστήριο του Ρότερνταμ, έκρινε ένοχο τον Κονγκολέζο Sebastian N. για συνενοχή σε πράξεις βασανιστηρίων το 1996 στο Κονγκό, ο οποίος διέμενε στην ολλανδική επικράτεια τη περίοδο εκείνη αναμένοντας την έφεση ασύλου του. Βλ. αναλυτικά, “Netherlands Judicial Decisions Involving Questions of International Law: First Conviction under the Universal Jurisdiction Provisions of the UN Convention against Torture”, *Netherlands International Law Review*, 2004

167. Αρ.15 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών και Αρ.10 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης

168. Αρ.12- 13 της Σύμβασης των Η.Ε. και Αρ.8 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης

169. Αρ. 14 της Σύμβασης των Η.Ε. και Αρ.9 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης. Για το κατ’ ουσία επίπεδο αποτελεσματικότητας της αποκατάστασης βλ. D. Shelton, “The

Γ. Βία κατά των Γυναικών: Η συμβολή του Δια-Αμερικανικού Συστήματος

Η βία κατά των γυναικών, αν και αποτελεί συνήθης πρακτική, θεωρείται δύσκολο να αποτυπωθεί σε κείμενο προστασίας, νομικά δεσμευτικό προς τα κράτη. Η φύση των παραβιάσεων και οι μορφές που λαμβάνει η παραβίαση τόσο από κρατικούς όσο και από ιδιωτικούς φορείς, καθιστούν δύσκολη τη συναίνεση των κρατών σε ένα σύνολο κανόνων προστασίας με συγκεκριμένες υποχρεώσεις προς αυτά. Η πρώτη αποτύπωση της απαγόρευσης της βίας κατά των γυναικών σε συμβατικό πλαίσιο δόθηκε από τη Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Όπως εξετάστηκε παραπάνω, η Γενική Σύσταση Νο 19 που υιοθέτησε το 1992, περιγράφει τη βία με βάση το φύλο ως μορφή διάκρισης και παραβίαση των δικαιωμάτων των γυναικών.¹⁷⁰ Η Γενική Σύσταση θεωρείται εξέχουσας σημασίας για δύο κυρίως λόγους. Σε πρώτο επίπεδο, η Σύμβαση ορίζει τους τύπους βίας οι οποίοι παραβιάζουν τους διεθνείς αναγνωρισμένους κανόνες προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβάνοντας μεταξύ άλλων τον βιασμό. Σε δεύτερο επίπεδο, στη Σύμβαση αναγνωρίζεται η ευθύνη του κράτους για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών, είτε αυτές διαπράχθηκαν από ιδιωτικούς, μη κρατικούς φορείς, στις περιπτώσεις εκείνες που αποτυγχάνει να τις προστατέψει από τις παραβιάσεις αυτές.¹⁷¹

---

right to reparations for acts of torture: what right, what remedies?”, *Torture Journal*, vol.17, No.2, 2007

170. CEDAW, General Recommendation No. 19 (υπ.112)

171. Βλ. αναλυτικά J. Bond- R. Phillips, “Violence against Women as a Human Rights Violation: International Institutional Violation”, στο *Sourcebook on Violence Against Women*, C.M. Renzetti- J.L. Eldeson- R.K. Bergen (eds.), Sage Publications (International Educational and Professional Publisher), London, 2001, σελ. 488-491

Η συμβατική κατοχύρωση της απαγόρευσης της βίας κατά των Γυναικών δίνεται άμεσα στο Δια-Αμερικανικό Σύστημα προστασίας. Η Σύμβαση για τη Πρόληψη, τη Τιμωρία και την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, υιοθετήθηκε στο Belem do Para της Βραζιλίας το 1994 και αποτελεί το πρώτο και μόνο δεσμευτικό κείμενο που απευθύνεται συνολικά στο ζήτημα της βίας κατά των γυναικών.¹⁷² Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στη Σύμβαση:

“..βία κατά των γυναικών νοείται κάθε πράξη ή μεταχείριση, βασιζόμενη στο φύλο, η οποία προκαλεί θάνατο ή φυσική, σεξουαλική ή ψυχολογική ζημία, είτε διενεργείται σε ιδιωτικό είτε σε δημόσιο επίπεδο.”¹⁷³

Η Σύμβαση δίνει περαιτέρω τις μορφές που μπορεί να συμπεριλάβει η φυσική, σεξουαλική ή ψυχολογική ζημία ορίζοντας -μεταξύ άλλων- τον βιασμό, τη σεξουαλική κακοποίηση, τα βασανιστήρια, τη πορνεία και την εμπορία με τη μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.¹⁷⁴ Τα κράτη οφείλουν να εφαρμόσουν, *due diligence*, τη λήψη μέτρων πρόληψης, προστασίας και εξάλειψης της βίας των γυναικών και συγκεκριμένα, νομικά μέτρα για την

---

172. Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women "Convention of Belim do Para.", June 9, 1994, *reprinted in* Basic Documents Pertaining to Human Rights in the Inter-American System, OAS/Ser.L/V/I.4 Rev. 9 (2003); 33 I.L.M. 1534, 1994. Σήμερα όλα τα κράτη του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών έχουν κυρώσει τη Σύμβαση, εξαιρουμένων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και του Καναδά. Πηγή: <www.cidh.oas.org> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]

173. Αρ.1 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης

174. Αρ.2: “Violence against women shall be understood to include physical, sexual and psychological violence: a. that occurs within the family or domestic unit or within any other interpersonal relationship, whether or not the perpetrator shares or has shared the same residence with the woman, including, among others, rape, battery and sexual abuse; b. that occurs in the community and is perpetrated by any person, including, among others, rape, sexual abuse, torture, trafficking in persons, forced prostitution, kidnapping and sexual harassment in the workplace, as well as in educational institutions, health facilities or any other place; and c. that is perpetrated or condoned by the state or its agents regardless of where it occurs.”

αποτροπή των δραστών από τη διάπραξη των παραβιάσεων, νομοθετικά μέτρα προς βελτίωση ή αντικατάσταση των ήδη υπαρχόντων μέτρων στα οποία παρατηρείται η ανοχή της βίας των γυναικών και τέλος μέτρα για την αποτελεσματική και δίκαιη ποινική διαδικασία η οποία θα παρέχει πλήρη αποκατάσταση στα θύματα.¹⁷⁵

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει τέλος στον έλεγχο εφαρμογής των διατάξεων της Σύμβασης, σύμφωνα με τον οποίο κάθε πρόσωπο ή ομάδα προσώπων, μπορεί να καταθέσει αναφορά παραβίασης ενός κράτους από τις διατάξεις του Αρ.7. Τα κράτη-μέλη από τη πλευρά τους οφείλουν να συμπεριλάβουν τα σχετικά, προς ανάληψη, μέτρα στις εκθέσεις τους προς την επιτροπή καθώς επίσης και κάθε δυσκολία ή πρόοδο που έχει καταγραφεί στο εσωτερικό τους για την αποτελεσματική προστασία των γυναικών.

Η συμβολή της Σύμβασης κρίνεται ουσιαστικής σημασίας. Σήμερα, πέραν της εξαίρεσης της Διακήρυξης των Η.Ε για την εξάλειψη της Βίας¹⁷⁶ κατά των Γυναικών, η Δια-αμερικανική Σύμβαση αποτελεί το μόνο κείμενο που απευθύνεται σε αυτήν και δημιουργεί θετικές υποχρεώσεις και καθήκοντα στα κράτη-μέλη της.

---

175. Αρ.7 της Δια-Αμερικανικής Σύμβασης, “Handbook for legislation on violence against women”, UN Department of Economic and Social Affairs, Division for the Advancement of Women, New York, 2009, σελ.15 Πηγή: <www.un.org/womenwatch/daw/>

176. Declaration on the Elimination of Violence Against Women (υπ.1)

Κεφάλαιο V

Ελεγκτικοί Μηχανισμοί: Η Προστασία των θυμάτων Γυναικών υπό το φώς της Νομολογίας και της Πρακτικής

A. Στο Πλαίσιο του Οργανισμού των Η.Ε.

α. Οι Μηχανισμοί Προστασίας

Από την εξέταση του προηγούμενου κεφαλαίου, σε επίπεδο Η.Ε. τα νομικά εργαλεία που προστατεύουν από τη πρακτική των βασανιστηρίων είναι το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, η Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών και η ειδική Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων. Τα κείμενα αυτά έχουν δημιουργήσει στο πλαίσιο τους ειδικούς μηχανισμούς ελέγχου των διατάξεων τους για την αποτελεσματική πρόληψη και κυρίως προστασία των θυμάτων. Σε πρώτο επίπεδο, τα κράτη-μέρη στο Σύμφωνο δεσμεύονται τόσο στην υποβολή αναφορών προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και στην αρμοδιότητα της Επιτροπής να εξετάζει διακρατικές αναφορές.¹⁷⁷ Περαιτέρω δε, το πρώτο Προαιρετικό Πρωτόκολλο του Συμφώνου εξουσιοδοτεί την Επιτροπή να εξετάζει και ατομικές αναφορές όσον αφορά στις παραβιάσεις των κρατών μερών που το επικυρώνουν.¹⁷⁸ Σε κοινό πλαίσιο κινήθηκε και η Σύμβαση των Γυναικών, υιοθετώντας το 1999 το Προαιρετικό της Πρωτόκολλο, σύμφωνα με το οποίο, τα κράτη-μέρη, πέραν

---

177. Αρ.40 και 41 του Συμφώνου. Για την εξέταση διακρατικών αναφορών προαπαιτείται η αναγνώριση της αρμοδιότητας της Επιτροπής από τα κράτη.

178. Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, UN Doc. GA. 2200(XXI), 16 December, 1976. Η Ελλάδα κύρωσε το Πρωτόκολλο με τον Ν.2462/1997, ΦΕΚ Α' 25. Σήμερα 113 κράτη έχουν αναγνωρίσει την αρμοδιότητα της Επιτροπής. Πηγή: <<http://treaties.un.org>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

της υποχρέωσης υποβολής εκθέσεων προς τον Γενικό Γραμματέα των Η.Ε., αναγνωρίζουν την αρμοδιότητα της Επιτροπής της Σύμβασης στη λήψη και εξέταση αιτήσεων από άτομα ή ομάδες ατόμων ή εκ μέρους ατόμων που διατείνονται ότι είναι θύματα παραβιάσεων.¹⁷⁹

Σε δεύτερο επίπεδο τώρα, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, ορίζει στο κείμενο της την δικαιοδοσία της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων επί της εξέτασης διακρατικών και ατομικών αναφορών. Έλεγχο εφαρμογής επιπρόσθετα, συνιστά η συστηματική εποπτεία των κρατών στις διαδικασίες ανάκρισης, σύλληψης, κράτησης και φυλάκισης –και η μετέπειτα αποστολή σχετικής έκθεσης στην Επιτροπή- με σκοπό τη παρεμπόδιση των περιπτώσεων βασανιστηρίων.¹⁸⁰ Πολύ γρήγορα ωστόσο, έγινε αντιληπτή η αδυναμία της πλήρους εφαρμογής της διάταξης με αποτέλεσμα, τα μέλη της Επιτροπής να προτείνουν την επανεξέταση της αρχικής ιδέας περί σύστασης διαδικασίας επιθεώρησης. Για τον σκοπό αυτό, υιοθετείται το 2002, το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση, βάση του οποίου συστάθηκε Υπό-Επιτροπή Πρόληψης με αρμοδιότητα την διεξαγωγή περιοδικών ή επί τούτου επισκέψεων στα κράτη.¹⁸¹

---

179. Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διακρίσεων κατά των Γυναικών, UN Doc. GA 54/4, 6 October, 1999. Η Ελλάδα κύρωσε το Πρωτόκολλο με τον Ν.2952/2001, ΦΕΚ Α΄ 248. Σήμερα ο αριθμός των κρατών που επικύρωσε το Πρωτόκολλο ανέρχεται στα 102 κράτη. Πηγή <<http://treaties.un.org>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011]

180. Αρ. 11, 19, 21 και 22 της Σύμβασης.

181. Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, UN Doc, A/RES/57/199, 18 December 2002. Το Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ το 2006 και έως σήμερα το έχουν επικυρώσει 57 κράτη. Η Ελλάδα υπέγραψε μόλις πρόσφατα το Πρωτόκολλο, στις 11 Μαρτίου 2011. Πηγή: <<http://treaties.un.org>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μαΐου 2011] Αναλυτικά για την Υπό-Επιτροπή Πρόληψης βλ. B. Sørensen, O. V. Rasmussen, “The Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)/ Optional Protocol to the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT)”, *Torture Journal*, vol.17, No.2, 2007, σελ.1-3

Παρατηρείται συνεπώς, η ανάγκη υιοθέτησης όλο και περισσότερων μηχανισμών ελέγχου στα πλαίσια των κειμένων. Αναμφισβήτητα, οι περιοδικοί έλεγχοι, είτε με τη μορφή επισκέψεων είτε μέσω των εκθέσεων των κρατών, συμβάλλουν στην αποτύπωση της κατάστασης που επικρατεί στο εσωτερικό μιας χώρας αναφορικά με την εφαρμογή ή όχι των διατάξεων των κειμένων αυτών. Ωστόσο, δεδομένης της φύσης της πρακτικής των βασανιστηρίων, όπως επίσης της σπάνιας έως μηδαμινής ύπαρξης διακρατικών αναφορών, η ύπαρξη ατομικών αναφορών αποτελεί το σημαντικότερο μέσο ελέγχου και προστασίας των θυμάτων. Δεδομένου ότι η Επιτροπή του Συμφώνου και της Σύμβασης των Γυναικών δεν έχουν εξετάσει έως και σήμερα αναφορές σχετιζόμενες με βασανιστήρια κατά των γυναικών, η εξέταση θα περιοριστεί στο πλαίσιο της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων.¹⁸²

β. Η Επιτροπή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων

Η πρακτική βασανιστηρίων κατά των γυναικών και η απροθυμία των αρχών να καταπολεμήσουν τις εν λόγω κακοποιήσεις, έχει αναφερθεί σε μεγάλο αριθμό συμπερασματικών παρατηρήσεων της Επιτροπής κατά των

---

182. Η νομολογία της Επιτροπής του Συμφώνου έχει πραγματευτεί πολλές φορές το ζήτημα των βασανιστηρίων, ποτέ όμως παρόλα αυτά η προσφυγή δεν αφορούσε σεξουαλικά βασανιστήρια κατά των γυναικών. Η πλειοψηφία των υποθέσεων αφορά βασανιστήρια στα οποία υπόκεινται άντρες, βλ. επί παραδείγματι σχετικά *Rodriguez v. Uruguay*, Communication No. 322/1988, *Kindler v. Canada*, Communication No. 470/1990, Views of 30 July 1993, *Vuolanne v. Finland*, Communication No. 265/1987, Views of 7 April 1989, *Zelaya Blanco v. Nicaragua*, Communication No. 328/1988, Views of 20 July 1994. Αναφορικά με την Επιτροπή της Σύμβασης των Γυναικών, μέχρι σήμερα έχει αποφανθεί σε τρεις υποθέσεις, δύο για περιπτώσεις ανεπάρκειας του κράτους να προστατέψει τα θύματα από την ενδοοικογενειακή βία και μία για στέρωση χωρίς την συναίνεση του θύματος, βλ. σχετικά *Goekse (diseased) v. Austria*, (5/2005), 6 August, 2007, *Yildirim (diseased) v. Austria*, (6/2005), 6 August 2007 και *A.T. v. Hungary* (2/2003), 26 January, 2005 αντίστοιχα. Για ανάλυση των υποθέσεων βλ. A. Byrnes- E. Bath, “Violence Against Women, the Obligation of Due Diligence and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women- Recent Developments”, (υπ.116), σελ.520-531

Βασανιστηρίων, στις εκθέσεις των κρατών. Οι παρατηρήσεις σχετίζονται κυρίως με τη σεξουαλική κακοποίηση και απειλή που υφίστανται γυναίκες κρατούμενες και φυλακισμένες, με σκοπό την απόσπαση πληροφοριών και γυναίκες σε οικογένειες στις οποίες κάποιο μέλος τους έχει φυλακιστεί ή εξοριστεί, ως αντίποινα ή άσκηση πίεσης.¹⁸³ Εντούτοις, οι αναφορές ενώπιον της Επιτροπής για περιπτώσεις σεξουαλικών βασανιστηρίων είναι ελάχιστες, και αναφέρονται στο σύνολο τους στο πλαίσιο του Αρ.3 για την μη επαναπροώθηση ατόμων, η επιστροφή των οποίων θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητά τους.

Η πρώτη υπόθεση επί του ζητήματος που εξετάστηκε από την Επιτροπή, ήταν το 1996 κατά της Σουηδίας. Στην υπόθεση αυτή η Pauline Kisoki προσέφυγε στην Επιτροπή καθώς, με την ενδεχόμενη επιστροφή της στο Ζαΐρ, κινδύνευε να υποστεί βασανιστήρια. Η Επιτροπή, δίστασε να χαρακτηρίσει τον βιασμό ως μορφή βασανιστηρίων και στην απόφαση της δεν ανέφερε την κατάθεση της προσφεύγουσας για τον συνεχή βιασμό που υπέστη στο Ζαΐρ κατά την διάρκεια της ενός έτους κράτησης της. Ωστόσο, έκρινε πως η Σουηδία οφείλει να μη προχωρήσει στην επαναπροώθηση της, λόγω της πολιτικών πεποιθήσεων της προσφεύγουσας και του ιστορικού κράτησης της.¹⁸⁴ Με την ίδια διστακτικότητα προς τη σεξουαλική φύση των βασανιστηρίων έκρινε η Επιτροπή και την επόμενη σχετική υπόθεση το 2003. Η Τ.Α. και η εννιάχρονη κόρη της βρισκόταν υπό καθεστώς

---

183. M. Novak- E. McArthur, *The United Nations Convention against Torture*, Oxford University Press, 2008, σελ.461-465 Για παράδειγμα, βλ. Concluding Observations on Greece, UN Doc. CAT/C/CR/33/2, 10 Dec. 2004, § 5(k), Concluding Observations on Zambia, UN Doc. A/57/44, 25 Aug. 2002, §7(c), Concluding Observations on the USA, contained in *Report of the Committee against Torture*, UN Doc. A/55/44, 2000, §179, Concluding Observations on Egypt, contained in *Report of the Committee against Torture*, UN Doc. A/54/44, 1999, §209, Concluding Observations on Tunisia, contained in *Report of the Committee against Torture*, UN Doc. A/54/44, 1999, §99,

184. *Mrs. Pauline Muzonzo Paku Kisoki v. Sweden*, CAT Communication No. 41/1996, 8 May, 1996

αναμονής της απέλασης τους στο Μπαγκλαντές από όπου κατάφεραν να δραπετεύσουν το 2000. Η ενεργή συμμετοχή της προσφεύγουσας σε αντίθετη πολιτική παράταξη από αυτήν της κύριας αρχής του Μπαγκλαντές, ήταν η αιτία κράτησης και φυλάκισης στην οποία υπέστη διαφόρων ειδών βασανιστήρια για την επίτευξη ομολογίας παράνομης διακίνησης όπλων, κατηγορία με την οποία η προσφεύγουσα δεν είχε καμία εμπλοκή. Καθ' όλη τη διάρκεια, η Τ.Α. παρέμεινε γυμνή και έχασε τις αισθήσεις στις ύστερα από την πράξη του βιασμού από το ανακριτικό προσωπικό. Η Επιτροπή διαπίστωσε τη παραβίαση του Αρ.3 σε περίπτωση επαναπροώθησης χωρίς να κάνει αναφορά στις πράξεις των βασανιστηρίων.¹⁸⁵

Ορόσημο στην νομολογία της πρακτικής της Επιτροπής υπό την έννοια της αποτύπωσης του βιασμού ως βασανιστήριο, αποτέλεσαν δύο αποφάσεις που δημοσίευσε η Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2007. Στη πρώτη υπόθεση, η C.T. διέφυγε από τη Ρουάντα στη Σουηδία όπου λίγους μήνες αργότερα γέννησε το γιό της. Η εγκυμοσύνη της ήταν αποτέλεσμα επάλληλων πράξεων βιασμού από τις δημόσιες αρχές της χώρας της λόγω της δράσης της σε αντίπαλη πολιτική ομάδα. Στην απόφαση της η Επιτροπή αναφέρει τον έντονο πόνο και την οδύνη που προκάλεσε ο επανειλημμένος βιασμός στη προσφεύγουσα καθώς και τον σκοπό της πράξης αυτής, περιλαμβάνοντας με τον τρόπο αυτό δύο από τα στοιχεία του Αρ.1 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων. Αν και δεν δίνεται η σύνδεση μεταξύ των στοιχείων στην απόφαση της, το γεγονός της αναφοράς του βιασμού στο πλαίσιο του Αρ.1 φανερώνει την αλλαγή της θεώρησης της Επιτροπής επί του θέματος.¹⁸⁶

---

185. *Ms. T. A. v. Sweden*, CAT Communication No. 226/2003, 20 May, 2005, §7.2 και 7.3

186. *C.T. and K.M. v Sweden*, CAT Communication No 279/2005, 6 November, 2006 §7.4 και 7.5, K. Fortin, "Rape as torture: An evaluation of the Committee against Torture's attitude to sexual violence", *Utrecht Law Review*, vol.4, No.3, 2008, σελ.3-4

Η δεύτερη απόφαση, V.L. κατά Ελβετίας, είναι για πολλούς λόγους σημαντικότερη αναφορικά με τη στάση της Επιτροπής απέναντι στη σεξουαλική βία ως πρακτική βασανιστηρίων. Η προσφεύγουσα V.L., η οποία δεν αντιπροσωπεύθηκε από σύμβουλο ενώπιον της Επιτροπής, υποστήριξε ότι η επιστροφή της στη Λευκορωσία θα παραβίαζε το άρθρο 3 της Συνθήκης. Ισχυρίστηκε ότι πριν την αναχώρησή της από τη χώρα, ανακρίθηκε και βιάστηκε από τρεις αστυνομικούς που αναζητούσαν πληροφορίες για το μέρος που βρίσκεται ο σύζυγος της. Κατά την ανακριτική διαδικασία, την χτύπησαν και διείσδυσαν μέσα της με διάφορα αντικείμενα. Το παράπονο της προς τους υπευθύνους για τη σεξουαλική κακοποίηση στην οποία υπέστη έφερε δυσανάλογα αποτελέσματα, ώσπου μία ημέρα, οι ίδιοι υπάλληλοι που την είχαν βιάσει, την απήγαγαν, την οδήγησαν σε ένα απομονωμένο σημείο και την βίασαν πάλι. Το βασικό επιχείρημα που προβλήθηκε εναντίον της, από την Ελβετία, ήταν ότι είχε αποτύχει να αναφέρει τη σεξουαλική κακοποίηση στα πρώτα στάδια της διαδικασίας χορήγησης ασύλου. Στα συμπεράσματά της, η Επιτροπή παρείχε μια λεπτομερή εξέταση της κατάστασης στη Λευκορωσία, όσον αφορά στις γυναίκες και τη σεξουαλική κακοποίηση και απέρριψε το επιχείρημα ότι η καθυστέρηση της προσφεύγουσας ήταν σχετική.¹⁸⁷

Συγκρίνοντας τις δύο τελευταίες αποφάσεις, καθίσταται σαφές ότι η συμβολή των συμπερασμάτων της Επιτροπής στην υπόθεση της V.L. είναι μεγαλύτερης σημασίας της προηγούμενης απόφασης C.T. και K.M κατά Σουηδίας. Πιο αναλυτικά, στην υπόθεση που εξετάζεται, η Επιτροπή ορίζει ρητά πώς τα στοιχεία της V.L. εκπληρώνουν κάθε σημείο του Αρ. αναφέροντας:

“Οι σχετικές πράξεις, μεταξύ άλλων οι πολλαπλοί βιασμοί, αποτελούν σίγουρα επιβολή έντονου πόνου και οδύνης, που διαπράττεται για διάφορους ανεπίτρεπτους λόγους,

---

187. *V. L v. Switzerland*, CAT Communication No. 262/2005, 20 November, 2006, §8.7 και 8.8

συμπεριλαμβανομένης της ανάκρισης, του εκφοβισμού, της τιμωρίας, της αντιποίνων, της ταπείνωση και της διάκριση με βάση το φύλο. Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή θεωρεί ότι η σεξουαλική κακοποίηση από τις αστυνομικές αρχές αποτελεί βασανιστήρια σε αυτήν την περίπτωση”¹⁸⁸

Η σαφής και αναλυτική ανάλυση στην οποία προέβει η Επιτροπή, καθιστά διαρρήδη τον βιασμό ως μορφή βασανιστηρίων και φανερώνει την απουσία κάθε δισταγμού στην αναγνώριση αυτή που την περιόριζε στις αποφάσεις τις στο παρελθόν.¹⁸⁹

B. Σε Περιφερειακό Επίπεδο

Σε αντιστοιχία με το πλαίσιο των Η.Ε., τα συμβατικά κείμενα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς και οι ειδικές συμβάσεις κατά των βασανιστηρίων του ευρωπαϊκού και αμερικανικού συστήματος, έχουν δημιουργήσει μηχανισμούς προστασίας από τις παραβιάσεις των διατάξεων τους.

α. Το Σύστημα Επισκέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων

Η Σύμβαση του ΣτΕ κατά των Βασανιστηρίων, υιοθετήθηκε με τη πεποίθηση ότι “..η προστασία από τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία των προσώπων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους θα μπορούσε να ενισχυθεί με ένα μη-δικαστικό μηχανισμό προληπτικού χαρακτήρα ο οποίος θα στηρίζεται σε επισκέψεις”.¹⁹⁰ Κατά

---

188. *V.L v. Switzerland*, §8.10, S. Joseph, “Committee against Torture: Recent Jurisprudence”, *Human Rights Law Review*, vol.7, No.3, 2007, σελ. 571-577

189. Βλ. αναλυτικά M. Nowak- E. McArthur, *The United Nations Convention Against Torture*, (υπ.168), σελ.190-193

190. Σύμβαση για τη Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας,, (υπ.147), Προοίμιο §5

συνέπεια, στο λειτουργικό της κομμάτι η Σύμβαση δεν καθιερώνει κάποια κριτήρια ούτε παρέχει δικαστικές διαδικασίες ή διαδικασίες ατομικών αναφορών. Βασικό σκοπό της είναι αποτελεί η συνεχής επιτήρηση και ενδυνάμωση του πλαισίου εφαρμογής των σχετικών με τα βασανιστήρια πρακτικών, ούτως ώστε να ελέγχονται αποτελεσματικά ή και αν εξαλειφθούν εντελώς.¹⁹¹ Η ίδρυση της Επιτροπής κατά των βασανιστηρίων ορίζεται στο πρώτο άρθρο της Σύμβασης ενώ οι υπόλοιπες διατάξεις που ακολουθούν πραγματεύονται τη σύσταση και τις σχετικές αρμοδιότητες αυτής και των κρατών.

Δυνάμει των ανωτέρω, η Επιτροπή συστάθηκε το 1989 με την υιοθέτηση της Σύμβασης. Σήμερα, απαρτίζεται από 44 ανεξάρτητους και αμερόληπτους ειδικούς, τετραετούς θητείας εκλογής και χωρίς δικαίωμα επανεκλογής¹⁹² Σε περιοδική βάση αλλά επιπλέον και σε έκτακτες περιπτώσεις ανάγκης, αντιπροσωπεία της Επιτροπής διενεργεί επισκέψεις στα κράτη, και συγκεκριμένα σε φυλακές, κέντρα κράτησης ανηλίκων, αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία καθώς και σε οποιοδήποτε άλλο χώρο κρατούνται άτομα στερούμενα της ελευθερίας τους.¹⁹³ Τα κράτη οφείλουν να παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση στην Επιτροπή, σε κάθε σχετικό χώρο που βρίσκεται υπό τη δικαιοδοσία τους, καθώς επίσης και συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια της εξέτασης.¹⁹⁴ Η Επιτροπή με το πέρας της επίσκεψης, συντάσσει έκθεση την οποία αποστέλλει στο υπό εξέταση κράτος και αρχίζει τις διαβουλεύσεις με αυτό.

---

191. K. Ginther, "The European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment", *European Journal of International Law*, vol.2, 1990, σελ.123-124

192. Αρ. 4 της Σύμβασης, Για τη λίστα των μελών βλ. Επίσημη Ιστοσελίδα της Επιτροπής, CPT: <<http://www.cpt.coe.int/en/members.htm>> [Τελευταία Πρόσβαση στις 23 Μάιου 2011]

193. Αρ.2 και 7 της Σύμβασης, "Rules of Procedure" CPT, CPT/Inf/C (2008) 1, Rule No 27-34, Για τα κέντρα κράτησης βλ. αναλυτικά "CPT standards", CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010

194. Αρ.3 και 8 της Σύμβασης

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί πως η όλη διαδικασία της επίσκεψης (διαπιστώσεις, τελική έκθεση και συζητήσεις μεταξύ του κράτους και της Επιτροπής), χαρακτηρίζεται από εμπιστευτικότητα και μόνο σε περίπτωση μη συνεργασίας μπορεί η Επιτροπή να προχωρήσει σε δημόσια δήλωση σχετικά με το θέμα αυτό. Δι' ον λόγον, τα κράτη συνεργάζονται χωρίς ιδιαίτερες ενστάσεις. Ωστόσο, μεγάλο μέρος της συνολικής πορείας της εξέτασης δημοσιεύεται κάθε χρόνο μέσω της γενικής έκθεσης της Επιτροπής στην Επιτροπή των Υπουργών του ΣτΕ.¹⁹⁵

Στο επίπεδο συγκεκριμένα της προστασίας των γυναικών από τα σεξουαλικά βασανιστήρια, η Επιτροπή περιστασιακά έχει δεχτεί ισχυρισμούς για τη σεξουαλική κακοποίηση και κακομεταχείριση τους από άντρες (σπανίως και από άλλες γυναίκες). Οι περιπτώσεις αυτές συναντώνται κυρίως σε κέντρα κράτησης όπου δεν παρέχεται η δυνατότητα ξεχωριστών καταλύματων για τις γυναίκες, στα οποία να υπερτερεί ο αριθμός του φυναικείου εποπτικού προσωπικού.¹⁹⁶

Συνολικά, ο μηχανισμός του ΣτΕ χαρακτηρίστηκε αρχικά ως ένα φιλόδοξο σχέδιο ελέγχου που επιχειρεί να δώσει νέα διάσταση στην ανθρωποκεντρική διάσταση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων.¹⁹⁷ Σήμερα, ύστερα από παραπάνω από τριακόσιες επισκέψεις στα κέντρα κράτησης των κρατών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η πρωτοποριακή αυτή μέθοδος έχει επιτύχει την ενδυνάμωση του θεμελιώδους δικαιώματος στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και έχει περαιτέρω συμβάλλει στην βελτίωση της

---

195. Αρ.10-12 της Σύμβασης., Rule of Procedure No 39-45. Οι ετήσιες γενικές εκθέσεις της Επιτροπής είναι διαθέσιμες στην επίσημη ιστοσελίδα, CPT Documents: Annual General Reports, <<http://www.cpt.coe.int/en/docsannual.htm>>

196. “Women deprived of their liberty, Extract from the 10th General Report [CPT/Inf (2000) 13]” in *CPT standards*, (υπ.194), σελ.80, §24

197. *K. Ginther*, “The European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, (υπ.175), σελ.7, A. Cassese, “A New Approach to Human Rights: The European Convention for the Prevention of Torture”, (υπ.192), σελ.153

προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων γυναικών μέσω των υποδείξεων στις εκθέσεις της και των κριτηρίων εξέτασης της.¹⁹⁸

β. Οι Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η κατοχύρωση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων δίνεται στο Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με το οποίο:

“Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση”

Η σκόπιμη έλλειψη περαιτέρω λεπτομερούς ανάλυσης στο άρθρο για το ποιες πράξεις περιλαμβάνονται στη συγκεκριμένη διάταξη, επέτρεψε σε πλήθος θεμάτων να έχουν εξεταστεί στο πλαίσιο του. Η βάση του παραδεκτού μιας υπόθεσης ώστε να αποτελεί παραβίαση καθορίζεται από το “ελάχιστο επίπεδο του προκαλούμενου πόνου”, αντικείμενο ευρείας ερμηνείας από το Δικαστήριο, καθώς επίσης και από μία ιεραρχία βλαβών στην οποία τα βασανιστήρια αποτελούν τη σοβαρότερη παραβίαση.¹⁹⁹ Στην υπόθεση Κύπρος κατά Τουρκίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ομαδικοί και συνεχείς βιασμοί αποτελούν απάνθρωπη μεταχείριση και συνεπώς εξετάζονται στο πλαίσιο του άρθρου 3.²⁰⁰ Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, η νομολογία του Δικαστηρίου αναπτύχθηκε με αποτέλεσμα τα σεξουαλικά βασανιστήρια να κρίνονται κατά τρόπον αυστηρότερο.

---

198. “Women deprived of their liberty”, *Extract from the 10th General Report [CPT/Inf (2000) 13]*, (υπ.197)

199. “minimum lever of severity”, όπως καθιερώθηκε από την απόφαση Ιρλανδίας κατά Ην. Βασιλείου το 1978. Στην ελληνική υπόθεση το Δικαστήριο έδωσε ιεραρχικά τις παραβιάσεις που καθιστούν από ταπεινωτική και απάνθρωπη μεταχείριση ή τιμωρία μέχρι και τα βασανιστήρια.

200. *Cyprus v. Turkey*, Applications 6780/74, 6950/75, 10 July, 1976, §362-374

i. Η υπόθεση *Aydin κατά Τουρκίας*: Η απαρχή της αναγνώρισης του βιασμού ως πρακτική βασανιστηρίων

Στην εξεταζόμενη υπόθεση, η δεκαεφτάχρονη Aydin βιάστηκε από μέλος των τουρκικών δυνάμεων ασφαλείας. Η Sukran Aydin, συνελήφθη το 1993 και τέθηκε υπό κράτηση, χωρίς εξήγηση, μαζί με άλλα δύο μέλη της οικογένειάς της. Η βίαιη κράτηση της διήρκεσε τρεις ημέρες, στη διάρκεια των οποίων ήταν γυμνή και τοποθετημένη στο λάστιχο μιας ρόδας αυτοκινήτου, την οποία οι τούρκικες ανακριτικές αρχές γυρνούσαν για πολύ ώρα και ταυτόχρονα της έριχναν με πίεση νερό στο σώμα. Τα χτυπήματα που δέχτηκε ήταν επανειλημμένα και επιπρόσθετα, έχοντας δεμένα τα μάτια, υπέστη βιασμό. Προσέτι δε, λίγο πριν αφεθεί ελεύθερη, εκφοβίστηκε από τις αρχές να μην καταγγείλει τη πράξη. Η ιατρική εξέταση στην οποία υπεβλήθη έδειξε ρήξη του παρθενικού υμένα και αιματώματα στο εσωτερικό των μηρών. Δεδομένου ότι η πράξη αυτή ήταν η πρώτη της σεξουαλική επαφή, η 17χρονη αντιμετώπισε μακροπρόθεσμες ψυχολογικές συνέπειες. Το 1996, η υπόθεση παρουσιάζεται στο ΕΔΔΑ, το οποίο κλήθηκε να εξετάσει εάν η μεταχείριση της προσφεύγουσας, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, ισοδυναμεί με πρακτική βασανιστηρίων, σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.²⁰¹ Το δικαστήριο υποστήριξε ότι:

“Ο βιασμός ενός κρατουμένου από έναν υπάλληλο του κράτους πρέπει να θεωρείται ως σοβαρή και αποτρόπαια μορφή κακοποίησης δεδομένης της ευκολίας με την οποία ο παραβάτης μπορεί να εκμεταλλευτεί την τρωτότητα και την αποδυναμωμένη αντίσταση του θύματός του. Επιπλέον, ο βιασμός αφήνει βαθιά ψυχολογικά σημάδια στο θύμα που δεν ξεπερνιούνται τόσο γρήγορα όσο άλλες μορφές φυσικής και διανοητικής βίας. Η προσφεύγουσα υπέφερε επιπλέον από τον οξύ φυσικό πόνο της αναγκαστικής διείσδυσης, ο οποίος δημιουργεί το αίσθημα της

---

201. *Case of Aydin v. Turkey*, (57/1996/676/866), 25 September, 1997

υποτίμησης και της παραβίασης τόσο φυσικά όσο και συναισθηματικά”.²⁰²

Επιπλέον το Δικαστήριο υποστήριξε πως ο σκοπός των πράξεων αυτών ήταν η απόσπαση πληροφοριών, λόγω της ενασχόλησης της προσφεύγουσας με τον ΡΚΚ. Βάση των ανωτέρω, το ΕΔΔΑ έκρινε πως:

“Η συσσώρευση των πράξεων της φυσικής και διανοητικής βίας που υποβλήθηκε η προσφεύγουσα και η ιδιαίτερα σκληρή πράξη του βιασμού ανέρχεται σε βασανιστήρια κατά παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.”²⁰³

Η απόφαση αυτή αποτελεί ορόσημο στη νομολογία του ΕΔΔΑ και στη προστασία των θυμάτων γυναικών που υπόκεινται σε βιασμό με τη μορφή βασανιστηρίων. Ιδιαίτερα δε, η διεύρυνση του Άρθρου 3 σημείωσε μεγάλη νομολογιακή ανάπτυξη το 2003, στην υπόθεση Μ.С. κατά Βουλγαρίας.²⁰⁴ Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε πως στην ηλικία των δεκατεσσάρων ετών, βιάστηκε από δύο άντρες τους οποίους γνώριζε ελάχιστα. Οι φερόμενοι ως δράστες, μετά την έξοδο τους σε νυχτερινό μαγαζί της Βουλγαρίας, την οδήγησαν αρχικά σε απομονωμένη περιοχή όπου βιάστηκε από τον έναν από αυτούς και έπειτα σε ένα σπίτι όπου σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της την βίασε ο δεύτερος. Μετά από καταγγελία της μητέρας της, οι αρχές της Βουλγαρίας άσκησαν ποινική έρευνα. Δεδομένου ότι οι άντρες ισχυρίζονταν την συναίνεση του θύματος και το θύμα από τη πλευρά του προέβαλε την ύπαρξη φόβου να αντισταθεί την στιγμή της πράξης, ο εισαγγελέας διέκοψε την έρευνα ελλείψεως επαρκών στοιχείων ως προς την ενεργή αντίσταση του θύματος.²⁰⁵

---

202. *Case of Aydin v. Turkey*, §83

203. *Case of Aydin v. Turkey*, §86

204. *Case of M.C. v. Bulgaria*, no. 39272/98 (Sect. 1), ECHR 2003-XII – 4 of December 2003

205. Να σημειωθεί ότι ο εισαγγελέας ερμήνευσε στην υπόθεση αυτή διαφορετικά την ισχύουσα βουλγαρική νομοθεσία, σύμφωνα με την οποία δεν απαιτείται ενεργή

Το ΕΔΔΑ έκρινε την αναφορά στο πλαίσιο του Αρ.3 και Αρ.8 της ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Όπως έκρινε το δικαστήριο, τα δύο αυτά άρθρα περιλαμβάνουν θετικές υποχρεώσεις προς τα κράτη, ήτοι, δημιουργούν την υποχρέωση λήψης μέτρων προστασίας από τις παραβιάσεις τους. Το ΕΔΔΑ περαιτέρω σημείωσε την αναγνώριση της έλλειψης συγκατάθεσης

Το δικαστήριο βρήκε τις παραβιάσεις των άρθρων 3 (απαγόρευση της ταπεινωτικής μεταχείρισης) και 8 (σωστός να σεβαστεί για τη ιδιωτική ζωή), σημειώνοντας την καθολική τάση προς την αναγνώριση της έλλειψης συναίνεσης ως απαραίτητο στοιχείο στον καθορισμό του βιασμού και της σεξουαλικής κακοποίησης. Εν συνεχεία τόνισε πως τα θύματα της σεξουαλικής κακοποίησης, αποτυγχάνουν συχνά να αντισταθούν είτε για ψυχολογικούς λόγους είτε από φόβο για περαιτέρω ενδεχόμενη βία. Εν προκειμένω τα κράτη έχουν την υποχρέωση να διώξουν ποινικώς οποιαδήποτε μη-συναινετική σεξουαλική πράξη, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου το θύμα δεν έχει αντισταθεί φυσικά. Βάση των ανωτέρω, το δικαστήριο χαρακτήρισε επιπλέον την έρευνα στην υπόθεση και το ισχύοντα νόμο της Βουλγαρίας να παρουσιάζει κενά, κρίνοντας τον αναποτελεσματικό στη προστασία των θυμάτων.²⁰⁶

Οι δύο υποθέσεις που αναλύθηκαν, παρουσιάζουν μεγάλο νομολογιακό ενδιαφέρον. Σε πρώτο επίπεδο, το ΕΔΔΑ, ενδυναμώνει τη προστασία των θυμάτων στο πλαίσιο της Σύμβασης, αναγνωρίζοντας για πρώτη φορά τον βιασμό ως πράξη βασανισμού. Σε δεύτερο επίπεδο, η συνδυαστική ανάγνωση του άρθρου 3 και 8 της ΕΣΔΑ, παρατηρείται για πρώτη φορά σε

φυσική αντίσταση από το θύμα. B. Rudolf and A. Eriksson, "Women's rights under international human rights treaties: Issues of rape, domestic slavery, abortion, and domestic violence", *Oxford Journals*, vol.5 No.3, 2007, σελ. 507-513

206. *Case of M.C. v. Bulgaria*, §151-152 και 179-185, C. Pitea, "Rape as a Human Rights Violation and a Criminal Offence: The European Court's Judgment in M.C. v. Bulgaria", *Journal of International Criminal Justice*, vol.3, 2005, σελ.447-453

υπόθεση αναφορική με βιασμό, δίνοντας έμφαση θα λέγαμε με τον τρόπο αυτό στη διπλή όψη της παραβίασης. Με άλλα λόγια, ο βιασμός αποτελεί παραβίαση τόσο της φυσικής και διανοητικής ακεραιότητας του ατόμου, όσο και της σεξουαλικής του αυτονομίας.²⁰⁷

ii. Η υπόθεση *Maslova και Nalbandov κατά Ρωσίας*: Σεξουαλική κακοποίηση από αστυνομικές αρχές

Ο προσφεύγουσα, Olga Maslova, κλήθηκε σε ανάκριση στο τοπικό αστυνομικό τμήμα της περιοχής της και εξαναγκάστηκε από τους αστυνομικούς να ομολογήσει τη συμμετοχή της σε μια δολοφονία. Ένας από τους αστυνομικούς της φόρεσε χειροπέδες, τη χτύπησε, τη βίασε και την υπέβαλε έπειτα σε στοματική διείσδυση. Στη συνέχεια ο ίδιος και ένας ανώτερος υπάλληλος, την χτύπησαν επανειλημμένα στο στομάχι, της φόρεσαν μάσκα αερίου στο πρόσωπό, εμποδίζοντας τον αέρα να εισέλθει και τη διαπέρασαν με ηλεκτρισμό, μέσω καλωδίων που συνέδεσαν στα σκουλαρίκια της. Όταν της επέτρεψαν να πάει να πλυθεί, η προσφεύγουσα αποπειράθηκε να κόψει τις φλέβες της. Λίγο αργότερα, τρεις ανώτεροι υπάλληλοι συνέχισαν την ανάκριση και, έχοντας καταναλώσει μεγάλη ποσότητα αλκοόλ συνέχισαν να την βιάζουν επανειλημμένα.²⁰⁸

Η προσφεύγουσα, συμπλήρωσε την αναφορά ισχυριζόμενη τον βιασμό και τα βασανιστήρια που υπέστη. Ύστερα από έρευνα στο αστυνομικό τμήμα, βρέθηκε ένα χρησιμοποιημένο προφυλακτικό που αποδείχθηκε πως φέρει σε ποσοστό 99.99% ίχνη των κολπικών της κυττάρων. Περαιτέρω δε, ίχνη σπέρματος και κοινή ομάδα αντιγόνων των κολπικών ιστών με αυτά της προσφεύγουσας, βρέθηκαν σε σκούπες και άλλα προϊόντα καθαρισμού στον

---

208. *Case of Maslova and Nalbandov v. Russia*, Application no. 839/02, 24 January, 2008, §1-3 και 5

χώρο. Το εθνικό δικαστήριο διέκοψε τελικά την έρευνα λόγω έλλειψης στοιχείων. Κατά την εξέταση της υπόθεσης, το ΕΔΔΑ σημείωσε την ύπαρξη εντυπωσιακών και πλήρως τεκμηριωμένων στοιχείων, τα οποία επιβεβαίωναν την εκδοχή των γεγονότων της προσφεύγουσας. Εν συνεχεία, επανέλαβε ότι ο βιασμός ενός κρατουμένου από ανώτερο υπάλληλο του κράτους, θεωρείται ιδιαίτερα σοβαρή και αποτρόπαια μορφή κακοποίησης, δεδομένης της ευκολίας με την οποία ο παραβάτης εκμεταλλεύεται την ευάλωτη θέση του θύματος. Στην απόφαση του το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την παραβίαση του άρθρου 3, λόγω της ατελέσφορης έρευνας των εθνικών αρχών, της φυσικής βίας και ιδιαίτερα της σκληρής πράξης του επαναλαμβανόμενου βιασμού.²⁰⁹

γ. Η Διαμερικανική Επιτροπή και το Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η Πλούσια Νομολογία

Το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών, αποτελεί βασική θεματική του Δια-Αμερικανικού συστήματος προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το μόνο συμβατικό κείμενο προστασίας που απευθύνεται στη βία κατά των γυναικών, συναντάται στο δικό του πλαίσιο. Η Διαμερικανική Επιτροπή και το Δικαστήριο έχουν ασχοληθεί τόσο με το ζήτημα της σεξουαλικής βίας κατά των γυναικών όσο και με τη σεξουαλική κακοποίηση υπό τη μορφή βασανιστηρίων.

Σε πρώτο επίπεδο, η Επιτροπή αποτελεί το πρώτο διεθνές δικαστικό σώμα που αναγνώρισε τον βιασμό ως βασανιστήριο, το 1996. Η υπόθεση αφορούσε τον βιασμό της Raquel Martí de Mejía από στρατιωτικό προσωπικό του Περού. Η Επιτροπή έκρινε τη παραβίαση τόσο του άρθρου 5 της Αμερικανικής Σύμβασης δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και του άρθρου 2 της Δια-αμερικανικής Σύμβασης για τη Πρόληψη και Τιμωρία των Βασανιστηρίων. Σημείωσε δε, ότι ο βιασμός πρόκειται για μία μέθοδο

---

209. *Case of Maslova and Nalbandov v. Russia*, §114-127

ψυχολογικών βασανιστηρίων που έχει συχνά σκοπό τη ταπείνωση του θύματος, καθώς επίσης και αυτή της οικογένειας ή της κοινότητάς του.²¹⁰

Η βία κατά των γυναικών απασχόλησε το Δικαστήριο περαιτέρω στην υπόθεση Miguel Castro-Castro Prison κατά Περού.²¹¹ Στην υπόθεση αυτή, 135 γυναίκες τρόφιμοι φυλακών υποβλήθηκαν σε βίαιες επιθέσεις από φρουρούς και άλλους κρατικούς παράγοντες, στη φυλακή Castro-Castro του Περού. Πολλές γυναίκες σκοτώθηκαν κατά την τριήμερη αυτή επίθεση ενώ όσες επέζησαν, κρατήθηκαν στην απομόνωση γυμνές, χωρίς ιατρική φροντίδα και υποβλήθηκαν σε περαιτέρω σωματική κακοποίηση. Το Δικαστήριο βρήκε το Περού να έχει παραβιάσει πλήθος διατάξεων της Δια-αμερικανικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της Δια-αμερικανικής Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων καθώς και της Δια-αμερικανικής Σύμβασης για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών.

Η συμβολή του Δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή είναι σημαντική για δύο κυρίως λόγους. Αρχικά, το Δικαστήριο έκρινε την παραβίαση του κράτους να προστατεύσει τα θύματα από την βία, σύμφωνα με το Αρ. 7 της Δια-αμερικανικής Σύμβασης για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου να κρίνει σχετικές παραβιάσεις δεν δίνεται στη Σύμβαση. Εντούτοις, όπως διευκρίνισε ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου, καθώς η Σύμβαση του Belem do Para ορίζει τις διαδικασίες ατομικών αναφορών στην Δια-αμερικανική Επιτροπή και καθώς η Επιτροπή μπορεί να μεταφέρει μια υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου, συνεπάγεται ότι το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία επί των παραβιάσεων της Σύμβασης.²¹² Σε δεύτερο επίπεδο, το Δικαστήριο έκρινε πως η σεξουαλική βία που δέχτηκαν οι γυναίκες στο αστυνομικό νοσοκομείο του Περού, ισοδυναμούν με

---

210. *Case of Raquel Martín de Mejía v Peru*, Report N° 5/96, March 1, 1996, VI Conclusions

211. *Case of the Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, Judgment of November 25, 2006

212. *Case of the Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, "Concurring Opinion of the Judge Sergio Garcia Ramirez", §2-34

βασανιστήρια, συμπεριλαμβάνοντας τις πράξεις εκείνες που δεν υπήρξε βιασμός αλλά εισχώρηση διαφόρων αντικειμένων στον κόλπο των θυμάτων.²¹³

Η σεξουαλική βία εν συνεχεία, χαρακτηρίστηκε ως βασανιστήριο στις υποθέσεις *González Pérez, Rosendo Cantu και Fernández Ortega*, όλες κατά του Μεξικού για τη βία και τον βιασμό αυτοχθόνων γυναικών από μέλη των δυνάμεων ασφαλείας του κράτους.²¹⁴ Η πρώτη υπόθεση αφορά στην εξαφάνιση και τον θάνατο τριών γυναικών, τα σώματα των οποίων βρέθηκαν να έχουν υποστεί μεταξύ άλλων βιασμό και ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων. Η Επιτροπή, προτού φέρει την υπόθεση ενώπιον του Δια-αμερικανικού Δικαστηρίου, παρέθεσε τόσο τη νομολογία του *ad hoc* Ποινικού Δικαστηρίου για τη Πρ. Γιουγκοσλαβία όσο και της Ειδικής Εισηγήτριας των Η.Ε. για τη Βία κατά των Γυναικών σε έκθεση της οποίας αναφέρεται ότι οι συνέπειες της σεξουαλικής βίας καταστρέφουν τις γυναίκες σωματικά, συναισθηματικά και ψυχολογικά. Όπως αναφέρεται, οι πράξεις περιλαμβάνουν όλα τα στοιχεία του ορισμού των βασανιστηρίων και συνεπώς εμπίπτουν στην εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης.²¹⁵ Το Δικαστήριο έκρινε την παραβίαση από το κράτος του Περού πολλών διατάξεων της Σύμβασης του Belem do Para για την εξάλειψη της βίας κατά των Γυναικών καθώς και την αποτυχία του κράτους να προστατεύσει *due diligence* από τις παραβιάσεις. Η απόφαση αποτελεί ορόσημο στην προστασία των γυναικών από τη σεξουαλική βία καθώς το Δικαστήριο προέβει σε αναλυτική ερμηνεία της σεξουαλικής κακοποίησης των

---

213. *Case of the Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, §260, “Sexual violence” and “women’s rape as a form of torture”

214. *Case of González et al. (“Cotton Field”) v. Mexico*, Judgment of November 16, 2009, *Case of Rosendo Cantú et al. v. Mexico*, Judgment of 31 August, 2010, *Case of Fernandez Ortega et al. v. Mexico*, Judgment of 31 August 2010.

215. D. R. Pinzón- C. Martin, “The Prohibition of Torture and Ill-treatment in the Inter-American Human Rights System”, OMCT Handbook Series Vol. 2, 2006, σελ.104-105

γυναικών καθιστώντας την απαγόρευση της βίας, πρωταρχική υποχρέωση των κρατών.²¹⁶

Μέρος II

Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Γυναικών σε Περίόδους Πολέμου

---

216. Βλ. αναλυτικά, R. Selorio, “González (“Cotton Field”) v. Mexico (Inter-Am. Ct. H.R.), *American Journal of International Law*, vol. 49, No 3, 2010

Κεφάλαιο VI

Η προστασία των γυναικών στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Η σεξουαλική βία σε περιόδους ενόπλων συρράξεων, δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Στη πραγματικότητα υφίσταται από τότε που υπάρχουν οι συρράξεις. Με το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ιδρύονται δύο δικαστήρια για τα εγκλήματα πολέμου με σκοπό τη καταδίωξη αυτών που διέπραξαν σχετικές παραβιάσεις, ένα στο Τόκιο και ένα στη Νυρεμβέργη. Παρά την ύπαρξη απαγορεύσεων των σεξουαλικών εγκλημάτων στον Χάρτη των δύο Δικαστηρίων, δεν υπήρξε καμία ποινική δίωξη για διάπραξη τέτοιου εγκλήματος. Οι Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα που υιοθετήθηκαν, συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στη προστασία των γυναικών καθότι παρέχεται επιπρόσθετα με τις άλλες διατάξεις, ειδική προστασία για την μεταχείριση προς αυτές. Καθοριστική στην ανάπτυξη και αναγνώριση συγκεκριμένων σεξουαλικών εγκλημάτων, υπήρξε η δεκαετία του '90. Η διεθνής κοινότητα, αντιμέτωπη με την ωμότητα και τις βιαιότητες κυρίως απέναντι των γυναικών αμάχων προχώρησε στη σύσταση ad hoc Ποινικών Δικαστηρίων, με δικαιοδοσία να κρίνουν επί των παραβιάσεων που έλαβαν χώρα σε κάθε περίπτωση. Τα Κεφάλαια που ακολουθούν αναλύουν τις βασικές διατάξεις προστασίας του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και δίνουν την αποτύπωση των σεξουαλικών εγκλημάτων στο πλαίσιο των ποινικών οργάνων

A. Το Δίκαιο της Γενεύης

α. Οι Συμβάσεις και τα πρόσθετα Πρωτόκολλα τους

Οι κανόνες που διέπουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, έχουν τη βάση τους στις Συμβάσεις της Γενεύης και στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα αυτών που υπογράφηκαν μετέπειτα για την εδραίωση και περαιτέρω ενίσχυση των βασικών κειμένων. Το Δίκαιο της Γενεύης όπως έχει καθιερωθεί να λέγεται, περιέχει τους σημαντικότερους κανόνες για τη περιστολή της

βαρβαρότητας του πολέμου. Στο πλαίσιο του, περιλαμβάνει τέσσερις Συμβάσεις που υιοθετήθηκαν το 1949, την Σύμβαση για τη βελτίωση της τύχης των τραυματιών και των ασθενών στις ένοπλες δυνάμεις που βρίσκονται σε εκστρατεία, την Σύμβαση για τη βελτίωση της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των ενόπλων δυνάμεων που βρίσκονται στη θάλασσα, την Σύμβαση για τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου και την Σύμβαση για την προστασία των πολιτών σε καιρό πολέμου.²¹⁷ Το 1977, υιοθετήθηκαν τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα στις Συμβάσεις, για την προστασία των θυμάτων σε διεθνείς και μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις αντίστοιχα.²¹⁸

Το σώμα κάθε Σύμβασης εφαρμόζεται μόνο σε διεθνείς ένοπλες συρράξεις, ωστόσο το κοινό άρθρο 3 σε κάθε μια από αυτές εφαρμόζεται και σε συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, δηλαδή σε εμφύλια σύρραξη που λαμβάνει χώρα στη περιοχή ενός κράτους. Το άρθρο ορίζει, μεταξύ άλλων ότι τα άτομα που δεν παίρνουν απ' ευθείας μέρος στις εχθροπραξίες, θα λαμβάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης, χωρίς καμία διάκριση. Όπως μάλιστα υποστήριξε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο στην υπόθεση Νικαράγουα, το κοινό άρθρο 3, αποτελεί θεμελιώδη γενική αρχή ανθρωπιστικού δικαίου.²¹⁹ Αντίστοιχη θεμελιώδη αρχή²²⁰ αποτελεί το κοινό άρθρο 1 στις Συμβάσεις της Γενεύης, σύμφωνα με

---

217. Οι Συμβάσεις υιοθετήθηκαν κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης της Γενεύης, 12 Απριλίου- 12 Αυγούστου 1949 και συνολικά, 194 κράτη τις έχουν επικυρώσει. Το σύνολο των κειμένων είναι διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού <<http://www.icrc.org/ihl.nsf/CONVPRES?OpenView>>

218. Πιο αναλυτικά για τις Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα βλ. D. Fleck, (ed), *Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflict*, Oxford University Press, 2005. Μέχρι σήμερα, 170 κράτη αποτελούν μέρος στο 1ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο και 165 στο δεύτερο.

219. *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, (Nicaragua v. United States of America)*, International Court of Justice, 27 June, 1986, § 218.

220. ICRC Commentary on General Provisions, Ar.1, §25 Πηγή: <<http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/365-570004?OpenDocument>>

το οποίο τα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σεβαστούν και να καταστήσουν σεβαστές -σε κάθε περίπτωση- τις διατάξεις που ορίζονται.²²¹

β. Η ειδική προστασία των γυναικών

Στο πλαίσιο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, οι γυναίκες προστατεύονται θεωρητικά όσο και οι άντρες. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί, πως ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις οι γυναίκες υπηρετούν ως μαχητές, στις περισσότερες συρράξεις ανήκουν στη κατηγορία των πολιτών. Για τον λόγο αυτό, η 4^η Σύμβαση της Γενεύης για τη προστασία των πολιτών καθώς και οι ανάλογες διατάξεις που καλύπτουν εμφύλιες συρράξεις, συναντώνται συχνότερα σε αυτές. Ειδικότερα, στο πλαίσιο τόσο των Συμβάσεων όσο και των Πρωτοκόλλων, πενήντα περίπου διατάξεις πραγματεύονται την μη διάκριση βάση φύλου ή παρέχουν ειδική προστασία στις γυναίκες.²²²

Βάση των ανωτέρω, η προστασία των γυναικών από τον βιασμό και άλλων μορφών σεξουαλικής κακοποίησης, αποτελεί βασικό αντικείμενο του δικαίου της Γενεύης. Πιο αναλυτικά, οι γυναίκες θα πρέπει να προστατεύονται από τον βιασμό, την αναγκαστική πορνεία και κάθε άλλη μορφή απρεπούς προσβολής και ταπεινωτικής μεταχείρισης.²²³ Επιπλέον, η σεξουαλική βία και οι μορφές που μπορεί να πάρει, βρίσκονται στο σύνολο

---

221. Επιπλέον, στην υπόθεση της Νικαράγουα, το Δικαστήριο αναγνώρισε τον εθιμικό χαρακτήρα του αρ.1, βλ. *Nicaragua v. United States of America*, (υπ.220), §220. Αναλυτικά για το Αρ.1 βλ. L. Boisson de Chazournes- L. Condorelli, “Common Article 1 of the Geneva Conventions revisited: Protecting collective interests”, *International Review of the Red Cross*, No. 837, σελ. 68.

222. F. Krill, “The Protection of Women in International Humanitarian Law”, *International Review of the Red Cross*, 1985, No. 249, σελ. 354-359.

223. Αρ. 27 της 4ης Σύμβασης, Αρ.75 §2 και Αρ.76 §1 του 1ου Πρωτοκόλλου, Αρ.4 §2 του 2ου Πρωτοκόλλου. Επιπλέον στη 3η Σύμβαση δίνονται άρθρα που στοχεύουν στη πρόληψη των σεξουαλικών παραβιάσεων των φυλακισμένων γυναικών (Αρ.17, 25, 97 και 108)

των σοβαρών παραβιάσεων “grave breaches”, οι οποίες περιλαμβάνουν τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη μεταχείριση, τη σεξουαλική υποδούλωση και την εμπορία γυναικών.²²⁴ Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνουν δύο παρατηρήσεις σχετικά με τη σεξουαλική βία και τον τρόπο που αντιμετωπίζεται συνολικά στο Δίκαιο της Γενεύης. Σε πρώτο επίπεδο, παρόλο που πλέον γίνεται αποδεκτή η καταχώριση της σεξουαλικής βίας στο πλαίσιο των σοβαρών παραβιάσεων, δεν καθορίζεται επακριβώς στο κείμενο. Με άλλα λόγια δεν γίνεται αναφορά στη σεξουαλική βία στο πλαίσιο των συγκεκριμένων διατάξεων. Σε δεύτερο επίπεδο, ο βιασμός και οι άλλες μορφές σεξουαλικής βίας αποτυπώνονται στις Συμβάσεις και στα Πρωτόκολλα ως προσβολή κατά της τιμής ή της προσωπικής αξιοπρέπειας. Η έλλειψη της ταξινόμησης του βιασμού ως στυγερού εγκλήματος αποτελεί συνεπώς εμπόδιο στην αναγνώριση των σεξουαλικών εγκλημάτων κατά των γυναικών.²²⁵

---

224. Αρ.50 της 1ης Σύμβασης, Αρ. 51 της 2ης Σύμβασης, Αρ.130 της 3ης Σύμβασης, Αρ.147 της 4ης Σύμβασης και Αρ. 85 του 1ου Πρωτοκόλλου

225. “*Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response*” UN Division for the Advancement of Women, UN Department of Economic and Social Affairs, 2000, σελ.6

B. Η Σεξουαλική Βία στο Πλαίσιο των Διεθνών Ποινικών Δικαιοδοτικών Οργάνων

Η κακοποίηση βάση φύλου περιλαμβάνεται ως ποινικό αδίκημα σε διάφορους διεθνείς ποινικούς κώδικες από τα τέλη του 18^ο αιώνα. Ο βιασμός χαρακτηρίστηκε ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας για πρώτη φορά το 1945 και θεωρήθηκε η βάση της ναζιστικής καταδίωξης ορισμένων χαμηλόβαθμων αξιωματούχων²²⁶ Επιπλέον, το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο του Τόκιο, εφάρμοσε τον βιασμό ως αδίκημα στο όνομα της τιμής της οικογένειας (family honour). Εντούτοις δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την συστηματική σεξουαλική υποδούλωση που εφάρμοσαν οι ιαπωνικές στρατιωτικές δυνάμεις.²²⁷ Η δεκαετία του 1990, χαρακτηρίζεται ως περίοδος αναγέννησης για το διεθνές ποινικό δίκαιο και συνεπώς για την προστασία των σεξουαλικών εγκλημάτων σε περιόδους πολέμου.

α. Η γενοκτονία

Η ποινική δίωξη της γενοκτονίας συναντάται τόσο στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (εφεξής ΔΠΔ), όσο και στα Καταστατικά κείμενα των ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για τη Πρώην Γιουγκοσλαβία (εφεξής ΔΠΔΓ) και τη Ρουάντα (εφεξής ΔΠΔΡ). Πιο αναλυτικά στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ορίζει:

“...«γενοκτονία» σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις οι οποίες διαπράττονται με την πρόθεση καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, ως τέτοιας

---

226. Control Council Law No. 10, Punishment of Persons Guilty of War Crimes, Crimes against Peace and Against Humanity, 20 December 1945, Ap. II (1) (a).

227. M. Boot, “Crimes Against Humanity, Article 7(1)(g): Rape or Any Other Form of Sexual Violence of Comparable Gravity”, in O. Triffterer (ed.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers’ Notes, Article by Article*, Hart Publishing, 2d ed, 2008, σελ.207

1. Ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας
2. Πρόκληση βαριάς ή σωματικής βλάβης ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας
3. Με πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της
4. Επιβολή μέτρων που στοχεύουν στη παρεμπόδιση των γεννήσεων της ομάδας
5. Διά της βίας μεταφορά παιδιών²²⁸

Στα Καταστατικά των ΔΠΔΓ και ΔΠΔΡ, γίνεται χρήση επακριβώς της παραπάνω διάταξης προσθέτοντας περαιτέρω πως αξιόποινη είναι η απόπειρα, η συνέργεια η σύσταση και συμμορία όπως επίσης και η άμεση και δημόσια υποκίνηση με σκοπό τη διάπραξη γενοκτονίας.²²⁹

β. Τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας

Σύμφωνα με το Αρ.5 του Καταστατικού του ΔΠΔΓ, “το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ασκεί ποινική δίωξη για τα ακόλουθα εγκλήματα, όταν αυτά διαπράττονται κατά τη διάρκεια διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης: α. ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, [...], γ. δουλεία, [...] στ. βασανιστήρια, ε. βιασμός, η. διώξεις για θρησκευτικούς, φυλετικούς και πολιτικούς λόγους, θ. άλλες απάνθρωπες πράξεις. Η σχετική διάταξη στο ΔΠΔΡ είναι ίδια με τη διαφορά ότι δεν απαιτεί τη διάπραξη του εγκλήματος σε ένοπλη σύρραξη αλλά ορίζει την διάπραξη ως μέρος εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης

---

228. Rome Statute of the International Criminal Court, A/CONF.183/9, 17 July 1998, §6. (μτφρ. Στ. Περγάκης- Μ. Ντ. Μαρούδα, *Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, τόμος 12, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σελ.590-680. Το Καταστατικό τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2002.

229. Statute of the International Criminal Court for the Former Yugoslavia, UN Doc. SC Res.827, 25 May, 1993, Αρ. 4, Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, UN Doc SC Res.955, 8 November, 1994, Αρ.2.

κατά του άμαχου πληθυσμού για εθνικούς, πολιτικούς, εθνολογικούς, φυλετικούς και θρησκευτικούς λόγους.²³⁰

Σε δεύτερο επίπεδο, το Καταστατικό του ΔΠΔ, διαφέρει από τα παραπάνω σε δύο σημεία. Αρχικά διαφέρει από το ΔΠΔΓ καθώς ούτε και εδώ υπάρχει η απαίτηση της ένοπλης σύρραξης και από το ΔΠΔΡ διότι δεν δίνεται η βάση των εθνικών, πολιτικών και φυλετικών όρων. Προσέτι δε, το Καταστατικό του ποινικού οργάνου προσφέρει αναλυτική λίστα άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων που πραγματεύονται, ήτοι, σεξουαλική υποδούλωση, αναγκαστική πορνεία, αναγκαστική εγκυμοσύνη και κάθε άλλης μορφής σεξουαλική βία, εξαναγκασμό στη στέρωση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας παρόμοιας βαρύτητας.²³¹

γ. Τα Εγκλήματα Πολέμου

Στο πλαίσιο των ad hoc Δικαστηρίων δεν περιλαμβάνεται ειδική κατηγορία περί εγκλημάτων πολέμου, αλλά κατηγορίες εγκλημάτων προερχόμενες από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Εν προκειμένω, στο ΔΠΔΓ, δίνεται η δικαιοδοσία να κρίνει σύμφωνα με τις “σοβαρές παραβιάσεις” των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, αναφέροντας μεταξύ άλλων την διάπραξη ή διαταγή των βασανιστηρίων ή της απάνθρωπης μεταχείρισης και την εκ προθέσεως πρόκληση μεγάλου πόνου ή σοβαρής βλάβης της σωματικής ακεραιότητας ή της υγείας.²³² Από την άλλη πλευρά, στο ΔΠΔΡ δίνεται μεγαλύτερη δικαιοδοσία δοθέντος ότι μπορεί να κρίνει σοβαρές παραβιάσεις του κοινού Αρ.3 των Συμβάσεων της Γενεύης και επιπλέον του 2^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Όπως ορίζει το άρθρο οι παραβιάσεις αυτές, είτε διαπράττονται είτε διατάσσονται, περιλαμβάνουν χωρίς να

---

230. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, Αρ.3

231. Rome Statute of the International Criminal Court, Αρ.7

232. Statute of the International Criminal Court for the Former Yugoslavia, Αρ. 2. Στο Αρ.3 δίνεται δικαιοδοσία για παραβιάσεις των νόμων ή των εθίμων πολέμου, οι οποίες όμως δεν σχετίζονται με τη παρούσα εργασία.

περιορίζουν, την βία κατά της ζωής, της υγείας και της σωματικής ή πνευματικής κατάστασης των ατόμων, ιδιαίτερα την ανθρωποκτονία, καθώς και τη βάνουση μεταχείριση όπως τα βασανιστήρια, ο ακρωτηριασμός ή οποιαδήποτε μορφή σωματικής τιμωρίας. Επιπρόσθετα, περιλαμβάνονται οι τρομοκρατικές πράξεις, οι προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας, ο βιασμός και η εξαναγκαστική πορνεία και τέλος η απειλές διάπραξης κάποιας από τις παραπάνω πράξεις.²³³ Το ΔΠΔ, περιλαμβάνει ως εγκλήματα πολέμου όλα τα παραπάνω εγκλήματα που εξετάζονται στο πλαίσιο των ad hoc ποινικών, προβαίνοντας περαιτέρω σε εκτεταμένη ανάλυση των ζητημάτων αυτών.²³⁴

Αναμφισβήτητα, η δικαιοδοσία που δόθηκε στα ad hoc ποινικά Δικαστήρια, συνέβαλε στην προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών σε περιόδους πολέμου. Ωστόσο, η ισχύς του Καταστατικού του ΔΠΔ, σήμανε μια νέα διάσταση για τη καταστολή των σεξουαλικών εγκλημάτων που διαπράττονται κατά των γυναικών σε πολλά επίπεδα. Αρχικά, η σεξουαλική υποδούλωση αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά σε συμβατικό επίπεδο και η εμπορία γυναικών χαρακτηρίστηκε επίσης για πρώτη φορά ως μορφή υποδούλωσης.²³⁵ Το Δικαστήριο επίσης εξουσιοδοτήθηκε να παρέχει αποζημίωση στα θύματα και να διορίσει ειδικούς για θέματα σεξουαλικής βίας και βίας που βασίζεται στο φύλο για την αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης και προστασίας τους.²³⁶

---

233. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, Αρ.3

234. Rome Statute of the International Criminal Court, Αρ.8

235. Rome Statute of the International Criminal Court, Αρ.7 §2γ

236. Rome Statute of the International Criminal Court, Αρ. 36

Κεφάλαιο VII

Σεξουαλικά Εγκλήματα κατά των Γυναικών:

Νομολογία και Πρακτική

A. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα: *Η Υπόθεση Jean-Paul Akayesu*²³⁷

Στην πρωτοποριακή αυτή απόφαση, για πρώτη φορά ένα διεθνές ποινικό δικαστήριο επιχείρησε και καταδίκασε ένα άτομο για τη γενοκτονία και για εγκλήματα σεξουαλικής βίας. Η υπόθεση προέκυψε από τις σφαγή ενός εκατομμυρίου περίπου Τούτσι στη περιοχή Taba της Ρουάντα το 1994, όπου ο κατηγορούμενος Jean-Paul Akayesu ήταν υπεύθυνος. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, αν και ο Akayesu είχε προσπαθήσει να αποτρέψει τις δολοφονίες, τελικώς συμμετείχε ή διέταξε τις εγκληματικές πράξεις. Το δικαστήριο τον έκρινε ένοχο για τη γενοκτονία και την υποκίνηση σε διάπραξη γενοκτονίας, καθώς επίσης και για επτά περιπτώσεις εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.²³⁸

Για 500 περίπου χρόνια οι Τούτσι ήταν οι πολιτικά κυρίαρχοι στην χώρα και καταπίεζαν τους Χούτου. Η χρησιμοποίηση της μειονότητας των Τούτσι από τους αποικιοκράτες (Γερμανοί και Βέλγοι) ως άρχουσα τάξη της χώρας και η καταπίεση της πλειοψηφίας των Χούτου απ αυτούς ήταν ακόμα ένας λόγος της διαμάχης μεταξύ των δύο φυλών. Από το 1959 υπάρχει ένοπλη διαμάχη μεταξύ τους. Το 1994 με αφορμή τον θάνατο του τότε προέδρου της χώρας ξέσπασαν ταραχές που οδήγησαν στην γενοκτονία εκατομμυρίων

---

237. *Case of Prosecutor v. Jean Paul Akayesu*, ICTR-96-4-I, 2 September 1998

238. C. McKinnon, "Defining Rape Internationally," *Columbia Journal of Transnational Law*, vol.44, 2004

Τούτσι από τούς Χούτου. Το Δικαστήριο από την αρχή της υπόθεσης μελέτησε το ερώτημα αναφορικά με το αν οι Τούτσι, αποτελούν ομάδα που προστατεύεται από τη γενοκτονία. Τόσο το Καταστατικό του ΔΠΔΡ όσο και η Σύμβαση της Γενοκτονίας ορίζουν το έγκλημα ως πράξη που διαπράττεται με την πρόθεση που καταστρέφει, μία εθνική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα.²³⁹ Οι Χούτου και οι Τούτσι, παρουσιάζουν κοινή υπηκοότητα, φυλή και θρησκεία και επιπλέον κοινή γλώσσα και κουλτούρα. Το δικαστήριο συνεπώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν επρόκειτο, για δύο χωριστές εθνικές ομάδες.²⁴⁰

Περαιτέρω δε, το Δικαστήριο καθόρισε τη σεξουαλική βία ως διεθνές έγκλημα σύμφωνα με τη Σύμβαση των Η.Ε. κατά των βασανιστηρίων σημειώνοντας ότι τα βασανιστήρια και ο βιασμός είναι εγκλήματα που παραβιάζουν την προσωπική αξιοπρέπεια με σκοπό τον εκφοβισμό, την υποβάθμιση, τη ταπείνωση, τη διάκριση, τη τιμωρία, και την άσκηση ελέγχου σε ένα άτομο. Εν συνεχεία, όρισε τον βιασμό –ο οποίος δίνεται ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας στο Καταστατικό του- ως εξαναγκαστική σωματική εισβολή σεξουαλικής φύσης και τη σεξουαλική βία ως οποιαδήποτε πράξη σεξουαλικής φύσης που διαπράττεται εξαναγκαστικά.²⁴¹ Ο Akayesu, μέσω των διαταγών και των ενεργειών του, είχε καταδείξει συγκεκριμένη πρόθεση να καταστρέψει τους Τούτσι ως εθνική ομάδα. Κατά συνέπεια, βρέθηκε ένοχος *dolus specialis* της γενοκτονίας –στην οποία η σεξουαλική βία αποτέλεσε αναπόσπαστο κομμάτι- για πραγματική συμμετοχή στον ξυλοδαρμό, τις δολοφονίες και τους βιασμούς των Τούτσι, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις κρίθηκε ένοχος για ενθάρρυνση, υποκίνηση ή διαταγή των πράξεων αυτών, τις οποίες θα μπορούσε δεδομένης της θέσης του να είχε καταστείλει.²⁴²

239. Βλ. Άρθρο 2 του Καταστατικού και Αρ. ΙΙ της Σύμβασης της Γενοκτονίας, UNTS, 277, 9 December, 1948

240. *Case of Prosecutor v. Jean Paul Akayesu*, §6.3

241. *Case of Prosecutor v. Jean Paul Akayesu* §6.4, 7.7

242. *Case of Prosecutor v. Jean Paul Akayesu*, §7.7, 7.8

Ο ορισμός του βιασμού και η αναγωγή ως έγκλημα γενοκτονίας στη μαζική του διάσταση, ενσωματώθηκε και χρησιμοποιήθηκε αργότερα και σε άλλες αποφάσεις του ΔΠΔΡ όπως και σε άλλα ποινικά όργανα.²⁴³

---

243. *Case of Prosecutor v. Musema*, ICTR.96-13-T, 27 January, 2000, *Case of Prosecutor v. Niyitegeka*, ICTR.96-14-T, 16 May, 2003, Σε ισόβια κάθειρξη καταδικάστηκε και ο Πρωθυπουργός της Ρουάντα για το έγκλημα της γενοκτονίας. Το Δικαστήριο δεν χρειάστηκε να εξετάσει τα στοιχεία καθώς ο ίδιος ομολόγησε την πράξη του, *Case of Prosecutor v. Kambanda*, ICTR.-96-111-T, Στον Ruggiu, βέλγο δημοσιογράφος, επεβλήθη ποινή 12 χρόνων για γενοκτονία και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Το ενδιαφέρον της υπόθεσης συνίσταται στο ότι ο κατηγορούμενος, που ομολόγησε την ενοχή του, υποκινούσε άμεσα και δημόσια τη γενοκτονία, καλώντας μέσω των ραδιοφωνικών του εκπομπών τον κόσμο να σκοτώνει ή να συλλαμβάνει τους Τούτσι. Καλούσε τους πολίτες να συνεργαστούν με το στρατό και την αστυνομία και ομολόγησε ότι ενεργούσε εν γνώσει του και πως οι πράξεις του ευθύνονται για μεγάλο αριθμό θανάτων, *Case of Prosecutor v. Ruggiu*, ICTR.97-32-1, 1 June, 2000.

B. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρ. Γιουγκοσλαβία

α. Η υπόθεση *Furundžija*²⁴⁴

Τρεις μήνες μετά την απόφαση Akayesu, το ΔΠΔΓ εξέδωσε την απόφαση Furundžija η οποία χαιρετήθηκε από τη διεθνή κοινότητα ως «τεράστια ηθική και νομική νίκη». Η εν λόγω απόφαση ήταν η πρώτη δίκη του ΔΠΔΓ βασισμένη στο βιασμό, πράξη που είναι αξιόποινη ακόμα και όταν πρόκειται για όταν περιλαμβάνει μόνο ένα θύμα.²⁴⁵ Επιπλέον, το Δικαστήριο καθιέρωσε τη σεξουαλική βία και τον βιασμό ως μορφές βασανιστηρίων σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες jus cogens.²⁴⁶

Ο Anto Furundžija ήταν διοικητής μιας μονάδας του κροατικού αμυντικού Συμβούλιου. Οι κατηγορίες ενώπιον του Δικαστηρίου αφορούν στην πολύωρη ανάκριση που διεξήχθη από τον Furundžija και τον κατηγορούμενο Β.²⁴⁷ Η πρώτη μάρτυρας στην υπόθεση κατέθεσε ότι κατά την διάρκεια της ανάκρισης υποβλήθηκε σε επαναλαμβανόμενες πράξεις σεξουαλικής βίας από το κατηγορούμενο Β. Οι πράξεις συμπεριελάμβαναν την απογύμνωση της μπροστά σε πολλούς στρατιώτες, την απειλή με τη χρήση μαχαιριού στο εξωτερικό του κόλπου της και εν συνεχεία την συνεχής κολπική και στοματική διείσδυση από τον κατηγορούμενο Β. η οποία οδήγησε στην κατάρρευση του θύματος.²⁴⁸ Αν και ο Furundžija δεν διέπραξε τη σεξουαλική βία, η άμεση σχέση ανάκρισης και κακοποίησης, τον θεωρούν συμμετοχο στη βοήθεια και υποκίνηση του βιασμού και των

---

244. Case of Prosecutor v. Furundžija, IT-95-17/1-T, 10 December, 1998

245. K. D. Ashkin, “The International War Crimes Trial of Anto Furundžija: Major Progress Toward Ending the Cycle of Impunity for Rape Crimes”, *Leiden Journal of International Law*, vol. 12, 1999, σελ.935

246. *Case of Prosecutor v. Furundžija*, §153

247. *Case of Prosecutor v. Furundžija*, §39-41 και 70-89.

248. *Case of Prosecutor v. Furundžija* §47, 87-88

πράξεων που προσβάλλουν τη προσωπική αξιοπρέπεια σύμφωνα με το Αρ.3 της Γενεύης.²⁴⁹

Σε αντίθεση με την υπόθεση Akayesu, το Δικαστήριο ανέπτυξε πιο συγκεκριμένο ορισμό που συμπεριέλαβε όλα τα αντικειμενικά στοιχεία της σεξουαλικής διείσδυσης, στον κόλπο, τον πρωκτό ή το στόμα του θύματος από το πέος του δράστη ή από οποιοδήποτε αντικείμενο που χρησιμοποιήθηκε από το δράστη με χρήση εξαναγκασμού, δύναμης ή απειλής ενάντια στο θύμα. Σε συμφωνία με την απόφαση Akayesu, το ΔΠΔΓ δεν θεώρησε χρήσιμη την εξέταση της ύπαρξης ή όχι συγκατάθεσης και σημείωσε ότι ο βιασμός μπορεί να διωχθεί ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, ως πράξη γενοκτονίας, ως σοβαρή παραβίαση των Συνθηκών της Γενεύης, ή παραβίαση των εθιμικών κανόνων.²⁵⁰

Σε δεύτερο επίπεδο, το Δικαστήριο στοιχειοθέτησε τον βιασμό ως βασανιστήριο επιβεβαιώνοντας την εθιμική φύση του κανόνα και προσθέτοντας στο σύνολο του ορισμού της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων την πράξη των βασανιστηρίων από μη κρατικούς παράγοντες και την ευθύνη τόσο στη διάπραξη του εγκλήματος όσο και στην αποτυχία πρόληψης του.²⁵¹

---

249. *Case of Prosecutor v. Furundžija*, §269-275

250. *Case of Prosecutor v. Furundžija*, §185, 281 και 172

251. K. D. Ashkin, *The International War Crimes Trial of Anto Furundžija: Major Progress Toward Ending the Cycle of Impunity for Rape Crimes*, (οπ.246), σελ.943-944

β. Η υπόθεση Kunarac, Kovač and Vuković²⁵²

Το 2001, το ΔΠΔΓ, έκρινε επί της αποφάσεως εναντίον των *Kunarac, Kovač and Vuković* (εφεξής *Kunarac*). Η *Kunarac* θεωρείται ίσως από τις σημαντικότερες αποφάσεις καθώς για πρώτη φορά εξετάζεται ο μαζικός βιασμός στην πρώην Γιουγκοσλαβία και καταδικάζεται επιπρόσθετα η σεξουαλική υποδούλωση. Προσέτι δε, η απόφαση πραγματοποιήθηκε με το ζήτημα της σεξουαλικής αυτονομίας στο διεθνές δίκαιο στο πλαίσιο του βιασμού²⁵³

Μεταξύ 1992-1993, οι τρεις Σερβοβόσνιοι *Kunarac, Kovač* και *Vuković*, με σκοπό την εθνοκάθαρση στη περιοχή Foca, μετέφεραν γυναίκες και παιδιά σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ο βιασμός και η σεξουαλική κακοποίηση αποτέλεσαν βασικό στοιχείο της πρακτικής αυτής, ενώ σε πολλές περιπτώσεις γυναίκες πουλήθηκαν ή ακόμα και “ενοικιάστηκαν” σε στρατιώτες και εν συνεχεία εξαναγκάστηκαν σε διάφορων ειδών σεξουαλικές πράξεις.²⁵⁴ Το ΔΠΔΓ, εξετάζοντας την υπόθεση, έκρινε τους κατηγορούμενους ένοχους για βασανιστήρια και μαζικό βιασμό των θυμάτων, αναγνωρίζοντας τα ως εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Περαιτέρω δε, έκρινε τη σεξουαλική υποδούλωση ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας το οποίο παραβιάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Εξετάζοντας τους ορισμούς που δόθηκαν στις προηγούμενες δύο υποθέσεις, το ΔΠΔΓ έκρινε ότι τον ορισμό της υπόθεσης *Furundžija* πιο συμβατό με τα δεδομένα προσθέτοντας επιπλέον την σεξουαλική αυτονομία ως βασικό στοιχείο του ζητήματος του βιασμού. Η εστίαση στη σεξουαλική αυτονομία

---

252. *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, Case No. IT-96-23/1-T, Trial Chamber Judgment, 22 February, 2001

253. H. Pearce, “An Examination of the International Understanding of Political Rape and the Significance of Labeling it Torture”, *International Journal of Refugee Law*, vol.14, No.4, 2003, σελ.547

254. *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, §2, 28, 440

θεωρείται πολύ σημαντική στα θύματα καθώς αναγνωρίζει το έμφυτο δικαίωμα του καθενός στη λήψη αποφάσεων για το σώμα του. Σε δεύτερο επίπεδο, προχώρησε στον ορισμό της σεξουαλικής υποδούλωσης, η οποία δόθηκε ως “η σκόπιμη ολική ή μερική άσκηση των δυνάμεων στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας κάποιου”.²⁵⁵

Γ. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

Η Νομολογία του ΔΠΔ στο ζήτημα των σεξουαλικών εγκλημάτων, κρίνεται μέχρι στιγμής περιορισμένη καθώς οι πρώτες δύο αποφάσεις επί των δικών του βρίσκονται σε εξέλιξη και αναμένεται να τερματιστούν έως το προσεχές έτος. Ο λόγος γίνεται για μία δίκη για τη κατάσταση της Δημοκρατίας του Κονγκό και μία για τη κατάσταση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας. Στη περίπτωση του Κονγκό, ο Germain Katanga και ο Mathieu Ngudjolo Chui φέρονται να έχουν διαπράξει από κοινού εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, μεταξύ άλλων, δολοφονίες, σεξουαλική υποδούλωση και βιασμό.²⁵⁶ Στη περίπτωση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, ο Jean-Pierre Bemba Gombo κατηγορείται για βιασμό και δολοφονία τόσο στο πλαίσιο των εγκλημάτων πολέμου όσο και σε αυτό των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, κατά τη χρονική περίοδο 2002-2003.²⁵⁷

---

255. *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, §540-543

256. *Case of the Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, ICC-01/04-01/07. Βλ. αναλυτικά άρ.7 και 8 του Καταστατικού

257. *Case of the Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, ICC-01/05 -01/08

Η συμβολή των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων κρίνεται φανερά ουσιαστική. Η δικαιοσύνη που φέρει στα θύματα, σίγουρα δεν μπορεί να απαλύνει τον πόνο που έχει ήδη δημιουργηθεί, ωστόσο η ύπαρξη οργάνων με τη δικαιοδοσία να κρίνουν επί των παραβιάσεων και η πλούσια νομολογία και ερμηνεία των διατάξεων του ανθρωπιστικού δικαίου που έχει σημειωθεί, κρίνουν το αποτέλεσμα τους μέχρι στιγμής αξιοσημείωτο.

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η παρούσα εργασία πραγματεύτηκε το ζήτημα της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης γυναικών, σε περιόδους ειρήνης και σε περιόδους πολέμου. Όπως κατέστη φανερό τόσο από τα συμβατικά νομικά εργαλεία που έχουν υιοθετηθεί, όσο και από την νομολογία των διαφόρων δικαιοδοτικών οργάνων, η προστασία των γυναικών από τη σεξουαλική βία καταδεικνύεται αυξανουσας σημασίας.

Η ανάλυση που προηγήθηκε εξέτασε στο πλαίσιο της ειρήνης το ζήτημα της εμπορίας των γυναικών με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλλευση, φαινόμενο που αποκτά όλο και περισσότερο ανησυχητική έκταση σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι ατομικές προσπάθειες υπερασπιστών των δικαιωμάτων των γυναικών καθώς και διαφόρων οργανώσεων, συντέλεσαν στην προαγωγή της πολιτικής συνείδησης για την ανάγκη προστασίας των γυναικών και έφεραν ως αποτέλεσμα τα πρώτα συμβατικά κείμενα προστασίας.

Σήμερα, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο αποτελεί το μοναδικό δεσμευτικό κείμενο σε διεθνές επίπεδο, που απευθύνεται στην εμπορία ανθρώπων και περιλαμβάνει διατάξεις προστασίας, υποχρεώνοντας τα κράτη να εφαρμόσουν τα απαιτούμενα μέτρα στο εσωτερικό τους. Ωστόσο, η ποινική

καταστολή του διασυνοριακού εγκλήματος αποπνέεται στο σύνολο του Πρωτοκόλλου. Η θέληση των κρατών να καταστείλουν το έγκλημα κυριάρχησε σε μεγάλο βαθμό της ανάγκης προστασίας των θυμάτων. Η Σύμβαση πέραν της επιλεκτικής προστασίας που προσφέρει κατά περίπτωση, και η οποία αφήνεται στο μεγαλύτερο βαθμό της στην διακριτική ευχέρεια των κρατών, παρουσιάζει την σημαντικότερη ίσως έλλειψη, αυτήν της απουσίας ελεγκτικού οργάνου.

Το κενό που δημιουργεί η Σύμβαση, καλύφθηκε παρόλα αυτά ως ένα βαθμό από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση που υιοθετήθηκε για την εμπορία ανθρώπων. Η Σύμβαση αποτελεί ουσιαστική πρόοδο στο τομέα της προστασίας των θυμάτων και περαιτέρω στην πρόληψη και στη καταπολέμηση του εγκλήματος. Ο μηχανισμός της GRETA που συνέστησε, χαρακτηρίζεται ελπιδοφόρος καθώς μέσω της συνεχούς εξέτασης της κατάστασης στο εσωτερικό των κρατών, η πρακτική των παραβιάσεων μπορεί να περιοριστεί και η προστασία των θυμάτων να δίνεται στον βαθμό που πρέπει.

Στις πρόσφατες εξελίξεις, η εμπορία των γυναικών απέκτησε ιδιαίτερο νομολογιακό ενδιαφέρον. Οι αποφάσεις *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας* και *Hadijatou Mani Koraou κατά Νίγηρα* του ΕΔΔΑ και του ECOWAS αντίστοιχα, ανήγαγαν το φαινόμενο της εμπορίας των γυναικών σε σύγχρονη μορφή δουλεία. Εν προκειμένω, η ευρεία ερμηνεία που δόθηκε από τα δύο αυτά όργανα συμβάλλει στην προστασία των θυμάτων, συμπεριλαμβάνοντας πλέον την εμπορία στο περιεχόμενο των διατάξεων τους και αφήνοντας την ελπίδα ότι ανάλογη προσοχή και εξέταση θα δοθεί μελλοντικά στο πλαίσιο σχετικών αποφάσεων που μπορεί να προκύψουν.

Αντίστοιχο νομολογιακό ενδιαφέρον παρουσιάζει και το δεύτερο ζήτημα με το οποίο ασχολήθηκε η εργασία αυτή. Η προβληματική των πρακτικών σεξουαλικών βασανιστηρίων αποτέλεσε αντικείμενο στο πλαίσιο διεθνών και μη Δικαστηρίων, επιφορτισμένα να κρίνουν τον βαθμό προστασίας και εφαρμογής των σχετικών με την απαγόρευση των βασανιστηρίων διατάξεων. Σε διεθνές επίπεδο οι αποφάσεις που δόθηκαν μέχρι σήμερα αφορούν στο σύνολο τους ζητήματα απέλασης για τη πρόληψη των

επικείμενων βασανιστηρίων σε περιπτώσεις επαναπροώθησης. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό και Δια-Αμερικανικό Σύστημα περιλαμβάνει πλούσια νομολογία για τη παραβίαση της γενετήσιας ελευθερίας μέσω της πράξης του βιασμού και άλλων μορφών βασανιστηρίων. Προσέτι δε, σημειώνεται σε μεγάλο βαθμό η σπουδαιότητα της προστασίας due diligence των κρατών. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η απόφαση Aydin κατά Τουρκίας του ΕΔΔΑ σήμανε την αναγνώριση του βιασμού ως βασανιστήριο συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη του δικαίου προστασίας δικαιωμάτων των γυναικών και στην ενθάρρυνση προσφυγής των θυμάτων για τις παραβιάσεις που έχουν υποστεί.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, μελετήθηκε η προστασία των γυναικών από σεξουαλικά εγκλήματα σε περιόδους πολέμου. Δυνάμει της ανωτέρω ανάλυσης ανακύπτει ο βαθμός προστασίας του Δικαίου της Γενεύης στις γυναίκες. Η ειδική προστασία που παρέχεται μέσω των Συμβάσεων της Γενεύης και των Πρωτοκόλλων της, επιβεβαιώθηκε στις βιαιότητες με τις οποίες ήρθε αντιμέτωπη η διεθνής κοινότητα την δεκαετία του '90. Η προσοχή στην εργασία στράφηκε για λόγους πιο συστηματικούς στις ένοπλες συρράξεις και ειδικότερα σε αυτές της Πρ. Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα. Η ίδρυση των ad hoc Δικαστηρίων συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη του ανθρωπιστικού δικαίου μέσω της σύγχρονης ερμηνείας που δόθηκε σε ήδη υπάρχουσες διατάξεις. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στις αποφάσεις σταθμό, αναφορικά με τις οποίες ο βιασμός και η σεξουαλική υποδούλωση κρίθηκαν στη βάση των εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονίας και βασανιστηρίων.

Περαιτέρω δε, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, περιλαμβάνει στο Καταστατικό του όλες τις διατάξεις των ad hoc Ποινικών, με τον ίδιο τρόπο και σε πολλές περιπτώσεις σε εκτενέστερη ανάλυση και καταγραφή εγκλημάτων.. Σε λίγους μήνες αναμένονται οι πρώτες του αποφάσεις, συνολικά τρεις, από τις οποίες οι δύο αναφέρονται σε σεξουαλική υποδούλωση και βία, όλες στη φύση των εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Εν κατακλείδι, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των γυναικών έχει απασχολήσει και συνεχίζει να απασχολεί σε μεγάλο βαθμό την διεθνή δικαιοταξία η οποία έχει προσφέρει διαρρήδη ένα αξιοσημείωτο έργο στη προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Ωστόσο, δοθέντος ότι η σεξουαλική βία κατά των γυναικών αποτελεί σήμερα συνήθης πρακτική που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αποσιωπάται, η διεθνής κοινότητα καλείται καθημερινά να απαντήσει μέσω των πολιτικών και δράσεων της σε δύο καίρια ερωτήματα. Πώς θεραπεύεται η βία και πως θεραπεύεται η σιωπή;! Στο ερώτημα αυτό θα πρέπει επιπρόσθετα να απαντήσει ο καθένας από εμάς, καθότι όλοι δικαιούνται να απολαμβάνουν αλλά επιπλέον και πρωτίστως όλοι οφείλουμε να προστατέψουμε.

VIII. Βιβλιογραφία

- Ascola, H. Legal Responses to Trafficking in Women for Sexual Exploitation in the European Union, Oxford: Hart Publishing, 2007
- Askin K.D. - Koenig D.M. (ed), Women an International Human Rights Law, vol.2, Transnational Publishers Inc., New York, 2000
- Burgers, J. H. – Danelius, H. The United Nations Convention against Torture: A Handbook on the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment, M. Nijhoff Publishers, USA, 1988
- D. Fleck, (ed), Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflict, Oxford University Press, 2005
- Erdal, U. –Bakirci H. (preface: Sir Rodley N.), Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook, World Organisation against Torture (OMCT), Geneva, 2006
- Evans, M. D. – Morgan, R. Preventing torture: the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Oxford University Press, 1998,
- Gallagher, A. T. The International Law of Human Trafficking, Cambridge University Press, 2010
- Joseph, S. - Mitchell, K- Gyorki L. (preface: Nowak M.) Seeking Remedies for Torture Victims: A Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies, World Organisation against Torture (OMCT), Geneva, 2006
- Knaus, K.- Kartusch, A.- Reiter, G. Combat of trafficking in Women for the Purpose of Forced Prostitution, Institute for Human Rights (Ludwig Boltzmann), Vienna, 2000
- Murray, J. The Contagious Diseases Acts in Strong- Minded Women, Pantheon Books, New York, 1982
- Novak M. – McArthur E. The United Nations Convention against Torture, Oxford University Press, New York, 2008

- Pinzón, D. R. – Martin, C. (Foreword: Grossman C.) *The Prohibition of Torture and Ill-treatment in the Inter-American Human Rights System: A Handbook for Victims and their Advocates*, World Organisation Against Torture (OMCT), Geneva, 2006
- Reidy, A. *The prohibition of torture: A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights*, COE Human rights handbooks, 2003
- Renzetti C.M. - Eldeson J.L. -Bergen R.K. (ed), *Sourcebook on Violence Against Women*, Sage Publications (International Educational and Professional Publisher), London, 2001
- Triffterer, O. (ed), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article*, Hart Publishing, 2d ed, 2008
- Κυριαζή, Τ. *Εμπορία Ανθρώπων: Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, ΙΜΔΑ, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010
- Περράκης Στ.- Μαρούδα Μ. Ντ., *Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, τόμος 12, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001
- Περράκης, Στ. *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ηνωμένα Έθνη- Περιφερειακά Συστήματα*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2009
- Ρούκουνας, Ε. *Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, ΙΜΔΑ, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1995

ΙΧ. Αρθρογραφία

- Addo, M. – Grief, N. “Does Article 3 of The European Convention on Human Rights Enshrine Absolute Rights?”, *European Journal of International Law*, vol.9, 1998
- Alison, M. “Wartime sexual violence: women’s human rights and questions of masculinity”, *Review of International Studies*, vol. 33, 2007
- Allain, J. “Rantsev v Cyprus and Russia: The European Court of Human Rights and Trafficking as Slavery”, *Human Rights Law Review*, vol. 10, No 3, 2010
- Androff, K. D. “The problem of contemporary slavery: An international human rights challenge for social work”, *International Social Work*, vol. 54, No. 2, 2010
- Ashkin, K. D., *The International War Crimes Trial of Anto Furundžija: Major Progress Toward Ending the Cycle of Impunity for Rape Crimes*, *Leiden Journal of International Law*, vol. 12, 1999
- Askola, H. “Violence against Women, Trafficking, and Migration in the European Union”, *European Law Journal*, vol. 13, No. 2, 2007
- Bettio, F – Nandi, T. K “Evidence on women trafficked for sexual exploitation: A rights based analysis”, *European Journal of Economic Law*, vol. 29, 2010
- Boisson de Chazournes. L, - Condorelli L., “Common Article 1 of the Geneva Conventions revisited: Protecting collective interests”, *International Review of the Red Cross*, No. 837
- Bosmans, M. “Challenges in Aid to Rape Victims: the Case of the Democratic Republic of the Congo”, *Essex Human Rights Review*, vol. 4 No. 1, 2007
- Brown, C.E. - Fried A., *Universal Crime, Jurisdiction and Duty: The Obligation of aut dedere aut judicare in International Law*, *McJill Law Journal*, vol.43, No.3, 1998
- Bulley, B. S. “The Optional Protocol to CEDAW: First Steps”, *Human Rights Law Review*, vol.6, No.1, 2006

- Byrnes, A. – Bath, E. “Violence Against Women, the Obligation of Due Diligence and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women- Recent Developments”, *Human Rights Law Review*, vol.8, No.3, 2008
- Cassese, A. “A New Approach to Human Rights: The European Convention for the Prevention of Torture”, *American Journal of International Law*, vol.83, No.1 1989
- Claude, E. – Welch, Jr. “Defining Contemporary Forms of Slavery: Updating a Venerable NGO”, *Human Rights Quarterly*, vol. 31, No. 1, 2009
- De Wet, E. “The Prohibition of Torture as an International Norm of Jus Cogens and its Implications for National and Customary Law”, *European Journal of International Law*, vol.15, No.1, 2004.
- Doherty, T. “Developments in the Prosecution of Gender-Based Crimes- The Special Court for Sierra Leone Experience”, in “Symposium: Prosecuting Sexual and Gender-Based Crimes Before Internationalized Criminal Courts”, *Journal of Gender, Social Policy & the Law*, vol.17, No 2, 2009
- Droege, C. “In truth the leitmotiv’: the prohibition of torture and other forms of ill-treatment in international humanitarian law”, *International Review of the Red Cross*, vol. 89, No. 867 2007
- Ducey, K. “Dilemmas of Teaching the “Greatest Silence”: Rape-as-Genocide in Rwanda, Darfur, and Congo”, *Genocide Studies and Prevention*, vol. 5, No. 3, 2010
- Duffy, H. “HadijatouMani Koroua v Niger: Slavery Unveiled by the ECOWAS Court”, *Human Rights Law Review*, vol. 9, No 1, 2009
- Đukic’, D. “Transitional justice and the International Criminal Court – in «the interests of justice»?”, *International Review of the Red Cross*, vol. 89, No. 867, 2007
- Edwards, Al. “The ‘Feminizing’ of Torture under International Human Rights Law”, *Leiden Journal of International Law*, vol. 9, 2006
- Engle, M. S. “Rights Talk and the Experience of Law: Implementing Women’s Human Rights to Protection from Violence”, *Human Rights Quarterly*, vol.25, No 2, 2003
- F. Krill, “The Protection of Women in International Humanitarian Law”, *International Review of the Red Cross*, No. 249, 1985

- Feher, L. “International Efforts against Trafficking in Human Beings”, *Acta Juridica Hungarica*, vol. 3 No. 4, 2000
- Felson, B. R. “The Normative Protection of Women from Violence”, *Sociological Forum*, vol. 15, No. 1, 2000
- Fortin, K. “Rape as torture: An evaluation of the Committee against Torture’s attitude to sexual violence”, *Utrecht Law Review*, vol.4, No.3, 2008
- Fraser, A.S. “Becoming Human: The Origins and Development of Women's Human Rights”, *Human Rights Quarterly*, vol.21, No 4, 1999
- Gallagher, A. – Holmes P. “Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking: Lessons From the Front Line”, *International Criminal Justice Review*, vol. 18, No. 3, 2008
- Gallagher, A. “Ending the Marginalization: Strategies for Incorporating Women into Human Rights System”, *Human Rights Quarterly* vol.19.No 2, 1997
- Gallagher, A. “Human Rights and the UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis”, *Human Rights Quarterly*, vol.23, No.4, 2001
- Gallagher, A. “Trafficking in Persons Report”, *Human Rights Quarterly*, vol. 23, No. 4, 2001
- Gardam, J. G. – Charlesworth, H. “Protection of Women in Armed Conflict”, *Human Rights Quarterly*, vol.22, No 1, 2000
- Ginther, K. “The European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment”, *European Journal of International Law*, vol. 2, 1990
- Goldsmith, K. “The Issue of Intent in the Genocide Convention and Its Effect on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Toward a Knowledge-Based Approach”, *Genocide Studies and Prevention*, vol. 5, No. 3, 2010
- Gresens, E. M. “A Crime So Monstrous: Face-to-Face with Modern Day Slavery”, *Human Rights Quarterly*, vol. 32, No. 2, 2010
- H. Pearce, “An Examination of the International Understanding of Political Rape and the Significance of Labeling it Torture”, *International Journal of Refugee Law*, vol.14, No.4, 2003

- Joseph, S. "Committee against Torture: Recent Jurisprudence", *Human Rights Law Review*, vol. 6, No 3, 2006
- Krieg, S. H. "Trafficking in Human Beings: The EU Approach between Border Control, Law Enforcement and Human Rights", *European Law Journal*, vol.15, No.6, 2009,
- Lazaridis, G. "Trafficking and Prostitution: The Growing Exploitation of Migrant Women in Greece", *European Journal of Women's Studies*, vol.8, No.1, 2001, σελ.70
- Linton, S. "ASEAN States, Their Reservations to Human Rights Treaties and the Proposed ASEAN Commission on Women and Children", *Human Rights Quarterly*, vol. 30, No 2, 2008
- Lupig, D. "Investigation and Prosecution of Sexual and Gender-Based Crimes before the International Criminal Court." in "Symposium: Prosecuting Sexual and Gender-Based Crimes before Internationalized Criminal Courts", *Journal of Gender, Social Policy & the Law*, vol.17, No. 2, 2009
- Machiels, C. "Dealing with the Issue of Prostitution; Mobilizing Feminisms in France, Switzerland and Belgium", *Women's History Review*, vol.17, No 2, 2008
- Maedl, A. "Rape as Weapon of War in the Eastern DRC? The Victims' Perspective", *Human Rights Quarterly*, vol.33 No 1, 2011
- Marcovitch, M. "Guide to the UN Convention of 2 December 1949 for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others", *Movement for the Abolition of Prostitution and Pornography and All Forms of Sexual Violence and Sexist Discrimination (MAPP)*, 2002
- McClellan, D. "Transnational Organized Crime: A Commentary on the UN Convention and its Protocols", *Oxford Commentaries on International Law*, 2007
- McGlynn, C. "Rape, Torture and the European Convention on Human Rights", *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 58, 2009
- McKinnon C., "Defining Rape Internationally, *Columbia Journal of Transnational Law*, vol.44, 2004
- McSherry, B. – Kneebone, S. "Trafficking in Women and Forced Migration: Moving Victims across Border of Crime into the Domain of

- Human Rights”, *The International Journal of Human Rights*, vol.12, No.1, 2008
- Niarchos, C.N, “Women, War, and Rape: Challenges Facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia”, *Human Rights Quarterly*, vol.17, No.4, 1995
- Niemi, J. “What We Talk About When We Talk About Buying Sex”, *Violence against Women*, vol. 16, No 2, 2010
- Nowak M. McArthur- E., “The distinction between torture and cruel, inhuman or degrading treatment”, *Torture Journal*, vol.16, No.3
- Nowak, M. “What Practices Constitute Torture? US and UN Standards”, *Human Rights Quarterly*, vol 28, No 4, 2006
- O’ Hare, U. A. “Realizing Human Rights for Women”, *Human Rights Quarterly*, vol.21, No.2, 1999
- O’Connor, M. – Healy, G. “The Links between Prostitution and Sex Trafficking: A Briefing Handbook”, *Coalition against Trafficking in Women, European Women’s Lobby*, 2006
- Outshoorn, J. “The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women”, *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, vol. 12, No. 1, 2005
- Pitea C., “Rape as a Human Rights Violation and a Criminal Offence: The European Court’s Judgment in *M.C. v. Bulgaria*”, *Journal of International Criminal Justice*, vol.3, 2005
- Pufong, M. – Swain, R. “Rape in Militarized Conflicts: Variations in International Outrage and Responsiveness”, *International Journal of Law in Context*, vol. 4, No. 3, 2008
- Quirk, J. “Ending Slavery in all its Forms: Legal Abolition and Effective Emancipation in Historical Perspective”, *The International Journal of Human Rights*, vol. 12, No. 4, 2008
- Quirk, J. “New Approaches to Combating Modern Slavery”, *Human Rights Quarterly*, vol. 31, No. 1, 2009
- Quirk, J. “The Anti-Slavery Project: Linking the Historical and Contemporary”, *Human Rights Quarterly*, vol. 28, No. 3, August 2006,
- Raymond, J.G. “Guide to the new UN Trafficking Protocol”, *Movement for the Abolition of Prostitution and Pornography and All Forms of Sexual Violence and Sexist Discrimination (MAPP)*, 2004

- Rudolf, B – Eriksson, A. “Women’s Rights under International Human Rights Treaties: Issues of Rape, Domestic Slavery, Abortion, and Domestic Violence”, *International Journal of Constitutional Law*, vol. 5, No 3, 2007
- SáCouto, S. –Cleary, K “Importance of Effective Investigation of Sexual Violence and Gender-Based Crimes at the International Criminal Court” in “Symposium: Prosecuting Sexual and Gender-Based Crimes before Internationalized Criminal Courts”, *Journal of Gender, Social Policy and the Law*, vol. 17, No 2, 2009
- Schopp-Schilling, H.B. “Treaty Body Reform: the Case of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women”, *Human Rights Law Review*, vol. 7, No 1, 2007
- Seaman, A. L. “Permanent Residency, for Human Trafficking Victims in Europe: The Potential Use of Article 3 of the European Convention as a Means of Protection”, *Columbia Journal of Transnational Law*, vol.48. No.2, Notes, 2010
- Selorio R., “González (“Cotton Field”) v. Mexico (Inter-Am. Ct. H.R.)”, *American Journal of International Law*, vol. 49, No 3, 2010
- Shelton, D. “The right to reparations for acts of torture: what right, what remedies?”, *Torture Journal*, vol.17, No 2, 2007
- Skrivankova Kl. “Combating Trafficking in Human Beings”, *International Review of Law Computers*, vol. 20, No. 1-2, 2006
- Somer, J. “Jungle justice: passing sentence on the equality of belligerents in non-international armed conflict”, *International Review of the Red Cross*, vol. 89, No. 867, 2007
- Sørensen, B.- Rasmussen, O.V. “The Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)/ Optional Protocol to the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT)”, *Torture Journal*, vol.17, No.2, 2007
- Struensee, V. “Sex trafficking: A Plea for Action”, *European Law Journal*, vol. 6, No. 4, 2000
- Sumner, B. “Torture, Justification, and Human Rights: Toward an Absolute Proscription”, *Human Rights Quarterly*, vol.29, No 2, 2007

- Tavacoli, N. “A Crime that Offends the Conscience of Humanity: A Proposal to Reclassify Trafficking in Women as an International Crime”, *International Criminal Law Review*, vol.9, 2009
- Tobias, K. “The UN Committee against Torture: Human Rights Monitoring and the Legal Recognition of Cruelty”, *Human Rights Quarterly*, vol.31, No 3, 2009
- Webster, E. “Torture: A Human Rights Perspective”, *Human Rights Quarterly*, vol.28, No 2, 2006
- Weitsman, P. A. “The Politics of Identity and Sexual Violence: A Review of Bosnia and Rwanda”, *Human Rights Quarterly*, vol.30, No 3, 2008
- Wilbers, M.T.A. “Sexual Abuse in Times of Armed Conflict”. *Leiden Journal of International Law*, vol.7, No. 2, 1994
- Winterdyk, J. – Reichel, Ph. “Introduction to Special Issue: Human Trafficking: Issues and Perspectives”, *European Journal of Criminology*, vol. 7, No 5, 2010

Χ. Εκθέσεις- Μελέτες

- “Action against Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation”, COE Equality Division Directorate of Human Rights, 2005
- “Action against Trafficking in Human Beings”, Council of Europe Publications, 2009
- “Addressing Conflict-Related Sexual Violence: An Analytical Inventory of Peacekeeping Practice”, UNIFEM – UN Department of Peacekeeping Operations, 2010
- “Background Paper for the Expert Group on Good Practices in Legislation on Violence against Women”, UN Office on Drugs and Crime - UN Division for the Advancement of Women, 2008
- “CEDAW Made Easy”, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, Caribbean Office, UN House, 2004
- “Convention in Action against Trafficking in Human Beings”, Council of Europe Publications, 2009
- “Feasibility Study for a Convention of Council of Europe on trafficking in Human Beings”, Committee for Equality between Women and Men, 2002
- “Handbook for legislation on violence against women”, UN Department of Economic and Social Affairs, UN Division for the Advancement of Women, New York, 2009
- “International humanitarian law and the challenges of contemporary armed conflicts”, International Committee of the Red Cross, 2007
- “Justice Denied: The experiences of 100 torture surviving women of seeking justice and rehabilitation”, Medical Foundation for the Care of Victims of Torture, 2009
- “Legislative Guide for the Implementation of United Nations Convention against Transnational Organized Crime”, UN Office on Drugs and Crime, 2004

- “Netherlands Judicial Decisions Involving Questions of International Law: First Conviction under the Universal Jurisdiction Provisions of the UN Convention against Torture”, Netherlands International Law Review, 2004
- “Not a Minute More: Ending Violence against Women”, UN Development Fund for Women (UNIFEM), 2003
- “Promising Practices addressing sexual violence”, UN Division for the Advancement of Women, 2005
- “Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response” UN Division for the Advancement of Women, UN Department of Economic and Social Affairs, 2000
- “The Annotated Guide to the Complete UN Trafficking Protocol”, International Human Rights Law Group, 2002
- “The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol. Handbook for Parliamentarians”, Division for the Advancement of Women and the Inter-Parliamentary Union, 2003
- “Torture in International Law: A guide to jurisprudence”, Association for the Prevention of Torture, Center for Justice and International Law, 2008
- “Trafficking in Persons: a Gender and Rights Perspective”, UN Development Fund for Women, 2005
- “Trafficking in Women for Sexual Exploitation and Good Practices for Addressing the Problem by all Stakeholders”, UN Division for the Advancement of Women, 2005

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

30 ΔΕΚ. 2014

07 ΙΑΝ. 2015

18 ΜΑΡ. 2015

30 ΑΠΡ. 2015

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108760